

Innerstaden 2:1, Mårtenstorget. Del 1

Fornlämning L1988:5459/ RAÅ Lund 73:1

Lunds stad och kommun, Skåne län

Arkeologisk undersökning & schaktningsövervakning 2023

Imelda Bakunic Fridén

Titel: Innerstaden 2:1, Mårtenstorget. Del 1

Författare: Imelda Bakunic Fridén

Kulturmiljörapport: 2024:5

Omslagsbild: En marknadsdag på Mårtenstorget, 1800-talets andra hälft. Kulturens LB-arkiv, Vykortssamlingen.

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Topografi.....	3
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser	8
Undersökningsresultat.....	11
Ambitionsnivå och frågeställningar.....	11
Kulturhistorisk berättelse och besvarande av frågeställningar.....	12
Bronsåldersmiljö och en urnegrav	12
Den äldsta påträffade bebyggelsen på platsen	13
Mårtensstorgets tidigmedeltida gårdsmiljö.....	17
Hög- och senmedeltid.....	17
1600-tal till nutid	18
Den arkeologiska undersökningen	19
Undersöknings- och dokumentationsmetod	19
Analys och provtagning	19
Fynd och konserveringsinsatser.....	21
Förmedlingsinsatser	21
Principer för den stratigrafiska analysen	22
Stratigrafisk rapport	25

Områdets ursprungliga undergrund	28
Period 1. De första aktiviteterna, cirka 900 f.Kr. till slutet av 900-tal e.Kr	28
Period 2. Den äldsta bebyggelsen, slutet av 900–1000-tal	33
Hushåll 1, den första gården	33
Hushåll 2, ny bebyggelse	36
Period 3. Tidigmedeltida bebyggelse och tomtreglering, 1000–1050-tal	37
Hushåll 3, omgestaltning av gårdsmiljö	38
Period 4. Tidigmedeltida gårdsmiljö, 1050–1250-tal	40
Hushåll 4	42
Hushåll 5	46
Period 5. Högmedeltida bebyggelse, omkring 1250–1300-tal.	50
Hushåll 6	52
Period 6. Gårdsmiljö under 1300-talets första hälft	59
Hushåll 7	59
Period 7. Högmedeltida gårdsmiljö, cirka 1350–1400-tal	62
Hushåll 8	62
Period 8. Krognosgården, från cirka 1400–1600-tal	64
Hushåll 9	66
Period 9. Garvaregården, 1600–1690-tal	68
Hushåll 10	68
Period 10. Stadsgård, cirka 1690–år 1842	71
Hushåll 11	72
Period 11. Oxtorget, år 1842	72
Period 12. Sentida ingrepp	73

Schaktningsövervakning 2023.....	74
Fynd.....	74
Keramik.....	75
Hushåll, hantverk och handel	77
Måluppfyllelse och utvärdering av projektets genomförande	80
Administrativa och tekniska uppgifter	84
Referenser	85

Bilagor

1. Sektionsritningar

2. Fyndlista

3. Kontextlista

4. Konservering och numismatik

Maria Jensen, Lunds Universitet

Gitte Ingvardsson, Lunds Universitet

5. Keramikanalys och konserveringsåtgärd

Torbjörn Brorsson, Kontoret för keramiska studier

Dag Mether, Kulturen i Lund

6. Osteologisk- och strontiumisotopisk analys

Stella Macheridis, Sydsvensk arkeologi AB

7. Makrofossil-, pollen-, insekts- och XRF-analys

Sofi Östman, Johan Linderholm, Philip Nuckland, Ivanka Hristova, Michael Monzon, Love Eriksson & Jan-Erik Wallin. Miljöarkeologiska laboratoriet, Umeå Universitet

8. Mikromorfologisk analys

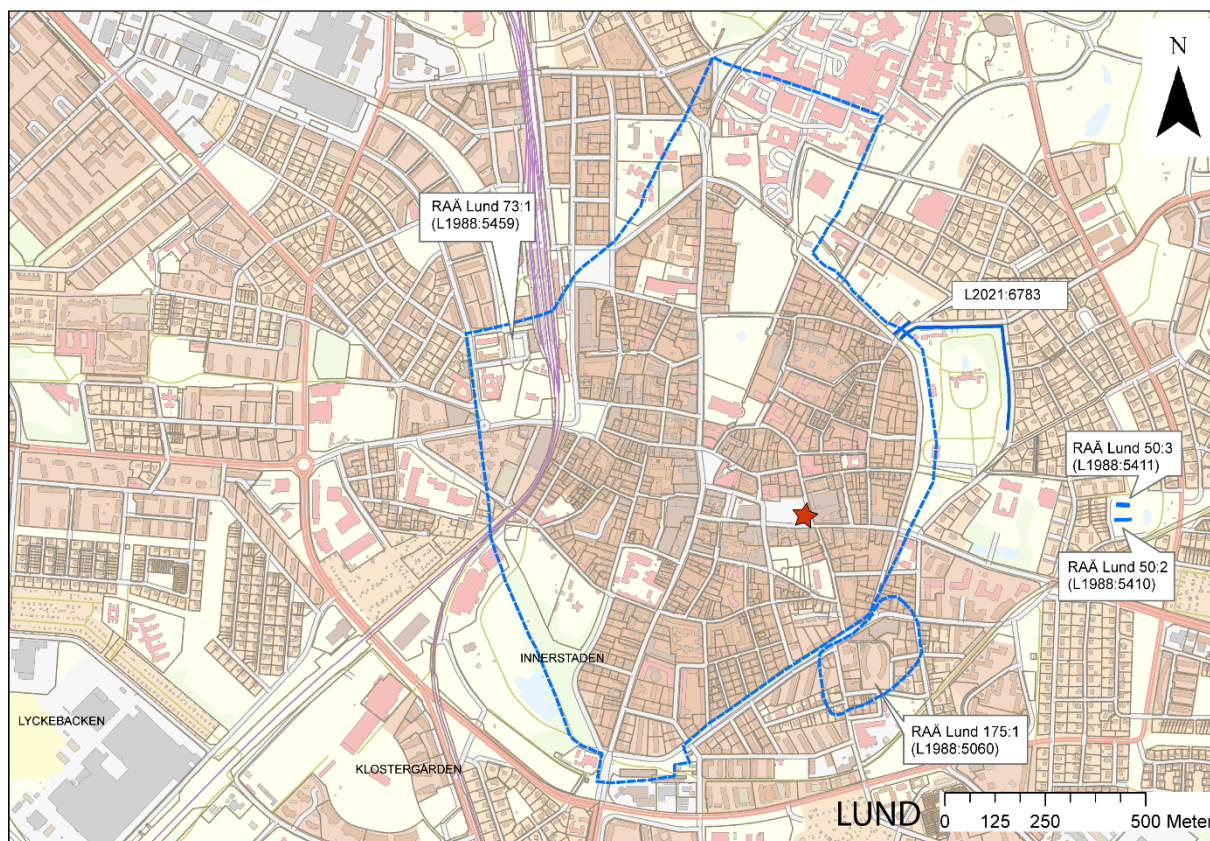
Richard I Macphail, Institute of Archaeology, University College London

9. ^{14}C -analys

Melanie Mucke, Ångströmlaboratoriet/ Tandemlaboratoriet, Uppsala Universitet

Sammanfattning

- Inför att Lunds kommun planerat uppföra en toalettbyggnad med tillhörande ledningar på Innerstaden 2:1 Mårtenstorget, genomförde Kulturen en arkeologisk undersökning enligt Länsstyrelsens beslut (Lst. dnr. 11800–2022, Kulturens projektnummer A_2022_0072). Undersökningen utfördes under perioden mars-april år 2023. Undersökningsområdet ligger centralt inom Lunds medeltida stad, fornlämning L1988:5459/ RAÄ Lund 73:1. En arkeologisk förundersökning föregick den arkeologiska undersökningen och genomfördes år 2022 (Lst. dnr. 431-37719-2021).
- Totalt maskinavbanades en yta på omkring 63 m² ned till 0,70–0,90 m djup. Handgrävning företogs därefter till omkring 1,70–1,80 m djup där morän påträffades. En arkeologisk schaktningsövervakning genomfördes av två ytor som berördes av ledningsdragnings mot gatan, respektive ledningsdragnings i norr mot en transformator.
- Mårtenstorget har tidigare uppvisat en välbevarad och stratifierad lämning från 1842-års torgbeläggning på 0,20 m, ned till 1,80 m djup. Undersökningsresultaten visade på 12 perioder, från 900 f.Kr. till nutid.
- Aktuell undersökning har visat att de första aktiviteterna på platsen kan dateras till bronsålder/äldre järnålder, omkring 900 f.Kr, då en nedläggning av en urnegrav sker. Därefter förekommer odlingsaktiviteter (period 1). I slutet av 900-talet till början av 1000-talet får platsen en första bebyggelse, bestående av två långhus, en förvaringsgrop och en härd (period 2). En första tomtreglering sker under period 3, vid 1000-talets början till 1050-tal, då en byggnad samt en hägnad uppfördes och en dikesränna utgjorde en gräns i söder mot gatan (period 3). Efterföljande period, omkring 1050–1250-talet, representerades av en tidigmedeltida gårdsmiljö. Det skedde en förändring av platsens utnyttjande där den föregående byggnaden togs ur bruk och ytan användes som en aktivitetsyta i samband med matlagning, där två brunnar och två ugnar konstruerades (period 4).
- Period 5 representerade en högmedeltida bebyggelse, omkring 1250–1300-tal. På gårdstomten bedrevs djurhållning och skötsel av kålgårdar (period 5). Under 1300-talets första hälft togs en byggnad ur bruk och en brand ägde rum. Därefter uppfördes en byggnad i norra delen av undersökningsytan, medan det i den södra delen bedrevs djurhållning och/eller kålgårdsaktiviteter (period 6). Under 1300-talets andra hälft uppfördes en ny byggnad i den södra delen av tomten, troligen bebodd av tjänstefolk (period 7). Från senmedeltid användes den norra delen av undersökningsområdet för matförberedning och matlagning, medan det i söder uppfördes en ny byggnad (period 8). Under stora delar av 1600-talet var gården i borgerskapets ägor och användes för garveriverksamhet och trädgårdsodlingar (period 9). År 1691 köptes tomten av professor Erasmus Sackenschöld och han anlade en park- och trädgård (period 10). Under efterföljande period skedde en del tomtuppstyckningar av den forna stadsgården och år 1842 påbörjades gestaltningen av Oxtorget (period 11). Mårtenstorget har därefter utgjort en central del av Lunds stadsbild och senare års ingrepp har bestått av diverse ledningsdragnings för el- och vatten (period 12).

Figur 1. Platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna, inom fornlämning L1988:5459 (RAÄ Lund 73:1). Mot bakgrund av fastighetskartan © Lantmäteriet.

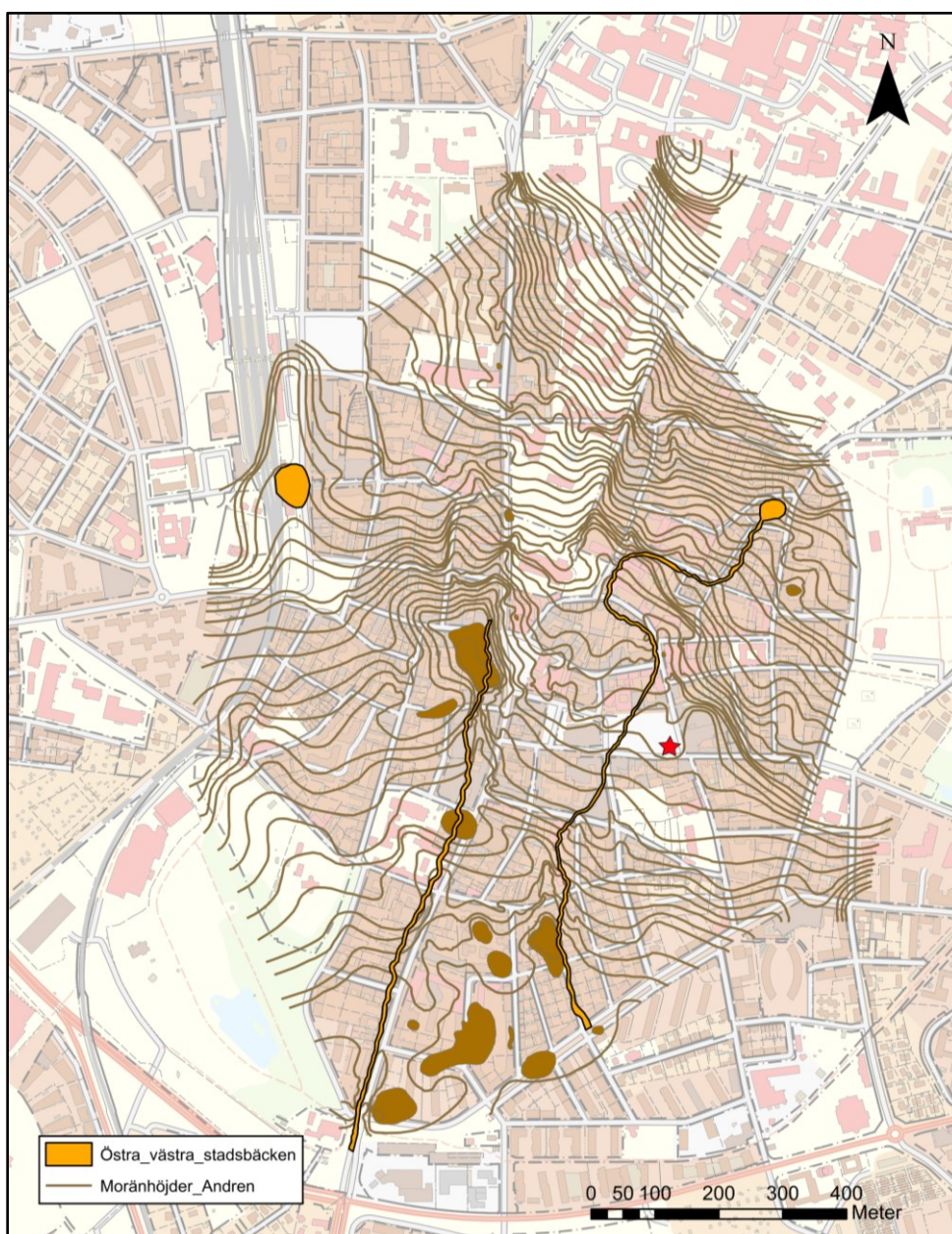
Inledning

Lunds kommun planerade att utföra markarbeten inför byggnation av en toalettbyggnad med tillhörande ledningar inom fastigheten Innerstaden 2:1 Mårtenstorget i Lund. Fastigheten är belägen centralt inom Lunds medeltida stad, fornlämning L1988:5459/ RAÄ Lund 73:1 (figur 1). Länsstyrelsen beslutade att en arkeologisk undersökning skulle genomföras inom det område som direkt berördes av byggnation och ledningsdragningar (Länsstyrelsens beslut dnr.11800–2022). En arkeologisk förundersökning föregick den arkeologiska undersökningen och genomfördes år 2022 (Lst. dnr. 431-37719-2021, Bakunic Fridén 2022).

Den arkeologiska undersökningen utfördes under perioden 2023-03-06–2023-04-28 (Kulturens projektnummer A_2022_0072). I områden där ledningsdragningen skulle förläggas, genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning inom samma beslut.

Topografi

Det medeltida Lund är beläget på sydsluttningen av en vidsträckt och mjuk åsformation (Blomqvist 1951:26). Nivåskillnaderna inom den medeltida staden var cirka 25 m, med den högsta punkten i norr på +53 m över havet och den lägsta punkten i söder på +28 m över havet (Johansson Hervén 2001:40). Området för Mårtenstorget har ursprungligen utgjorts av en flack sluttning åt sydöst. I den östra delen fanns en naturlig vattensamling med tillflöde från norr. Det var förmodligen en bäck eller ett fuktdrag, med sträckning motsvarande Kiliansgatan. Dess utflöde löpte troligen snett ner mot nuvarande Bankgatans södra sträckning (figur 2; Johansson Hervén 2001:7).

Figur 2. Utdrag från fastighetskartan med Ragnar Blomqvists förslag över stadsbäckarnas placering. Undersökningsområdet markerad med en röd stjärna. Bearbetad av Aja Guldåker, inför en artikel för Kulturens årsbok (Guldåker 2021:18) © Lantmäteriet

Fornlämningsmiljö

Mårtensstorget är beläget i den centrala delen av Lunds medeltida stadsområde, begränsat i söder av Östra Mårtensgatan, som under medeltiden ledde fram till den östra porten i stadsvallen.

Platsens tidigmedeltida bebyggelse är endast känd arkeologiskt. Vid den enda större undersökning som gjorts på Mårtensstorget, år 1997, påträffades en byggnad som hade uppförts i resvirke, med jordgrävda stolpar. Sannolikt har det rört sig om en större gårdsenhet, med en förmodad bäck eller vattenhål i den sydöstra delen. Dateringsmässigt placeras gården i det tidiga 1000-talet (Johansson Hervén 2001:8).

I slutet av 1200- och början av 1300-talet genomgick området en förändring. I den västra delen uppfördes två stenhus, som möjligen var samtida (figur 3, Johansson Hervén 2001:8, 46, 84). Ett av dem är det så kallade Krognoshuset, som står än idag och har fått sitt namn efter den danska adelssläkten Krognos. Enligt Kenth Hansen ägde Krognosläkten gården från år 1390, till 1600-tal (Andrén 1984:80, Hansen 2020:93f). Det kan ha funnits en koppling till släkten redan från år 1361 då gården omnämns i de skriftliga källorna (Andrén 1984:79f, tabell 1). Den adliga släkten satte sin tydliga prägel på miljön, i och med uppförandet av ett flertal byggnader på platsen.

Under högmedeltiden anlades en stor damm i den östra delen av tomten, och det var sannolikt den som under slutet av 1600-talet omvandlades till ett kanalsystem. Dammen hade förmodligen anlagts genom att ett av många naturliga vattenhål utvidgats (Johansson Hervén 2001:9).

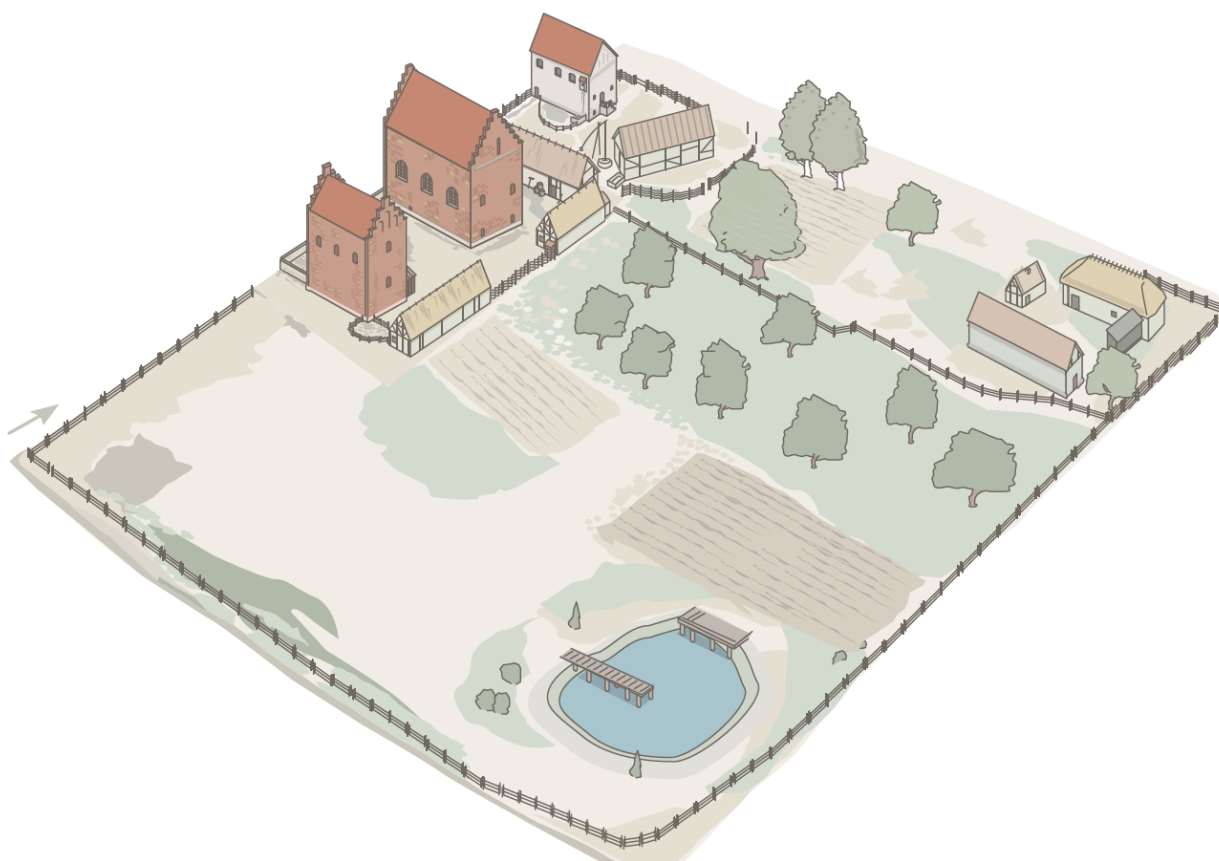
Under senmedeltiden fortsatte tomten att fungera som en stadsgård för släkten Krognos. Två tomter norr om Krognosgården skänktes via donation till domkyrkans och domkapitlets ägor. I de östra delarna hade dammen börjat slamma igen, marken användes förmodligen som hage för kreatur och som trädgård. Om det är den nämnda dammen som är avbildad på Hogenbergs kopparstick från 1580-talet, så tycks den då fortfarande ha varit öppen och den närliggande marken odlad (figur 4; Johansson Hervén 2001:9).

Tabell 1. Citerad text från Anders Andrén (1984:79f). Information om gård 83:3.

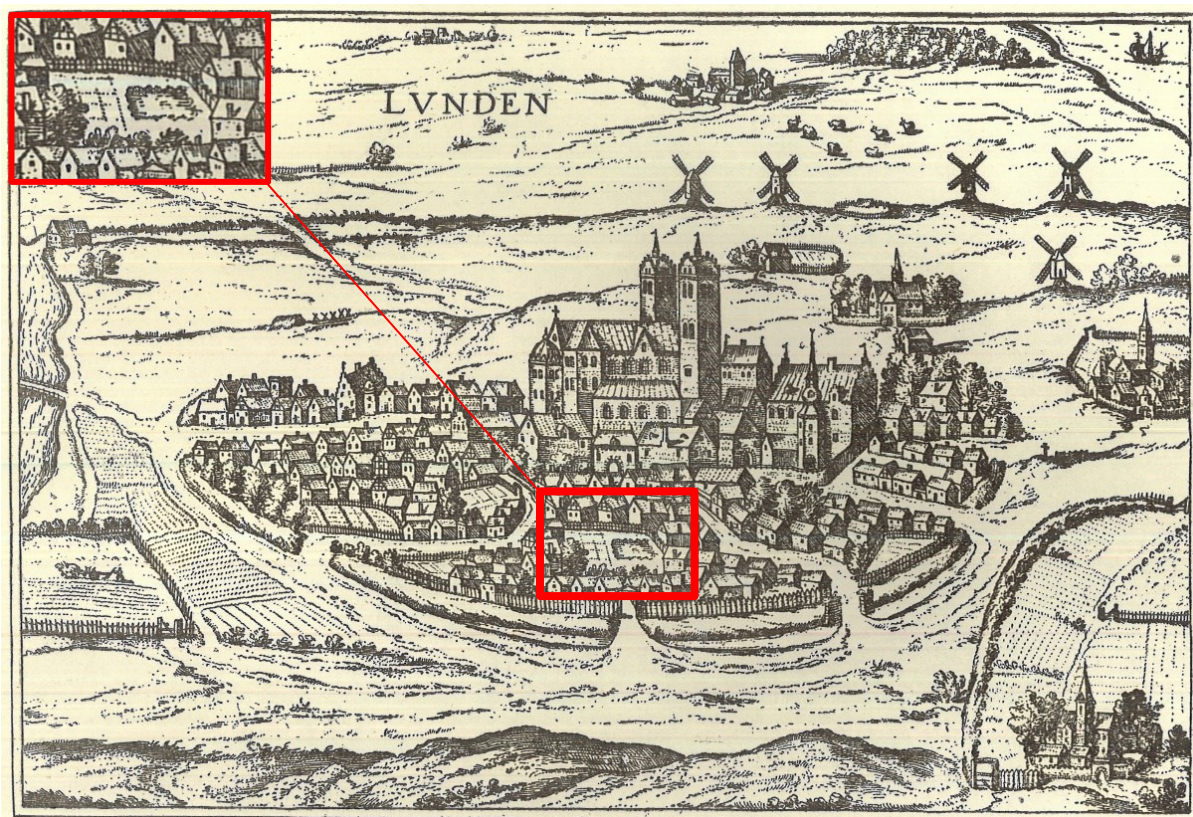
År	Beskrivning
	S:t Botulfs s:n 1361 (?)
(1361)	testamenterade ärkedjänken Jens Stigsen (Krognos) pengar till "min sockenkyrka" S:t Botulf (Test nr 58). Jens Stigsen bodde sannolikt på den gård som släkten Krognos senare med säkerhet ägde.
1390	nämns som (brorsonens) Stig Pedersen (Krognos) till Bollerup gård (Rep 1:3745)
1475	omtalas att Barbara Brahe, änka efter Stig Olufsen (Krognos) till Krapperup och Bollerup hade patronatsrätt till S:t Botulfs kyrka (Stig Olufsen var son till Oluf Stigsen "den rike" och sonson till den ovannämnde Stig Pedersen) (LÄU 4:246)
1483	nämns som (sonens) Oluf Stigsen Krognos till Krapperup och Bollerup gård (LÄU 4:439)
1568	nämns den östra delen som (dotterns) fru Anne (Olufsdatter Krognos) till Krapperup hage (Pb 1568 5/3 LLA)
1619	nämns som (sonens) sal Claus Podebusks gård (K9 nr 136 UUB)
1691	köptes den s k "Garvaregården" av professor Erasmus Sackenschöld (Carlquist 1924 s 24 f) I gården har ingått två tegelhus, dels det ännu bevarade "Krognoshuset" (sannolikt från omkring 1300), dels ett arkeologiskt påträffat tegelhus i gårdens nuvarande hörn. Vid det senare huset har även påträffats garverikar från 1600-talet, vilka bör höra samman med det namn ("Garvaregården") som gården bar vid 1600-talets slut.

Under stora delar av 1600-talet var gården i borgerskapets ägo och benämndes då Garvaregården i 1691 års sjättepenningsslängd (Carlquist 1924:24). Dammen var vid denna tid närmast igenslammad, och gården användes sannolikt främst för garveriverksamhet, vilket påträffade garverikar bekräftar (Kulturens LA-arkiv, Johansson Hervén 2001:10, 48).

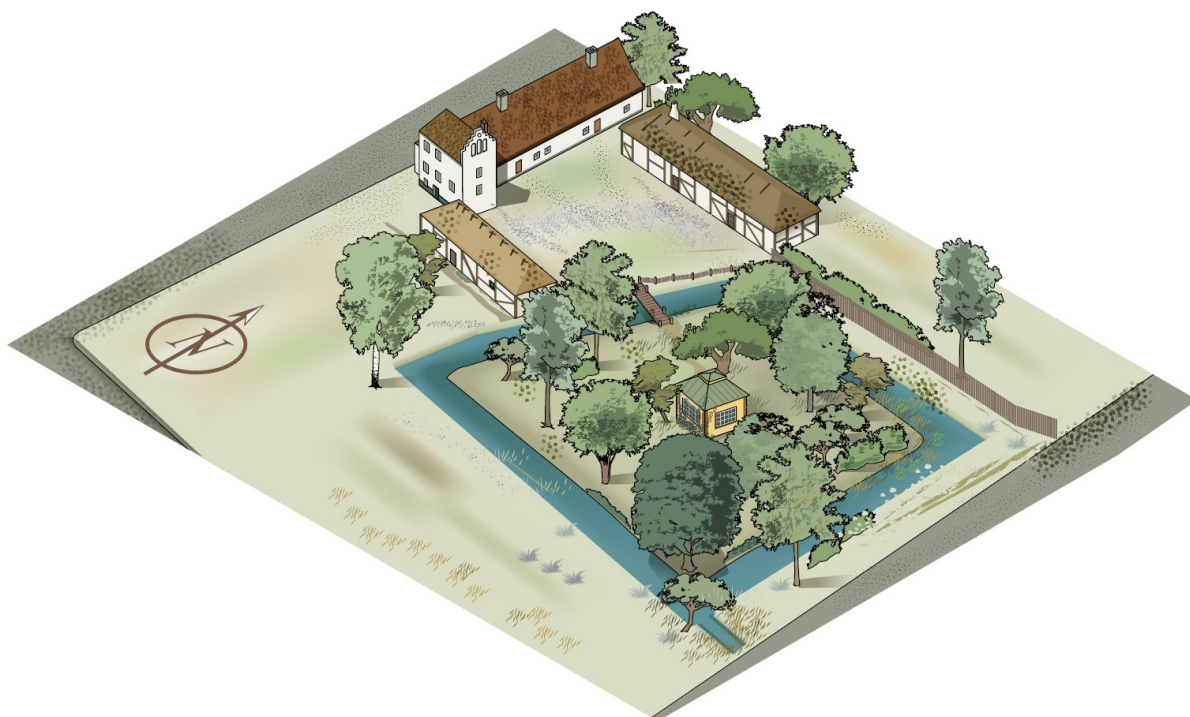
Vid slutet av 1600-talet ombildades hela området av Erasmus Sackenschöld till en stor stadsgård, och majoriteten av ytan kom att utgöras av en trädgård. Trädgården och den tillhörande gården upptog hela den nuvarande torgytan och fortsatte norrut, en bit in i det som idag är kvarteret Döbeln. Bebyggelsen var koncentrerad till området norr och öster om Krognoshuset, som vid denna tid var inbyggt i en trelängad gård. Ett kanalsystem upptog ytan direkt öster om bebyggelsen, och kanalerna omgärdade en ö. Kanalerna anlades någon gång mellan åren 1690 och 1740, då de omnämndes för första gången (Johansson Hervén 2001:11). Under denna period, och fram till att torget anlades hade gården med tillhörande trädgård och kanaler ägts av flera professorer vid Lunds universitet (figur 5; Johansson Hervén 2001:8f).

Figur 3. Den medeltida Krognosgården bestod under 1300-talet av två tegelhus, varav det mindre (Krognoshuset) fortfarande är bevarat. Rekonstruktion av Petter Lönegård publicerad i Johansson Hervén (2001:9). En arkeologisk undersökning år 1997 visade att dammen i det sydöstra hörnet var beläget längre norrut (Johansson Hervén 2001).

Figur 4. Franz Hogenbergs kopparstick över staden Lund omkring 1580-talet, med förstord detalj över den förmodade dammen (Kulturens LB-arkiv, KM nr saknas).

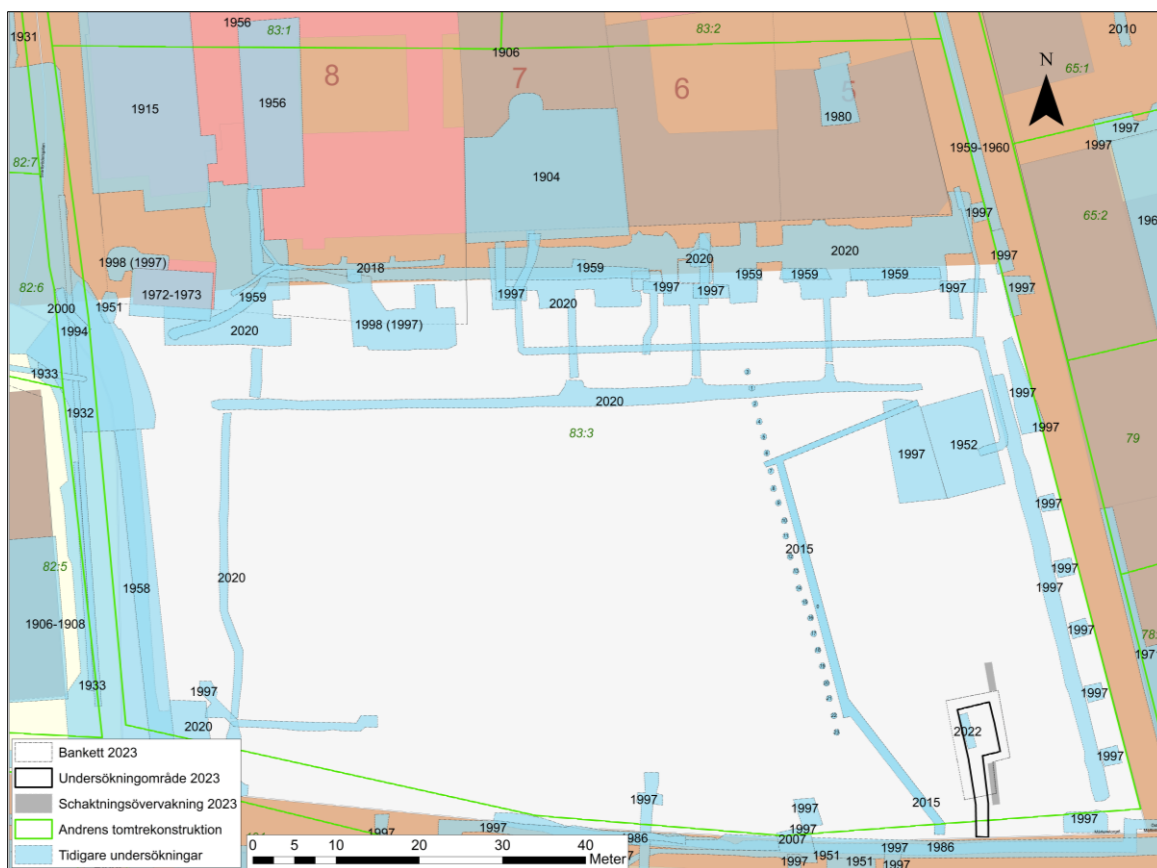
Figur 5. Rekonstruktion av tomten som den kan ha sett ut under 1800-talets första hälft, innan torget anlades enligt Petter Lönegård. I väster syns det medeltida Krognoshuet, vitputsat och sammanbyggt med en gårdslänga utmed dagens Svartbrödersgata (Karlsson 2002:19).

Uppstyckningar av den forna stadsgården och utbredning av dagens torg präglade 1800-talet. Mårtenstorget utgjorde en central del av Lunds stadsbild från år 1842, då det gick under namnet Oxtorget (figur 6). Lilla Torg, som tidigare legat norr om Domkyrkan, hade då sedan en tid lagts igen, och Stortorget hade blivit allt för trångt. Det ansågs därför att behov fanns för ett nytt salutorg, där kreaturshandeln skulle vara en av de primära funktionerna. Kreaturshandeln flyttades under 1800-talets slut till Clemenstorget. År 1907 flyttades kötthandeln till den nyöppnade saluhallen vid torgets västra sida (Bevaringskommittén 1983:22f). Torget var belagt med kullersten fram till år 1938, varefter slät smågatsten lades ovanpå och det är också den befintliga beläggningen idag.

Den bebyggelse som omgärdar torget idag härstammar huvudsakligen från årtiondena omkring förra sekelskiftet (Johansson Hervén 2001:11).

Figur 6. Mårtenstorget omkring år 1883. Kulturens LB-arkiv, A.1251, L1051:7,8.

Figur 7. Tidigare undersökningar markerade med ljusblå färg, undersökningsområdet för år 2023 är markerat med svart färg och 2023 års schaktningsövervakning är markerat med grå färg. Anders Andrén's tomtrekonstruktion markerad med gröna linjer. Kulturens StadsGIS mot bakgrund av fastighetskartan. © Lantmäteriet.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Mårtenstorgets centrala, och till stor del även södra del, har tidigare varit relativt förskonad från markingrepp. Enligt Anders Andrén's rekonstruktion av tomtindelningen i Lund omkring år 1500, hör Mårtenstorget och det som idag är kv Döbelns södra del, till tomt nr. 83:3 (Andrén 1984:79f, figur 7). Nedan följer ett urval av de undersökningar som gjorts på Mårtenstorget genom åren (figur 7). Informationen är hämtad från Kulturens LA-arkiv, om inget annat anges.

- I samband med en grundgrävning år 1915 för Köttbesiktningsbyråns uppförande, i torets nordvästra hörn, och andra markarbeten, påträffades garverikar samt grunden till ett större stenhus norr om Krognoshuset. Stenhuset tolkades vara daterat till hög- och senmedeltid (Johansson Hervén 2001:8).
- Ett schakt grävdes för en gasledning år 1932, i Mårtenstorgets västra del samt i Svartbrödersgatan. Där påträffades bland annat en husgrund ute i gatan, väster om Krognoshuset vid 1,40 m under befintlig marknivå.

- I gatan, öster om Saluhallen, grävdes det år 1933 för en vattenledning. En rad stora fältstenar påträffades på ett djup av 1,30 m och längs med dem fanns en rad spetsade ekstolpar. Schaktet grävdes till ett djup av 1,60 m, utan att moränlera framkom.
- År 1944 grävdes det för en brandbrunn ute i gatan vid Mårtenstorgets sydvästra hörn. På 0,80 m djup framkom raseringsmassor och därunder kulturlager. Moränleran påträffades på cirka 1,70 m djup.
- År 1951 schaktades det för kopplingsbrunnar vid Krognoshusets sydvästra hörn. På 1,50 m djup påträffades en brunn med skoning av fältsten. Gul moränlera påträffades på 1,60 m djup.
- Det grävdes för en transformatorstation år 1952, i Mårtenstorgets nordöstra hörn. På cirka 0,80 m djup framkom kulturlager innehållandes lera och tegel. På 2,00 m djup påträffades en 6,50 m bred nedgrävning, som skulle kunna vara en av de kanaler som grävdes i området under tidigmodern tid.
- Arbeten utfördes i Mårtenstorgets norra, östra del, och i Kiliansgatan år 1959. En skiftesverksbrunn påträffades vid Krognoshuset, vid cirka 2,00 m djup. Även en husgrund påträffades.
- En utbyggnad av befintlig nätstation skulle göras år 1997, under Mårtenstorgets nordöstra delar. Resultaten från undersökningen visade på lämningar efter bebyggelse från tidigt 1000-tal, med bland annat en byggnad uppförd i resvirke med jordgrävda stolpar. Sannolikt hade det rört sig om en stor gårdsenhet, i anslutning till en förmodad bäck eller vattenhål i den sydöstra delen (Johansson Hervén 2001:8). Makrofossilanalys från fyllningen i en nedgrävning visade på att det sannolikt förekommit hagar eller odlingslotter inom den tidigmedeltida tomt. Från 1100–1200-talen fanns spår efter restprodukter från ben- och hornhantverk. Vidare påträffades en äldre damm, troligen en fiske- eller kvarndamm, och makrofossilanalysen visade på att dammens äldsta sedimentering skedde under 1300-talet (Johansson Hervén 2001:24ff;29).
- En arkeologisk schaktningsövervakning utfördes på torget, år 1997–1998, och sammanlagt grävdes 12 schakt. I den sydvästra delen framkom lämningar efter en byggnad med osäker datering, och i torgets nordvästra del framkom en samling stora stenar på 1,00 m djup, tolkade som en broläggning. Därtill påträffades två nedgrävningar, som tolkades vara avfallsgropar. Den ena avfallsgropen kunde dateras till 1400-talet. I den nordöstra delen framkom en ursprunglig markyta, vari det anlagts en ränna i vars fyllning fanns fynd av östersjökeramik. I den östra delen av torget grävdes ett 53,00 m långt schakt i nordsydlig riktning, och det uppvisade en enhetlig kulturlagerbild inom hela sträckningen. Överst fanns gatsten, följt av sättsand, därunder och ner till schaktbotten på 0,90 m framkom grå, nedbruten kulturjord (Lundberg 2001:88).
- En schaktningsövervakning genomfördes på Mårtenstorget år 2015 i samband med montering av 24 stycken pollare. Under markytan påträffades en stenläggning med kulturlager från 1800-talets första hälft. I kulturlagret påträffades porslin, kakel, tegel och fönsterglas. Därunder framkom en konstruktion tolkat som ett trägol, bestående av en golvbräda och golvbjälkar lagda i ett stabiliserande lerlager. Under golvkonstruktionen framkom ett äldre marklager med fynd av yngre rödgodskeramik. För att montera pollarna utfördes jordborrning, och de massor

som följde med upp bestod av utjämnings- och bärlager under 1840-talets stensatta torg (Wallin 2016:11).

- Markingrepp för omgestaltning av gaturummet genomfördes år 2016 framför Saluhallen. Pålar tillhörande en äldre träbroläggning påträffades, samt stenläggningar och syllstensrader som kan ha varit rester efter byggnader (Kàm Tayanin 2018:9).
- I samband med en kabeldragning i torgets norra delar, tillsammans med uppsättning av pollare år 2018, påträffades en äldre kullerstenläggning som torget varit belagd med år 1842, samt underliggande utjämningslager (Kockum 2019:8).
- Inför schaktningar för stadsgasledningar år 2020, påträffades ett vattenrör eller kulverterad ränna, rest av ett kanalsystem från 1700- och 1800-talet. En stenläggning framkom vid ett djup av 0,95 m, vilken tolkades tillhöra en medeltida gårdsyta. Vidare dokumenterades stenkonstruktioner direkt öster och söder om Krognoshuset vid djup av 0,75 m. Den ena tolkades vara en grundmur till en byggnad från tidigmodern tid, medan den andra tolkades vara rester efter en byggnad som troligen ingått i Krognosgården. Torgets stenläggning från 1840-talet fanns bevarad över stora delar av ytan (Hultberg & Bakunic Fridén 2021).
- En arkeologisk förundersökning genomfördes år 2022 på aktuell yta. Förundersökningen omfattade en yta på cirka 60 m² och resultaten visade på åtta faser, från 1000-tal upp till nutid. Den äldsta fasen visade på en tidig etablering i form av en stolpburen byggnad, under tidigt 1000-tal. Vid 1,60 m djup under marknivån påträffades två stolphål nedgrävda i morän. Senare, under 1000-talet, revs byggnaden och ett hägn uppfördes på platsen (fas 2). Makrofossilanalyser av den äldre markytan visade spår av bland annat svartkämpar, som trivs på öppen mark som ängar. Nästa tidigmedeltida fas visade på ett brukande av ytan (fas 3). Hägnet var rivet, ny jord tillfördes, och en stenläggning anlades, belägen i den nordvästra delen av ytan. Stenläggningen var del av den gårdsyta vilken kunde dateras till 997–1156 AD Kal sigma 2. Under den högmedeltida fasen omstrukturerades området på nytt (fas 4). Den norra stenläggningen lades igen och en ny stenläggning anlades i den sydöstra delen av ytan. Efter en tid tillfördes ny jord och gårdsmiljön kom att tas i anspråk för hushållsnära odling (fas 5). Från den efterreformatoriska tiden fanns spår efter odling samt trädgårds- och parklager, både från 1600-talets Garvaregård, och den efterföljande trädgård från 1700–1800-talets första hälft (fas 6–7). En kullerstenläggning kunde dateras till år 1842, och den visade på områdets nya funktion som torg, vid Oxtorget anläggande (fas 8, Bakunic Fridén 2022).

Undersökningsresultat

Mårtenstorgets belägenhet i Lunds centrala delar och dess mångåriga funktion som torg har medfört att det ännu finns välbevarade arkeologiska lämningar kvar. Den aktuella undersökningen har visat att de första aktiviteterna på platsen kan dateras till en tid som föregår Lunds stads etablering och att en tidig närvaro av bebyggelse finns på platsen vid tiden för Lunds tillkomst.

Ambitionsnivå och frågeställningar

Undersökningen genomfördes med begränsad ambitionsnivå, vilket innebar att den omfattade ett urval av frågeställningar och där prioriteringar i fält samt i efterarbetet har gjorts.

De vetenskapliga frågeställningar som ställdes inför den aktuella undersökningen utgick från Länsstyrelsens direktiv om: "ekologiska frågeställningar" och fokus på "den tidigmedeltida bebyggelsen i Lund, samt frågor runt stadens etablering i denna fas". De tidiga ¹⁴C-dateringarna från förundersökningen visade att det fanns en kunskapspotential på platsen för att belysa ett tidigt skede av Lunds etablering.

Resultaten från tidigare undersökningar har gett en bild av Mårtenstorget som en plats med kontinuitet från 1000-talet och framåt. Fokus har dock oftast legat på den tid då Krognosläktet ägde tomten, från omkring 1300-tal och framåt. Få undersökningar har påvisat en tidigmedeltida bebyggelse i området. Mot bakgrund av detta fanns ett fokus på platsens eventuella tidigmedeltida bebyggelse.

Undersökningens potential formulerades med utgångspunkt från förundersökningsresultaten. Frågeställningarna som ställdes i undersökningsplanen finns återgivna nedan.

- *Kan vi rekonstruera den tidiga miljön i området, före bebyggelseetableringen? När och hur togs marken i anspråk första gången? Vilka aktiviteter hör till platsens utnyttjande under den äldsta fasen?*
- *Vilken funktion hade den tidigaste bebyggelsen? Vidare, kan vi belysa vilken roll den äldsta bebyggelsen på Mårtenstorget kan ha haft vid tiden för Lunds etablering?*
- *Under förundersökningen iaktogs och dokumenterades en möjlig tidigmedeltida köksmiljö. Kan vi se en fortsättning av denna bebyggelse i öster?*

Kulturhistorisk berättelse och besvarande av frågeställningar

Följande avsnitt ägnas åt en övergripande kulturhistorisk berättelse om platsen och besvarande av frågeställningar som formulerades i undersökningsplanen.

Bronsåldersmiljö och en urnegrav

De äldsta spåren av markanvändning på platsen, tillsammans med de äldsta aktiviteterna, kan dateras till tiden från yngre bronsålder till förromersk järnålder (cirka 900 f.Kr.–år 0). Miljön präglades då av ett öppet landskap bestående av ängsmark med en sparsam trädvegetation med bland annat inslag av björk, tall och al, men även hassel kan ha funnits på platsen. I den miljön och dess absoluta närhet, hade det även funnits ett vattendrag. De aktiviteter som kunnat spåras till platsen har utgjorts av bland annat nedläggning av minst en gravurna. Längst ned, mot den naturligt gula lermoränen, låg kärlet till synes intakt med en fyllning av bland annat brända människoben. Kärlets utformning och innehåll indikerade att det var en urnegrav.

En osteologisk analys gjordes av urnans fyllning, och den kunde visa på att den ena sidan av urnans innehåll var benfattig och den andra benrik, vilket i sin tur möjligen indikerar att urnan deponerades snedställd. Det kan även visa på att den inte stod plant utan rubbades rejält i samband med att dess nedgrävning fylldes igen. De brända benen utgjordes främst av odefinierbara rörben, revben och skalltaksfragment. Mängden ben motsvarade inte en hel kremering, vilket troligen pekar på att den skedde på annan plats, en bålplats, men även på att uppsamlingen av de brända benen inte varit särskilt noggrann. Bränningsgraden tyder på att bålet varit välkonstruerat med hög temperatur. I övrigt kunde ingen information utläsas gällande kön och/eller ålder. Dock indikerar skalltaksfragmenten på att det inte rörde sig om ben från ett barn, utan från en vuxen.

För att försöka få mer information om individen skickades ett skalltaksfragment in för strontiumisotopisk analys (bilaga 6). Provet taget från ett skalltaksfragment reflekterar individens levnadstid innan bortgången (mellan 10–30 år innan individen avled). Resultatet visade på att individen hade levt inom området för sydvästra Skåne, inklusive Lundaområdet. Provet var samstämmigt med de referensprover som kan relateras till kalkstensgrunderna som täcker områden från sydvästra Skåne upp till Löddeköpinge. Värdena överlappade också med de referensprover som finns från dagens Danmark, vilket även möjliggör att individen levde en tid längre västerut.

En kort utblick

Gravskicket, med urnegravar, var vanligt förekommande under yngre bronsålder/äldre förromersk järnålder. Urnegravar kan uppträda som enkelgravar i Skåne, men påträffas även i högar och på gravfält under flat mark. Platser där urnegravar påträffats behöver inte utesluta andra typer av lämningar. Inom

närområdet för ett eventuellt gravfält kan det även ha funnits en bålplats för kremering och bebyggelse och flera exempel på detta finns från andra ställen i Skåne (Lagerås & Strömberg 2005:285ff, 308). Möjligen har undersökningen på Mårtenstorget endast berört en mindre del av en större bronsåldersmiljö, som omfattat ett gravfält och möjligen även bebyggelse.

Förhistoriska lämningar påträffas sällan vid arkeologiska undersökningar i medeltida stadslager, med undantag av vikingatida lämningar. Detta beror dels på att yngre aktiviteter påverkat och raderat äldre spår på platsen. Några exempel på förhistoriska lämningar finns dock från arkeologiska undersökningar i Lund. Vid en arkeologisk undersökning som genomfördes år 1996 i Askallén, Lundagård, påträffades ett flertal stolphål och härdar som kunde dateras till yngre bronsålder–föromersk järnålder (Gardelin et.al. 1997). En av härdarna kunde dateras till romersk järnålder. Flera av lämningarna har tolkats tillhöra en äldre bebyggelse från de förhistoriska perioderna, något som visar på att det finns områden inom Lund som varit attraktiva för bebyggelse och gravläggning redan under bronsålder.

Ytterligare ett exempel kan nämnas, från senare tids undersökningar. Ett äldre marklager samt en härd påträffades år 2022, i kv Paradis 51, som gav en datering till bronsålder–föromersk järnålder (Brink & Guldåker 2023:35). Det visade på att det funnits en närvaro i området redan under bronsålder och äldre järnålder, med likartad datering som lämningarna från Lundagård och Mårtenstorget.

Den äldsta påträffade bebyggelsen på platsen

De äldsta spåren av bebyggelse på platsen, daterades till slutet av 900-talet till början av 1000-talet, och utgjordes av ett flertal nedgravningar genom det äldsta marklagret. Det första hushållet hade haft en stolpburen bebyggelse (Hus 1), placerad i en miljö omgiven av ängs- och odlingsmark. Byggnaden hade förmodligen varit treskeppigt, med takbärande stolpar. Senare uppfördes en ny byggnad och samtidigt anlades även en härd och en förvaringsgrop. Den nya byggnaden bedömdes vara ett tvåskeppigt långhus med takbärande stolpar, samt stolpburna väggkonstruktioner (Hus 2). Huskonstruktionerna var uppförda i en vikingatida byggnadstradition och hade troligen ingått i en gårdsenhet.

Vid 1000-talets början till 1000-talets mitt skedde en reglering av tomtstrukturer i Lund, vilket också kunde spåras i marken på Mårtenstorget. Omkring 1000–1050 uppfördes en stolpburen byggnad på syllstensgrund, med en nord-sydlig orientering (Hus 3). En hägnad och en dikes-/tomträna fanns söder om byggnaden. Bebyggelsen hade lagts, i likhet med andra tomter under denna tid, mot gatan. Dateringen av huset baseras på när det togs ur bruk. Ett ¹⁴C-prov togs i fyllningen till ett av byggnadens stolphål som gav en datering till 1075–1207 AD (Kal sigma 2).

Undersökningsytan på Mårtenstorget var begränsad och gav inte tillräckligt med underlag för att närmare snäva in datering och diskutera omfattning av den äldsta bebyggelsen. Dateringen är främst baserat utifrån stratigrafien och karaktären på lämningarna. Även makrofossilanalyserna gav sparsamt resultat och inga fynd påträffades i fyllningarna till stolphålen. Funktionen för den tidiga bebyggelsen är därmed svårtolkad, men i jämförelse med samtida hus som undersökts i Lund kan den tidiga

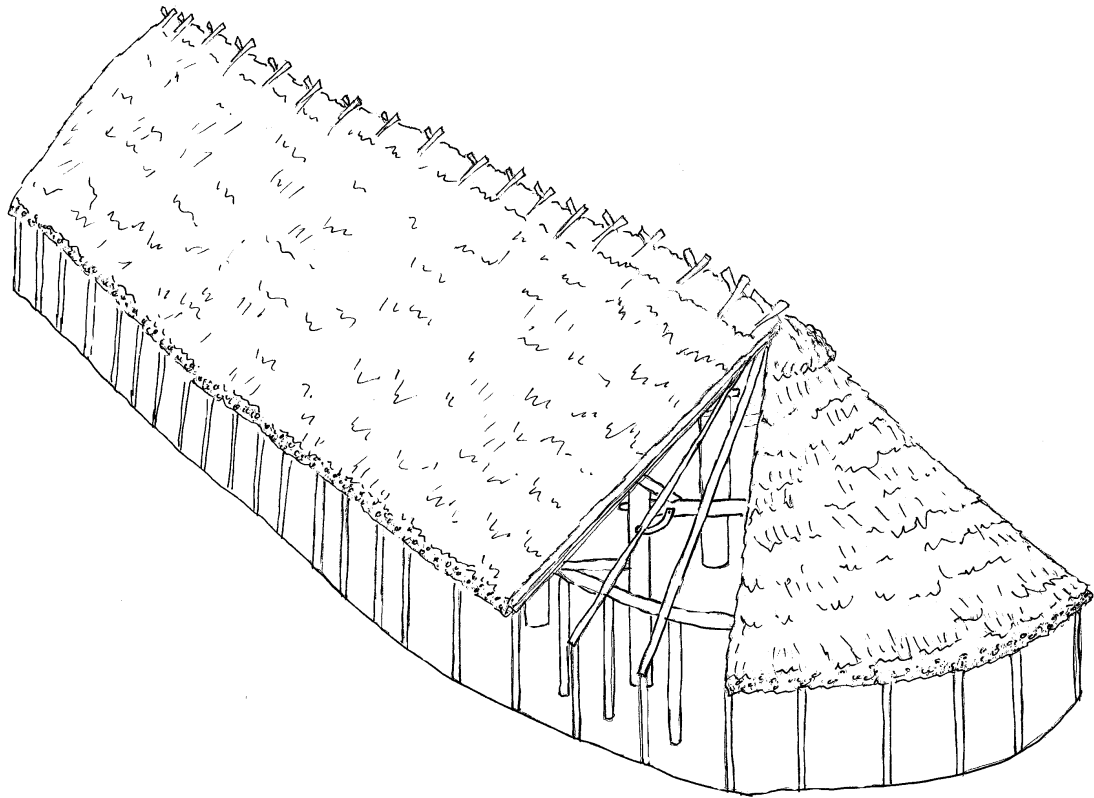
bebyggelsen ha utgjorts av en gård med ett långhus och flera ekonomibyggnader. År 1997 norr om undersökningsområdet påträffades en ränna med ett flertal stolphål, daterade till omkring 1000-talet, denna tillsammans med byggnaderna från aktuell undersökning kan ha ingått i samma gårdsbebyggelse (Johansson Hervén 2001).

Sammantaget kunde resultaten från den arkeologiska undersökningen belägga en (tidig) gård med omkring fyra byggnader på platsen, inklusive den från 1997-års undersökning. Troligtvis så var inte alla byggnader samtida, utan det fanns en kontinuitet på platsen. Detta tyder på att flera generationer har varit verksamma på platsen från 900-talets andra hälft till början av 1000-talet.

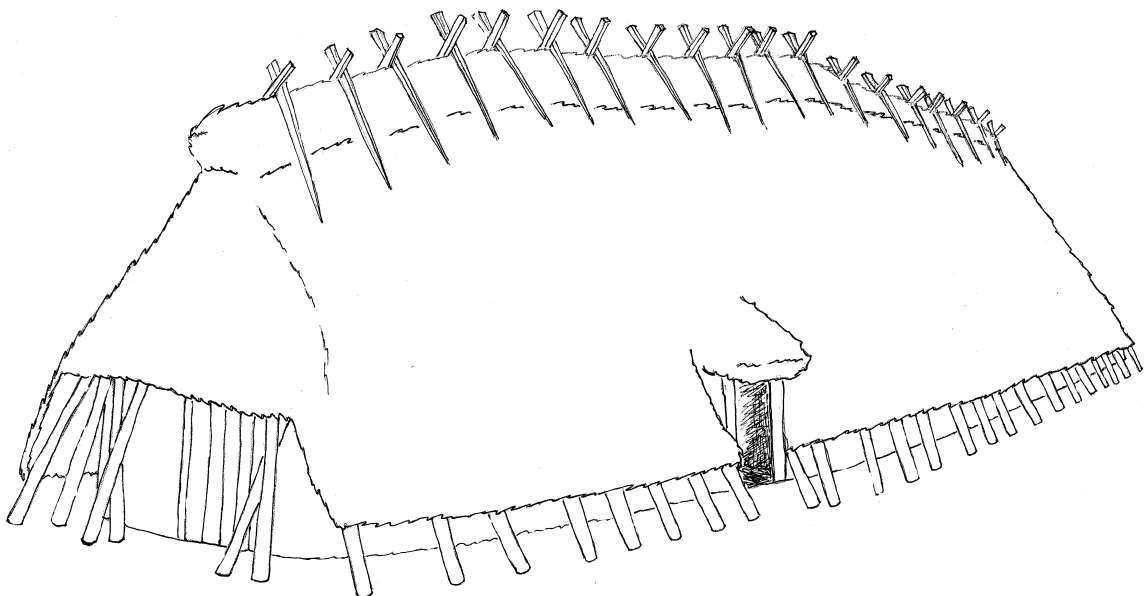
Hur förhåller sig den tidiga gårdsbebyggelsen på nuvarande Mårtenstorget mot andra samtida sådana i Lund? När under 900-talets andra hälft som Lund etablerades är omdiskuterat och har bland annat berörts av Anders Andrén (1980), Conny Johansson Hervén (2008), Peter Carelli (2012) och Maria Cinthio (2018). Utifrån ovanstående författares utsagor, och utifrån nuvarande kunskapsläge, så kan etableringen beläggas till 900-talets andra hälft. Bebyggelsen inom den medeltida stadskärnan var uppbyggd kring utspridda storgårdar (Carelli 2012:43, Johansson Hervén 2008:263). De tidiga gårdsbebyggelserna befolkades troligen av personer med anknytning till kungamakten, som exempelvis stormän och krigare, men även präster, myntmästare, hantverkare och deras hushåll (Carelli 2012:43).

Den tidiga gårdsmiljön på dagens Mårtenstorg kan vara från Lunds allra äldsta skede. De äldsta husen var byggda enligt vikingatida byggnadstradition, och bestod av en gårdsenhet med byggnader spridda på tomten. Det finns ett flertal exempel på liknande huskonstruktioner från Lund daterade till slutet av 900-talet till början av 1000-talet (figur 8–9); bland annat kv Sankt Mikael 16, kv Sjalabodarna 11, kv Saluhallen 1, kv Färgaren, kv Myntet, kv Sankt Clemens, kv Apotekaren 4 och kv Billegården 6 (figur 10; Gardelin 2007, Balic 2012, Larsson & Lindberg 2021).

Omkring år 1020–1050 skedde en reglering av tomter och gatunät i Lund, som bland annat innebar att tomterna omstrukturerades, bebyggelsen lades i gatunära lägen och järnålders/vikingatida gårdsstrukturer ersattes (Johansson Hervén 2008:266, Carelli 2012:43). Under tidig 1000-tal hade regleringarna nått gården på Mårtenstorget, och en dikesränna anlades söder om huset, mot gatan. Det visar på att tomtstrukturen förändrades och bebyggelsen förlades mot gatan, vilket överensstämmer med flera andra platser vid denna tid (Kulturens LA-arkiv, Gardelin 2014, Ericsson et al 2019.).

Figur 8. Rekonstruktion av hus påträffat i kv Billegården 6, daterad till 990–1000-tal, undersökt år 1999. Huskonstruktionen är uppförd på syllstensgrund och med jordgrävda stolpar, i likhet med Hus 3 på Mårtenstorget. Teckning av Gunilla Gardelin 2023.

Figur 9. Rekonstruktion av hus påträffat i kv Sankt Clemens, daterad till 1000-tal, undersökt mellan åren 1974–75. Huskonstruktionen är uppförd med jordgrävda stolpar, i likhet med Hus 2 på Mårtenstorget. Teckning av Gunilla Gardelin 2023.

Figur 10. Kartläggning av den äldsta bebyggelsen i Lund (brun markerat) med datering från slutet av 900-tal till början av 1000-tal. Notera att endast ett urval är representerade gällande den äldsta bebyggelsen. Bearbetad av Imelda Bakunic Fridén 2024.

Mårtenstorgets tidigmedeltida gårdsmiljö

Omkring 1050–1250-tal skedde en strukturell förändring av platsens utnyttjande, och bebyggelsen flyttades troligen till en annan yta inom tomten. Området användes istället som en aktivitetsyta i samband med matlagning, men även för hämtning av vatten.

I undersökningsområdets centrala del, på en bakgård, anlades en matlagningsugn (kupolugn), medan i den norra delen grävdes en brunn. Vid brunnen fanns ett stolphål som kan ha utgjort en hävarmskonstruktion, som möjliggjort hantering av vatten från brunnen. Makrofossilanalys från bakgården visar på en miljö i närheten av odlad mark, med förekomst av en fruktträdgård.

Den norra brunnen lades igen, och samtidigt grävdes en ny brunn i den södra delen. Under tiden som en ny brunn grävdes utökades området ytterligare med en ny ugn för matlagning.

Perioden har tidigare beskrivits som en tid då handel och hantverk spelat en stor roll i stadens liv, där bland annat hantverksplatser organiserats inom staden, exempel på sådana återfinns i kv Galten, kv Brunius, kv Östertull och Östra Mårtensgatan (Johansson Hervén 2008:270). Inom denna tomt tycks produktionen ha varit främst för gårdens behov, men bör möjligen ses i ett större sammanhang med det metallhantverk som dominerat i närområdet kring denna tid (Johansson Hervén 2008:270). Det kan även ha funnits en plats för metallhantverk i området, då det på gårdsplanen påträffades fynd av bland annat ett skifferbryne, slagg och en järnsyl.

Hög- och senmedeltid

Med tiden så övergavs kupolugnarna samt brunnarna och gav plats för en högmedeltida bebyggelse, från omkring 1250 till 1300-tal. Medan den norra delen av ytan fortfarande brukades som en gårdsyta, uppfördes en byggnad med ett lergolv, beläget söderut mot gatan.

Därefter gjordes en omstrukturering av marken, och bebyggelsen på platsen övergavs. Ytan användes som del av en gårdsmiljö med en inhägnad i söder, och på platsen bedrevs djurhållning och odling med bland annat skötsel av kålgårdar.

Från och med 1300-talets andra hälft skedde stora förändringar på tomten då gården kom att tillhöra det danska Krognosläktet (Andrén 1984:80, Hansen 2020:93f). I den nordvästra delen av tomten anlades två stenhus, varav ett var det fortfarande stående Krognoshuset, medan det i den nordöstra delen anlades en damm (Johansson Hervén 2001:8, 46, 84). På den sydöstra delen av tomten uppfördes en byggnad mot gatan. Byggnaden var uppbyggt på syllstensgrund med takbärande nedgrävda stolpar. Familjen Krognos hade sina huvudsakliga bostadsutrymmen i den västra delen av tomten, och den östra delen var troligen bebodd av tjänstefolk (Blomqvist 1951:352, Carelli 2012:196).

Under senmedeltiden fanns inga spår efter bebyggelse på platsen för undersökningsområdet, utan marken kom att tas i anspråk för andra aktiviteter. Tomten tillhörde fortfarande Krognosläkten och ytan

användes främst för hushållssysslor, som matlagning och matförberedning, med bland annat en kupolugn i den nordöstra delen. Med tiden kom ytan istället att användas som hage och trädgård under 1500-talets slut.

1600-tal till nutid

Under stora delar av 1600-talet var gården i borgerskapets ägor, och användes för garveriverksamhet och trädgårdsodlingar. Under den perioden kallades gården för Garvaregården. År 1691 köptes Garvaregården av professor Erasmus Sackenschöld och gården ombildades. Gårdens bebyggelse var belägen i den norra delen, nuvarande kv Döbeln. Krognoshuset införlivades i en trelängad gård, medan resten av tomten österut utgjordes av en stor trädgård. Stenhuset, som var beläget norr om Krognoshuset, revs under denna tid. Stadsgården kom senare att ägas av en rad professorer från stadens ledande sociala skikt och vid mitten av 1700-talet anlades ett kanalsystem på tomtens centrala delar. Kanalerna omgav en ö, på vilken det kan ha funnits en trädgård eller en hage (Johansson Hervén 2001:11).

Under efterföljande period skedde en del tomtuppstyckningar av den forna stadsgården och år 1842 påbörjades gestaltningen av Oxtorget. Oxtorget anlades med kullersten och det primära syftet för torget var kreaturshandel. Den trelängade gården i väster kom delvis att rivas år 1915, inför uppförandet av Köttbesiktningsbyrån (Johansson Hervén 2001:11).

Mårtenstorget har därefter utgjort en central del av Lunds stadsbild och senare års aktiviteter, som avgett spår i marken, har bland annat bestått av diverse ledningsdragningar för el- och vatten.

Den arkeologiska undersökningen

Undersöknings- och dokumentationsmetod

Totalt maskinavbanades en yta på omkring 63 m² ned till 0,70–0,90 m djup. En arkeologisk schaktningsövervakning genomfördes av de ytor som berördes av ledningsdragningen mot gatan respektive i norr mot transformatorstationen. Lämningar från 1500–1800-tal dokumenterades översiktligt, i samband med maskinavbaningen. Därefter rensades ytan och omkring 23 m² intensivundersöktes enligt kontextuell metodik (*single context*), ned till ett djup av 1,80 m. *Single context* metodiken innebär att man undersöker och avlägsnar varje stratigrafiskt objekt, eller händelse var för sig, från den yngsta till den äldsta. Metoden är sedan länge inarbetad och underlättar organisering av den arkeologiska fältprocessen, dokumentation och tolkning av arkeologiska kontexter.

Vid undersökningen i fält användes även metalldetektering. Kontexterna mättes in med RTK-GPS och registrerades i det digitala dokumentationssystemet Intrasis. Kompletterande dokumentation gjordes med fotografi samt sektionsritningar på ritfilm. I rapporten används begrepp som förkortas med följande beteckning:

PM	Makrofossil- och pollenprov
M	Prov, Micromorfologi
C	Sektion
K	Kontext
G	Grupp
KM	Inventariebeteckning, Kulturen

Analys och provtagning

I länsstyrelsens förfrågningsunderlag efterfrågades ett tvärvetenskapligt arbetssätt med frågeställningar inriktade på ekologiska aspekter. Kulturen i Lund upprättade inför undersökningen, ett samarbete med bland andra Miljöarkeologiska laboratoriet i Umeå (MAL) och i undersökningsplanen formulerades hur de naturvetenskapliga analyserna skulle utföras.

Analyser av växtmakrofossiler och spår av pollen kan bidra med information om vilda och odlade växter, kosthållning och import av vissa arter, samt för att rekonstruera den tidigmedeltida miljön. Vid låg förekomst av makrofossiler i ett prov, har pollenanalyser använts som komplement för att bidra med ökad kunskap samt ge en bild av växtligheten i ett större område, utanför själva undersökningsområdet. Ur makrofossilsprovet har även utplock för ¹⁴C-datering gjorts för att få fram säkra dateringar på utvalda

kontexter. Insektsanalysen kompletterade makrofossil- och pollenanalyserna genom att bidra med information om den del av miljön som inte kunde belysas igenom växtanalyser. Därtill kan den även användas för att diskutera områdets eventuella närhet till avloppssystem, naturliga eller konstruerade vattendrag samt stillastående/sura vattenansamlingar.

Mikromorfologi i kombination med markkemi, makrofossil-, insekts- och pollenanalyser kan bidra med en utökad och detaljerad förståelse av den äldsta stratigrafien på platsen (Wouters 2020:87ff). Kulturlagrens uppkomst och grundammansättning kan sättas i relation till andra analysresultat, och därmed föra diskussionen kring de äldsta kulturlagren framåt. Exempelvis går det att urskilja om det tillförts näring till ett sediment, eller spåra stratigrafiska skillnader i lager som inte kan ses okulärt i en sektion. Därtill kan mikromorfologi bidra till att identifiera aktiviteter som ägt rum på platsen, som exempelvis djurhållning eller metallhantering. Provtagning för de mikromorfologiska analyserna gjordes med kubiska boxar, metallformar av rostfritt stål i storleken 75x75x50 mm (figur 11). Formarna trycktes in mellan och i utvalda, stratigrafiska kontexter i en sektion. Därefter märktes proverna med unika id nummer och deras läge ritades in på en sektionsritning. Proverna plastades in och skickades för analys till Miljöarkeologiska laboratoriet i Umeå (MAL).

Syftet med de naturvetenskapliga analyserna var att komplettera det arkeologiska materialet och den stratigrafiska bearbetningen. ¹⁴C-analysen kan vara ett viktigt verktyg för att datera arkeologiska kontexter. Metoden är dock förenad med källkritiska aspekter kring vad som egentligen dateras. Ett sätt att minimera dateringsmässigt felaktiga eller orimliga resultat, är att använda material med låg egenålder som exempelvis förkolnade sädeskorn.

Figur 11. Fotografi på en kubiska box, med ett mikromorfologiskt prov taget i en av undersökningens sektioner.

Fynd och konserveringsinsatser

Samtliga fynd som påträffades togs tillvara och registrerades. Däremot avspeglades grävmetodikerna i andelen påträffade fynd från vissa kontexter. Från yngre kulturlager insamlades det sparsamt med fynd, då dessa grävdes med maskin. Från nivån där intensivundersökningen startade, ökade också mängden fynd.

Endast bearbetade ben/horn (hantverksavfall) och föremål i ben/horn togs tillvara. Efter registrering gjordes en sällning där fyndkategorier som exempelvis spik och ej konserverade järnföremål avfördes. De dokumenterades med fotografi. Av byggnadsmaterial, som förekom i relativt stora mängder, exempelvis bränd lera och lerklining, samlades ett urval in. I undersökningsplanen beräknades konservering för 10 föremål. Sammantaget konserverades sex föremål.

Förmedlingsinsatser

I enlighet med länsstyrelsens riktlinjer om förmedling gentemot lokalsamhället i handlingsprogrammet för uppdragsarkeologi, var det planerat att utföra förmedling under fältarbetets gång. Målgrupper angivna i länsstyrelsens förfrågningsunderlag var vetenskapssamhället, den intresserade allmänheten, samt barn och ungdom. Temat för förmedlingen var "Arkeologi på Mårtensstorget", där insatserna utfördes av Kulturens personal och främst i anslutning till fältarbetsprocessen.

Fyra skyltar med information om projektet och platsens historia sattes upp mot Östra Mårtensgatan, mot kv Brunius och mot torgets norra, samt västra sida. På Kulturens arkeologers instagram (@kulturens_arkeologer) presenterades undersökningen och uppdaterades med ny information från fält. Undersökningen kom även att presenteras i en artikel i tidningen Sydsvenskan (figur 12).

Visningar i fält genomfördes även för skolklasser (Vårfruskolan, två klasser i åk 4), för universitetsstudenter i historisk arkeologi (Lunds universitet) och för den intresserade allmänheten. Länsstyrelsen och beställaren fick också inbjudan till visning under fältperioden. De allmänna visningarna annonserades via Kulturens hemsida och sociala medier. Inbjudan till visningar för skolklasser och studenter skedde via inbjudan respektive förfrågan. Totalt genomfördes fem visningar i fält (figur 13).

En visning genomfördes på Arkeologidagen år 2023, då en stadsvandring och visning av föremål stod i fokus. Arkeologidagen är en nationell temadag som anordnas av Riksantikvarieämbetet. Förmedlingsinsatserna efter fältprocessen omfattade en artikel i tidskriften "Gamla Lund–Nytt" (Bakunic Fridén 2023). Ett blogginlägg lades också upp på Kulturens hemsida, efter att undersökningen avslutats i fält.

Figur 12. Utsnitt från den digitala versionen av artikeln i Sydsvenskan från den 28 mars år 2023.

Figur 13. En av visningarna i fält, där grävledaren berättar om undersökningen och visar en del av de lämningar som påträffats. Fotografi taget från söder. Fotografi av Sigvard Åkerman.

Principer för den stratigrafiska analysen

Följande avsnitt är hämtad från Gardelin et al 1997 och Gardelin & Johansson Hervén 2003, där en redogörelse för Kulturens stratigrafiska metod formulerades.

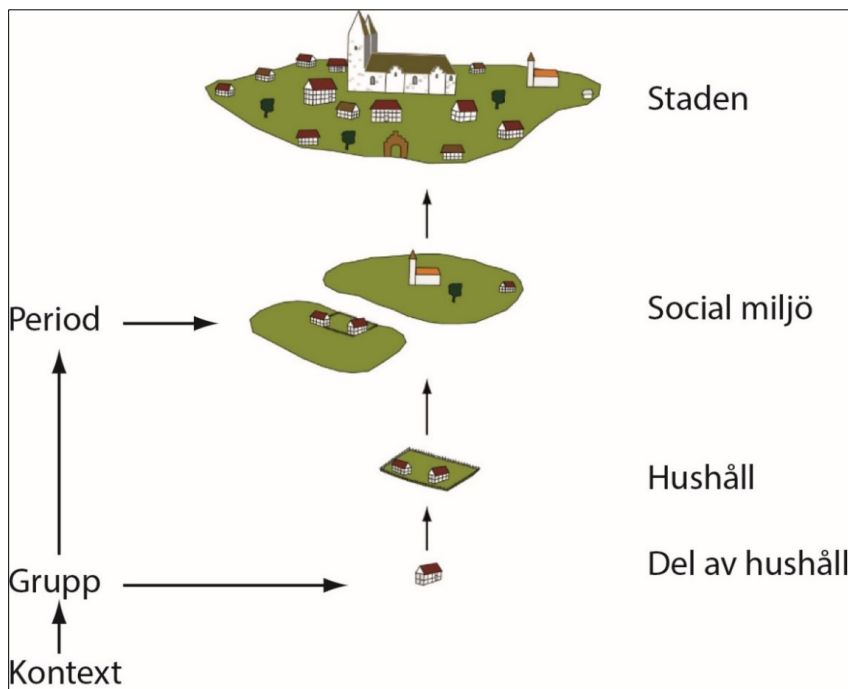
Den stratigrafiska analysen syftar till att ordna upp de olika kontexterna i en relativ tidssekvens. En kontext kan i en komplicerad stratigrafisk situation ha ett stort antal fysiska relationer. Alla fysiska relationer är inte alltid direkt relevanta för de stratigrafiska relationerna, det vill säga den relativa kronologin. Ju mer komplex en yta är, desto större är antalet fysiska relationer som måste bearbetas. När stratigrafin är uppordnad börjar arbetet med att analysera händelseförloppet utifrån de uppsatta frågeställningarna.

Instrumentet för analysen i den här rapporten är begreppsledet kontext – grupp - period och med hushållsförslag till varje period. Arbetet bygger på de tolkningar som gjordes i fält. När undersökningar genomförs är det en plats i ständig förändring som lämningarna belyser. Gårdar byter ägare, splittras upp eller samlas i större enheter eller flyttas. Bebyggelsen, odlingarna och passagera på platserna förändras och omstruktureras över tid.

Vad är då målet med en undersökning? Målet är naturligtvis mångfasetterat och måste läggas på flera olika nivåer. Platsens uppkomst och betydelse kan sägas utgöra en övergripande nivå. Olika

socialtopografiska områden skulle kunna utgöra en lägre nivå och gårdsplatsen ytterligare en. Grunden för tolkningarna är det dokumentationsmaterial som skapats vid en arkeologisk undersökning. Dessa bildar tillsammans en möjlighet att skriva en kulturhistorisk berättelse om hur olika människor levt och verkat på en plats.

Hur byggs en kulturhistorisk berättelse upp utifrån stratigrafin? Stommen utgörs av den matris som upprättas. Matrisen består i ett inledningsskede av de enskilda kontexternas inbördes ordning i tid och rum. Det ultimata vore om det gick att skriva en berättelse utifrån de enskilda kontexterna, men praktiskt sett är det mycket svårt att göra. Därför har redskap som grupp, hushåll och period skapats. Begreppen kan behöva en förklaring, eftersom det är olika sätt att bearbeta stratigrafin.

Figur 14. Princip för den stratigrafiska analysen och den kulturhistoriska berättelsen, hämtad från Gardelin 2014:25.

Begreppet period

Period är ett vidare begrepp än hushåll som, förutom de arkeologiska lämningarna, består av andra historiska källor som skrift och kartor. Perioden omfattar mer än en fysisk-stratigrafisk kronologi, och det som avgränsar perioden är att samma typ av miljö har funnits på platsen. Begreppet miljö grundar sig på en modell där en sammanvägd tolkning byggs upp från den enskilda kontexten, gruppen, hushållet, perioden och upp till exempelvis byn eller staden som helhet (Johansson Hervén 2001:16). Syftet är att utifrån de olika källorna ge en sammanvägd bild av de miljöer som människor levt i.

Begreppet hushåll

Ett allt större intresse riktas mot att studera enskilda hushåll. Det faktum att alla hushåll inte avsätter spår i form av fysiska lämningar innebär att hänsyn också måste tas till frånvaron av lämningar. Det tidigare använda begreppet fas hanterade endast de fysiska lämningar som påträffades vid en arkeologisk undersökning, vilket betyder att det fungerar dåligt som verktyg för att identifiera enskilda hushåll. Att ändra begreppsapparat och arbetssättet med stratigrafi är en ständig process.

Flera objekt som undersökts i Lund är profana miljöer, och då främst enskilda hushåll. Med begreppet hushåll avses en socialt och sannolikt juridiskt avgränsad samlevnadsform, som bildar en ekonomisk enhet ur försörjningssynpunkt. I staden kan det främst ses som synonymt med en tomt och dess invånare. De enskilda hushållen måste avgränsas gentemot både föregående, samtida, och efterkommande hushåll. Därmed ordnas stratigrafien upp i en mängd tidsrum som motsvarar en historisk realitet (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43). När hushållet är avgränsat i rummet och dess etablering, varaktighet och ändpunkt är fastställd, bör det fyllas med ett innehåll. Hushållet kan befolkas med personer som har en social positionsbestämning och ett näringsfång. Syftet blir att försöka sätta ett epitet på brukaren, ett slags försök till klassifikation. Genom att hushållet och dess invånare får en definierad benämning kopplad till ett materiellt innehåll, som exempelvis föremålsbestånd och byggnadsskick, jämte immateriella aspekter, som utnyttjande och disposition av tomten och rörelsemönster inom den, kan olika miljöer jämföras med varandra, både i samtiden, men även under andra tidsskeden och på andra platser (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43).

Begreppet grupp

Kontexterna grupperas för att underlätta diskussion och periodindelning. Varje kontext motsvarar en aktivitet, men eftersom en grävning kan innehålla hundratals kontexter krävs en högre tolkningsnivå för att göra resultaten begripliga. Detta innebär att händelserna behöver ordnas upp till en kedja av aktiviteter. En aktivitet kan till exempel bestå i grävandet av en brunn, samt konstruerandet och färdigställandet av ytan runt omkring. Brunnen utgör i det här exemplet en grupp.

Definitionen av grupper kan variera något beroende på vilken sorts objekt som undersöks, de befintliga bevaringsförhållandena samt de formulerade frågeställningarna. Grupperna utgör en segmentering av det kronologiska förloppet och bildar grunden för periodindelningen. Begreppet grupp skall inte förväxlas med begrepp som anläggning eller konstruktion. Genom att använda begreppet grupp kan ett utjämningslager och en byggnad bli mer jämbördig i tolkningsdiskussionen (Gardelin et al 1997:27).

Grupperna numreras kronologiskt 1, 2, 3 och så vidare och där 1 utgörs av den äldsta gruppen i perioden. Tidigare har ofta flera tidsmässigt skilda händelser sammanslagits i en grupp, till exempel uppförandet, brukandet och rivningen av en byggnad, trots att gruppen har definierats som tidsmässigt samtida enheter. Detta tillvägagångssätt skapar problem när den kulturhistoriska berättelsen ska skrivas, istället bör det eftersträvas att kunna berätta om vad som sker samtidigt i rummet om man vill formulera hur människor levde i gångna tider. Om man då har skapat en grupp där flera tidsmässigt

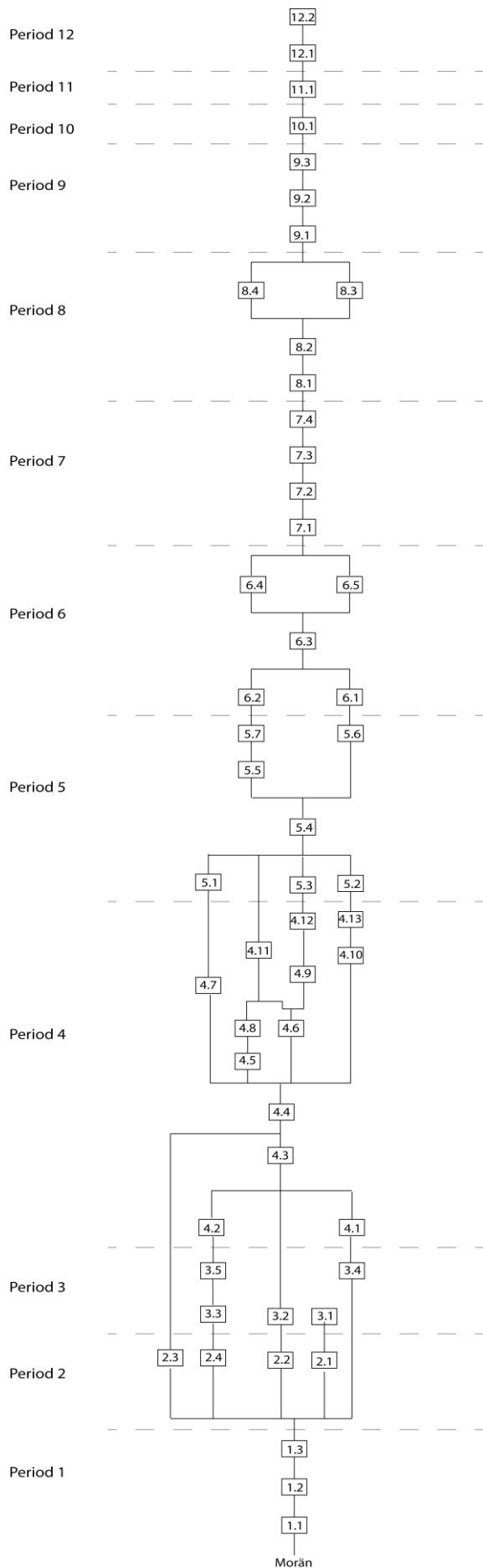
skilda enheter ingår (i samma grupp) går det inte att jämföra samtida enheter. Det blir därmed svårt att bygga upp en logisk berättelse utifrån en sådan gruppering. Det som är intressant är inte vad som händer kronologiskt på en del av undersökningsytan utan vad som händer samtidigt i stratigrafin, till exempel ett hus brukas samtidigt som en odlingsbädd och en gårdsplan.

En annan fördel med att låta grupperna utgöras av mindre enheter är att brukningstiden kan tydliggöras bättre, genom att grafiskt skildra hur lång tid exempelvis en byggnad varit brukad i förhållande till exempelvis en brunn eller en lertåkt. Gruppindelningen kan och bör göras redan i den grundläggande bearbetningen av stratigrafin, eftersom den utgör grunden för vidare analyser.

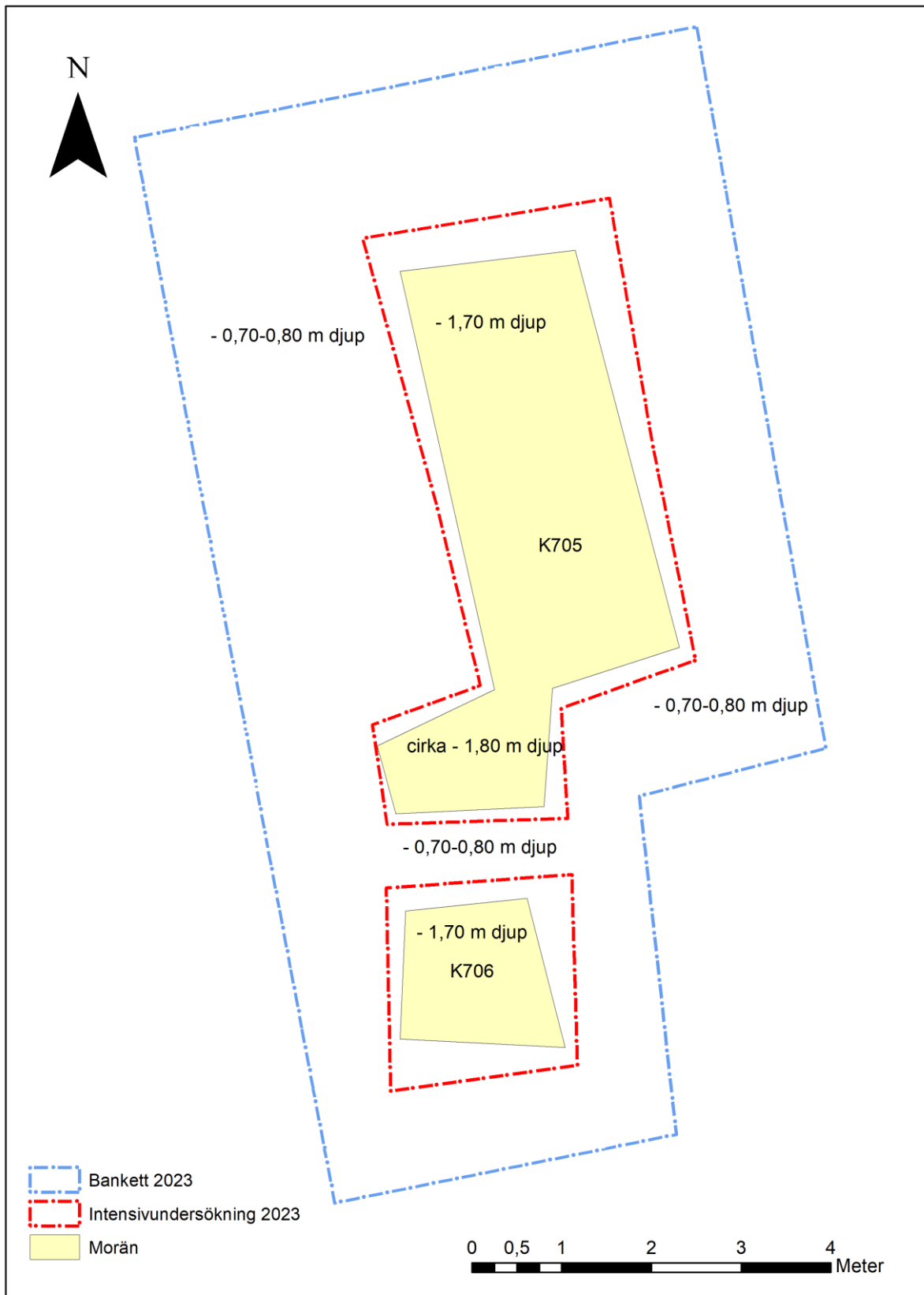
Stratigrafisk rapport

Den stratigrafiska rapporten nedan presenterar de perioder och hushåll som identifierats inom undersökningsområdet. Lämningarna presenteras i kronologisk ordning med de äldsta först. Dateringsunderlag består av både absolut och relativ datering.

De uppgifter och material som ger absoluta dateringar är oftast naturvetenskapliga, som exempelvis ¹⁴C-datering eller dendrokronologi. De relativa dateringarna utgörs av stratigrafi och fyndmaterialet, som exempelvis keramik. Äldre kartor och skriftliga källor kan också ge absoluta dateringar, däremot kan det vara svårt att direkt applicera dem på de dokumenterade lämningarna.

Figur 15: Gruppmatris över undersökningen på Mårtenstorget, där grupperna bildar grunden för periodindelningen. Grupperna utgörs av kontexter som i tolkningen representerar olika händelser.

Figur 16. Planritning över områdets ursprungliga undergrund, med ett schaktdjup mellan 1,60 och 1,80 m under dagens marknivå.

Områdets ursprungliga undergrund

Flera lager med geologisk tillkomsthistoria dokumenterades vid undersökningen (figur 16). Moränen bestod av gul och grå, kompakt och vattenförande lera (K705). Inom undersökningsområdet förekom även ytor bestående av grå och ljusbeige, våt silt, främst i undersökningsområdets södra del (K706). Morännivån i undersökningsområdet framkom vid ett djup av mellan 1,70 till 1,80 m.

Micromorfologiska analyser av moränleran visar på en landskapsmiljö bestående av sediment med blandad tillkomst. Sedimenten härrör från lokala vattenavlagringar från floder eller strömmar, samt nedbrutet material (M6, bilaga 8).

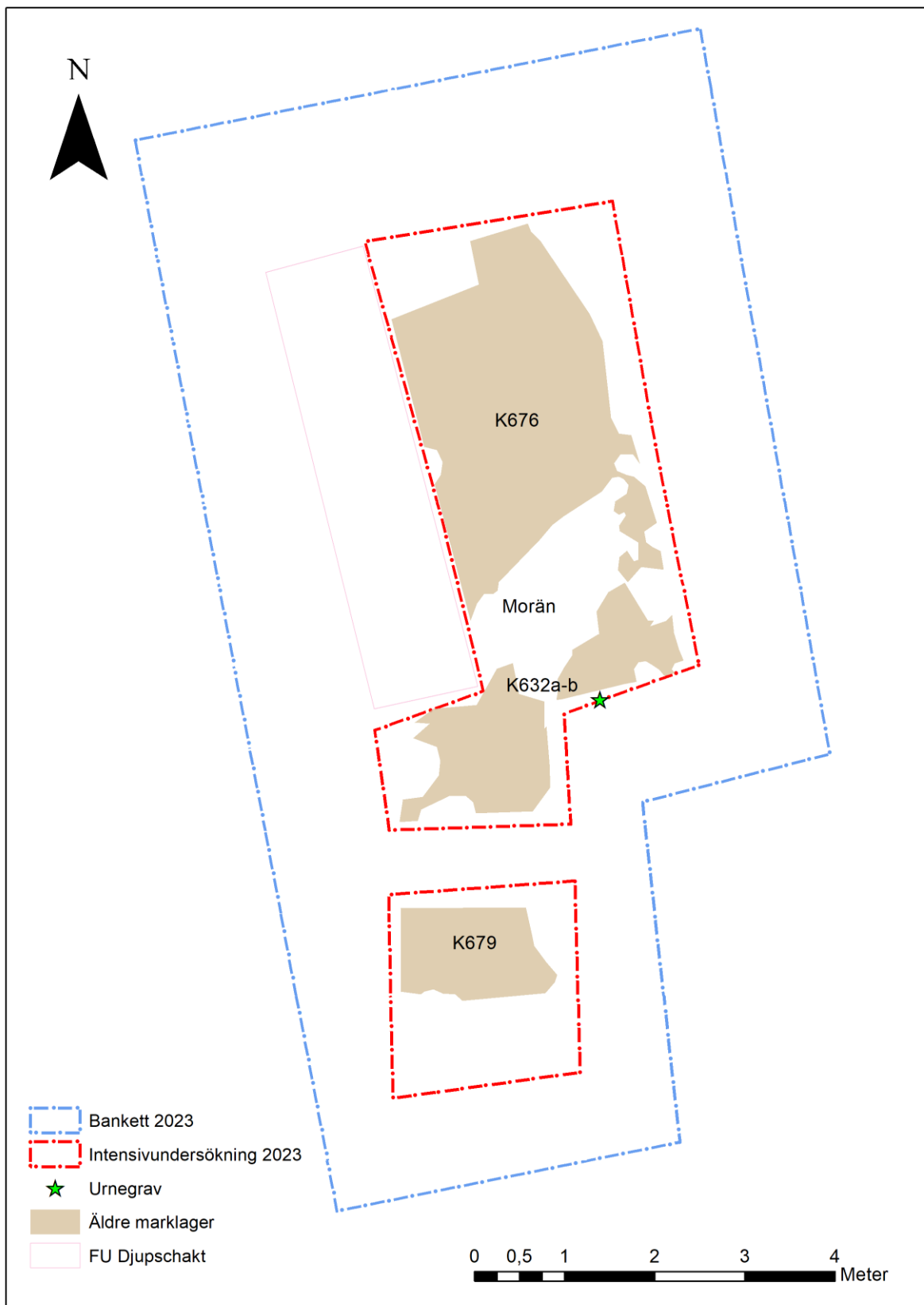
Period 1. De första aktiviteterna, cirka 900 f.Kr. till slutet av 900-tal e.Kr

Perioden utgörs av de äldsta spåren av mänsklig närvaro på platsen (figur 17). De äldsta aktiviteterna kan dateras till omkring yngre bronsålder–järnålders slut, 900 f.Kr till slutet av 900-talet. Perioden omfattar en äldsta markhorisont (G1.1), en urnegrav (G1.2) och odlingsaktiviteter (G1.3).

Dateringsdiskussion

Datering av perioden baseras på stratigrafi, fynd och ¹⁴C-datering. Den påträffade urnan (KM99542:91) dateras typologiskt till yngre bronsålder–äldre järnålder. Kärlet var sannolikt glättat närmast botten och i övrigt var bukpartiet rabbat, vilket bekräftar en sådan datering (figur 18, bilaga 5).

Det finns även två naturvetenskapliga dateringar från perioden. Ett ¹⁴C-prov togs från ett förkolnat sädeskorn i äldsta marklagret (K632), vilket uppvisade resultat 1282–1395 AD Kal 2 sigma (PM339, bilaga 9). Ett ¹⁴C-prov från urnans bottenfyllning skickades också in på analys, och provet togs från ett förkolnat sädeskorn som uppvisade resultat 1043–1218 AD Kal 2 sigma (PM349, bilaga 9). De yngre ¹⁴C-dateringarna kan förklaras med att delar av det äldsta marklagret legat exponerat under lång tid och att det odlats vid ett senare tillfälle. En annan aspekt kan vara kontaminering av provet, då det vid provtagning fanns problematik, som kraftigt regnfall och att grundvatten trängde in i schaktet. Urnegraven som påträffades i botten av det äldsta marklagret var skadad i toppen, något som också talar för att lagret kom att uppodlas någon gång efter nedläggningen av urnan (figur 16).

Figur 17. Planritning över period 1, schaktdjup mellan 1,60 och 1,80 m.

Grupp 1.1 Äldsta markhorisonten

Kontext: 632a, 676, 679

Gruppen bestod av det äldsta avsatta lagret ovan morän. Det ursprungliga marklagret dokumenterades under flera kontextnummer, vilka grupperats i G1.1 (figur 17).

Det äldsta marklagret förekom över hela den undersökta ytan, men var på vissa ytor fragmenterad till följd av yngre aktiviteter. Lagret utgjordes av en våt, kompakt, homogen, brun lerig silt och det var svårt att i fält okulärt särskilja olika avsatta horisonter i det äldsta marklagret (bilaga 1). Den mellersta och södra delen av lagret prioriterades och undersöktes för hand. Prioriteringen gjordes med anledning av att ytan var mer tillgänglig för handgrävning, där vattenansamlingar efter regnfall kunde ledas bort till förundersökningsschaktet samt de yngre nedgrävningarna. Inga fynd påträffades i lagret, med undantag av den tidigare beskrivna förhistoriska urnan.

Flera jordprover från det äldsta marklagret insamlades för analys (PM339, M6, bilaga 7–8). Proverna insamlades från botten av lagret, närmast morän. Den mikromorfologiska analysen visar på ytterst få spår av organiskt material (M6, bilaga 8). Provet uppvisade naturliga avlagringar, lik moränen, med ett fåtal spår av mänsklig aktivitet, där diffusa skikt kunde iakttas. Det indikerar att den äldsta markhorisonten var ett ackumulerat lager genom en långsam och långdragen process, och vars lagerskiljen inte kunde urskiljas.

Förekomsten av urnan (G1.2) gav en viktig ledtråd att den första närvaron på platsen skedde redan under yngre bronsålder, men även att ytan i ett senare skede kom att uppodlas då toppen på urnan var skadad. Nedanstående analysresultat reflekterar en lång period på platsen.

Makrofossilanalysen visade sparsam förekomst av fröer i provet. Nästan hälften av det arkeobotaniska materialet utgjordes av oförkollade fröer av fläder, en buske/träd som ursprungligen hade varit domesticerat, men som förvildats. I övrigt bestod det oförkollade materialet av slideväxter. Det förkollade frömaterialet bestod av odlade växter som sädeskorn, havre och en kärna av korn. Därtill påträffades ett frö från näva, som räknas till typen örter. I provet noterades även förekomst av träkol och bränd lera, flinta samt brända och obrända ben av bland annat fisk, vilket tyder på inslag av köksavfall.

Ett prov för pollenanalys insamlades, taget ifrån schaktväggen vid dokumentationen av östra sektion (C355, bilaga 1 och 7). Analysen visade att miljön vid denna tid bestod av ett välutvecklat odlingslandskap, ängsmark och en sparsam trädvegetation bestående av björk, tall, och al (PP1, bilaga 7). Det noterades att hasselsnår kan ha förekommit i närområdet. Pollen från sädeslag som indikerar odling eller bete reflekterar troligen tiden efter att urnegraven lagts ner. I provet noterades även pollen från ljung. Ljung trivs på öppna ytor i landskapet och växer främst i magra jordar. Enligt Per Lagerås (2021) dominerar naturligt bördiga jordar i Lund, men det har även funnits inslag av magra, sandiga gräsmarker i närområdet (Lagerås 2021:233). Eftersom pollen kan färdas flera mil kan förekomsten av ljung i provet visa på magrare jordar i närområdet, snarare än att ljung har växt på platsen.

Sammanfattningsvis har det äldsta marklagret ackumulerats över lång tid och förmodligen bestått av flera olika horisonter. Marklagret har uppstått genom nedbrytning av organiskt material. Det bör ha funnits flera spår av händelser i lagret, och minst en skiljelinje bör ha funnits mellan nivån där urnan påträffades och ovanliggande lager (figur 18).

Vid tiden för urnans nedläggning utgjordes miljön av ett öppet ängsmarkslandskap med närhet till ett vattendrag. Ytan kom därefter att uppodlas varpå urnans mynning skadades (G1.3).

Figur 18. Del av den södra schaktväggen där en urnegrav påträffades. På fotot syns de äldsta avsatta lagren, samt urnan liggande i moränen. Fotografiet taget från norr.

Figur 19a-b. Urnan KM99542:91 efter rengöring och efter att flera skärvor limmats.

Grupp 1.2 Urnegrav

Urnegraven dokumenterades vid cirka 1,70 m djup under markytan, placerad mot botten i den äldsta markhorisonten. Urnegraven omfattade ett keramikkrärl (KM99542:91) som innehöll brända människoben (figur 19, KM99542:ost 1).

Vid dokumentation av sektion C354 dokumenterades den äldsta markhorisonten som ett lager. Det fanns ingen synlig nedgrävning för urnegraven då lagret var urlakat och krärlat var skadat i toppen, förmodligen av yngre aktiviteter på platsen.

Keramikkrärlat bestod av botten- och bukskrärlar, där omkring 8 cm av krärlats höjd var bevarad. Flera av skrärlarna har efter analysen kunnat limmats (figur 19, bilaga 5). Krärlats bottenstorlek omfattar 8 cm i diameter, vilket antyder att krärlat i sin ursprungliga form kan ha varit cirka 25–30 cm högt (bilaga 5). Krärlat var sannolikt glättat närmast botten, i övrigt var bukpartiet rabbad. De brända människobenen som påträffats i urnan togs in för analys, se *Undersökningsresultat*.

Urnans innehåll togs in som preparat och skickades vidare för analys, som genomfördes av osteologer vid Sydsvensk Arkeologi AB. Initialt genomfördes en CT-scanning (skiktröntgenteknik) för att lokalisera var i krärlat eventuella fynd och ben kunde påträffas (bilaga 6). Därefter grävdes urnans innehåll ur, och en osteologisk analys av de brända människobenen genomfördes.

Krärlats innehåll, efter att de brända benen grävts ur av osteolog, insamlades för makrofossilanalys (PM349, bilaga 7). Det förkollnade materialet var sparsamt, och bestod av ett korn och frö av mälla. Därtill påträffades oförkollnade fröer av fläder. Utöver makrofossilanalysen utfördes även grundämnesanalys på jordprovet (bilaga 7). Resultatet från XRF-analysen indikerade höga värden av koppar i krärlats innehåll. Vilket innebär att det troligtvis funnits ett eller flera kopparföremål som inte har bevarats i krärlat.

Grupp 1.3 Odlingsaktiviteter

Kontext: 632b, 676b

På 1,60 m djup under markytan dokumenterades odlingslagret, och vid samma nivå iaktogs också ett flertal nedgrävningar (632b, figur 17). I det norra undersökningsområdet hade lagret bäst bevaringsgrad, centralt och i söder hade det påverkats av yngre aktiviteter.

Lagret hade ackumulerats under en lång tid, med ett lågintensivt brukande (se ovan diskussion kring den äldsta markhorisonten). Gruppen speglar snarare en tid då platsen gått från att vara ett öppet landskap, till att bli uppodlad någon gång under järnåldern. Pollen från sädesslag som havre och korn indikerar odling eller bete, och tyder på en förändring av miljön på platsen (PP1, bilaga 7). Under denna period har människor ägnat sig åt djurhållning och odling med grödor för bruk i det egna hushållet. Exempelvis användes havre i matlagningen och som djurfoder (Larsson & Lindberg 2021:217).

Period 2. Den äldsta bebyggelsen, slutet av 900–1000-tal

Perioden representerar de äldsta spåren av bebyggelse på platsen. Undersökningsytan var dock begränsad och gav inte tillräckligt underlag för att närmare diskutera datering och omfattning. Lämningarna var svåra att kronologiskt skilja inbördes, och kan därför representera flera generationer, med likartad rumslig disposition. Bebyggelsen utgjordes av två byggnader, som presenteras nedan.

Dateringsdiskussion

Lämningarna var stratigrafiskt likvärdiga i den mening att de påträffades på samma marknivå. Inga stratigrafiska relationer kunde klargöras mellan kontexterna. Inga fynd eller ¹⁴C-dateringar kan hänföras till den äldsta bebyggelsen och dateringen av perioden baseras på destruktionen av hushåll 1.

Hushåll 1, den första gården

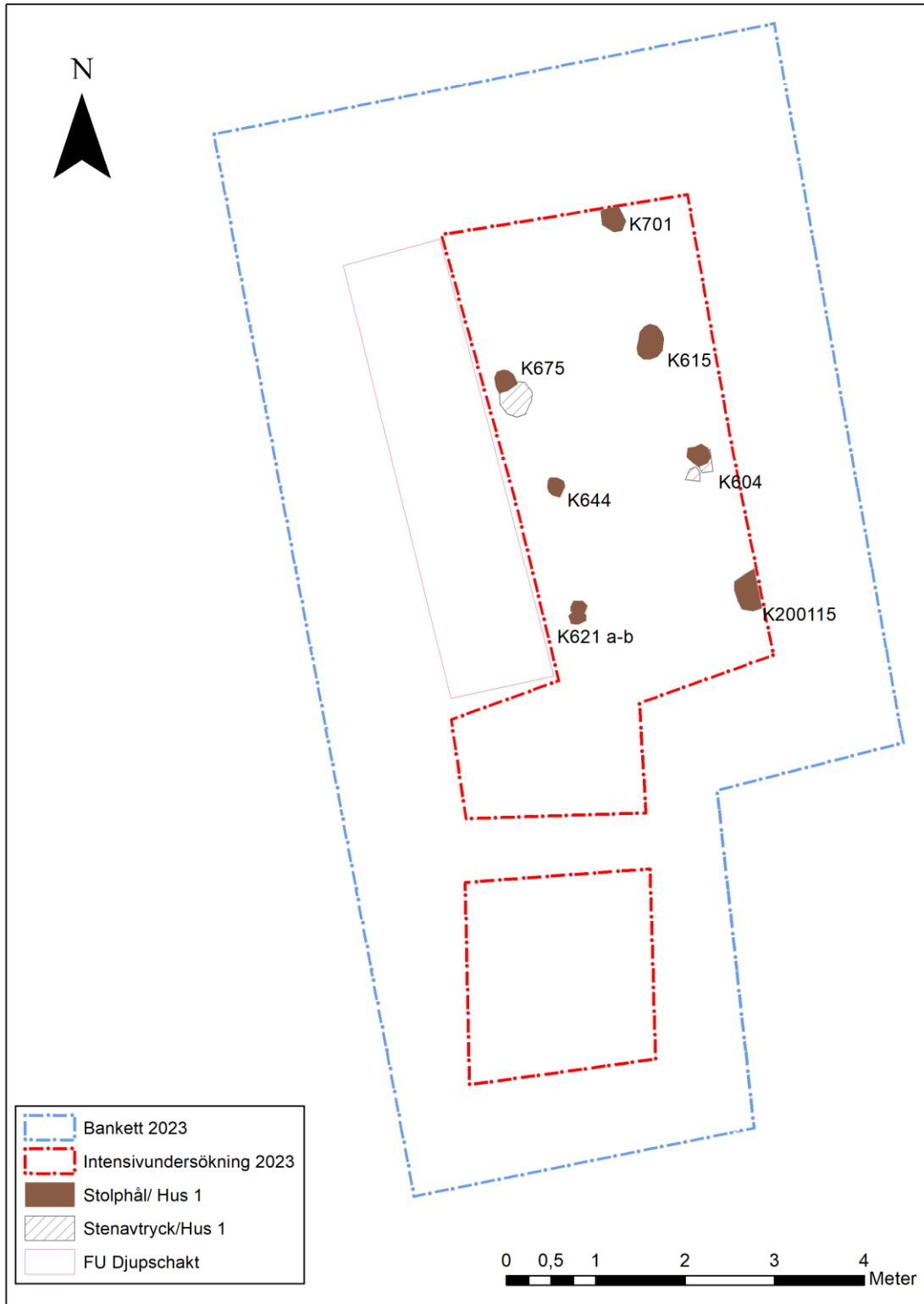
Hushåll 1 representeras av en stolpburen byggnad (G2.1) placerad i en miljö omgiven av ängsmark (figur 20). Lämningarna påträffades i den norra delen av undersökningsområdet, vid ett djup av cirka 1,60 m under markytan.

Grupp 2.1 Hus 1, stolpburen byggnad

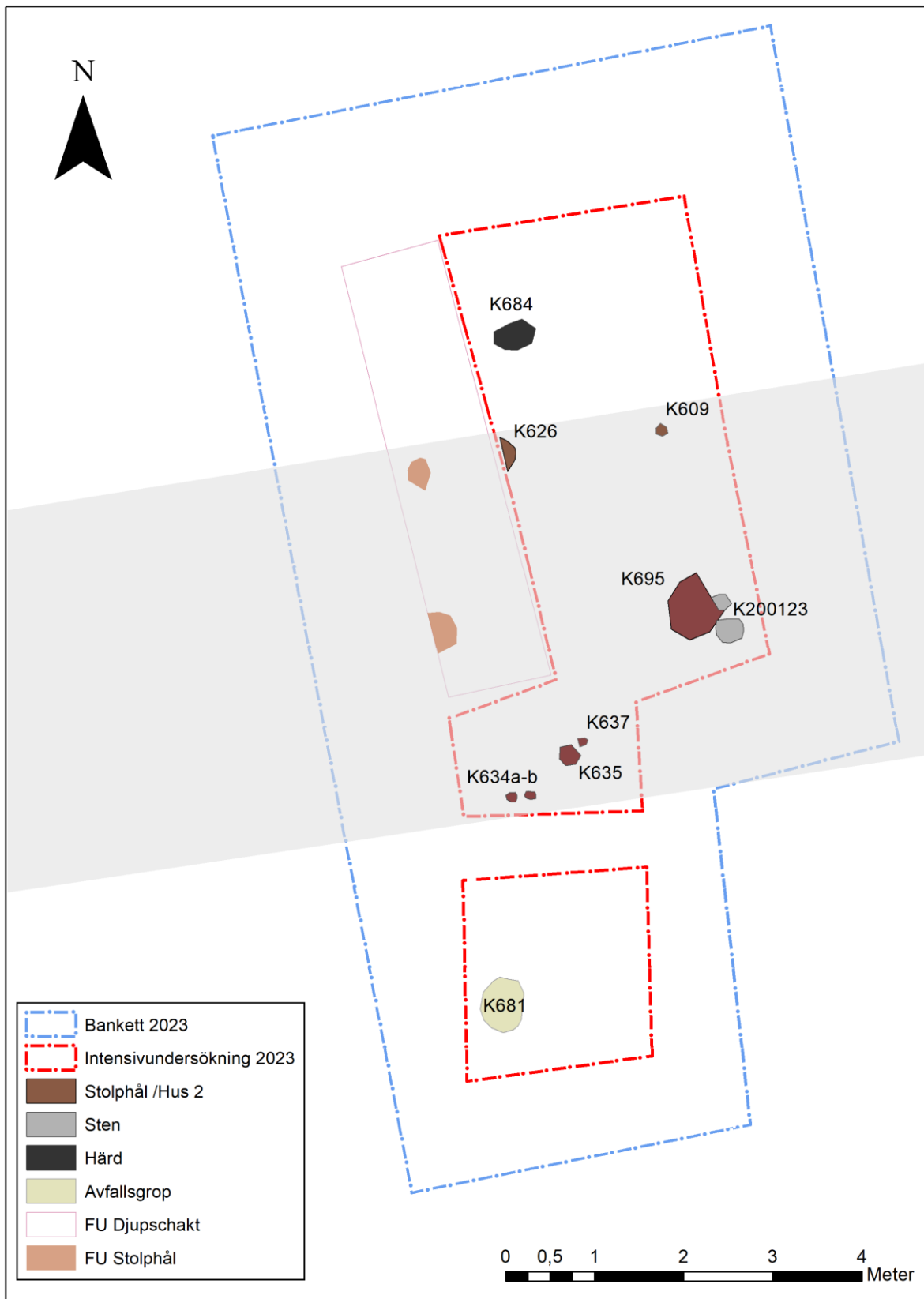
Kontext: 604, 615, 621a-b, 625, 644, 675, 701, 200115

En byggnad uppfördes med nedgrävda stolpar och det tolkas som ett treskeppigt hus, med en nord-sydlig orientering. Antalet stolphål som bedömts ingå i konstruktionen uppgick till sju stycken och delar av husets konstruktion var beläget utanför undersökningsområdet i norr samt i sydost. Stolparna i

konstruktionen utgjorde takbärande bockpar med en bockbredd på omkring 1,68 m. Det fanns inga lämningar av vägglinjer inom undersökningsområdet. Flera av stolphålen var stenskodda (K615, K644, K675). Stenstöd kan även ha funnits ovan jord i anslutning till stolpar och dessa kan ha varit förbättringsarbeten (K604, K675). En stolpe kan ha skiftats ut (K621).

Figur 20. Planritning över Hus 1 med ingående kontexter.

Figur 21. Planritning över Hus 2 med ingående kontexter, ljusgrått markerar husets möjliga omfattning och orientering.

Hushåll 2, ny bebyggelse

Under Hushåll 2 uppfördes en ny byggnad på platsen, vilken haft en östvästlig orientering (G2.2, figur 21). Söder om byggnaden fanns en förvaringsgrop (G2.4) och norr om huset var en härd belägen (G2.3). Lämningarna påträffades i den norra delen av undersökningsområdet, vid ett djup av cirka 1,60 m under markytan.

Vid förundersökningen år 2022, på den intilliggande ytan, dokumenterades två stolphål som bedöms vara samtida med Hus 2 och som ingått i samma byggnadskonstruktion.

Grupp 2.2 Hus 2, stolpburen byggnad

Kontext: 609, 626, 634a-b, 635, 637, 695, 200123

Efter att Hus 1 tagits ur bruk, uppfördes en ny stolpburen byggnad. Antalet stolphål och pinnhål som bedömts ha ingått i konstruktionen till Hus 2 uppgick till fem stycken. Delar av husets konstruktion var beläget utanför undersökningsområdet, medan andra delar av husets konstruktionselement har eliminerats genom yngre nedgrävningar. Det var troligen ett tvåskeppigt hus med mittsulekonstruktion, med en bredd av omkring 4,60 m.

Ett stolphål med stenskoning har tolkats vara från en takbärande stolpe, och tillsammans med ett stolphål som påträffats vid förundersökningen år 2022 längre västerut, kan det ha utgjort delar av mittsulan till huskonstruktionen (K695). Stolphål K635 var något indraget i förhållande till väggkonstruktionen och möjligen utgjorde det en del av en ingång (figur 21). Till de yttre väggarna hörde flera stolphål, varav ett som var stenskott (K609, K626, K634a-b).

Grupp 2.3 Härd

Kontext: 684

En härd fanns strax norr om byggnaden, och den kan ha nyttjats samtidigt som Hus 2 var i bruk eller när det uppfördes. I härden fanns rikliga mängder träkol, aska, med skörbrända stenar och djurben. Härden kan ha använts för matlagning.

Ett prov insamlades för makrofossilanalys (PM344, bilaga 7), och det förkolnade frömaterialen bestod av två sädeskornsfragment samt ett frö av åkerogräset målla. Oförkolade fröer bestod av fläder, besksöta/nattskatta, samt en mineraliserad starrnöt. Förekomsten av målla och starr i härden talar för en bebyggd miljö som varit omgiven av ängsmark i närheten av härden och byggnaden.

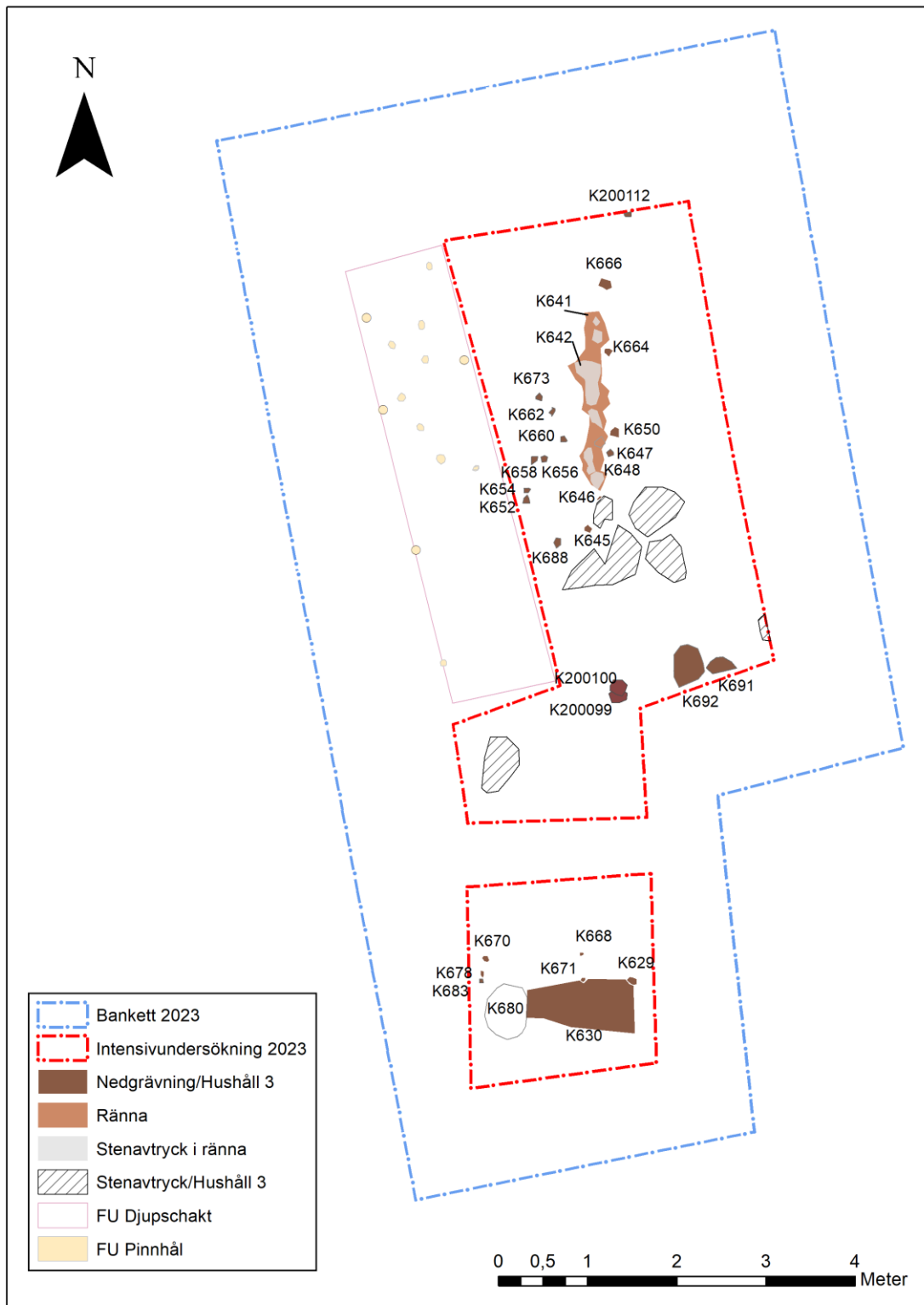
Grupp 2.4 Förvaringsgrop

Kontext: 681

Söder om Hus 2 dokumenterades en kontext som tolkades vara en förvaringsgrop (K681). Formen var oval, med plan botten, omkring 0,60×0,50 m stor och 0,15 m djup. Förvaringsgropen var belägen söder om Hus 2 (figur 21).

Period 3. Tidigmedeltida bebyggelse och tomtreglering, 1000–1050-tal

Perioden representerar raseringen av tidigare bebyggelse (G3.1–3) och uppförandet av en ny byggnad, samt brukandet av ett nytt hushåll (G3.4–5). Under perioden sker även tomtreglering och gårdsbebyggelsen får betraktas vara del av en stadsgård.

Figur 22. Planritning över Hus 3, med ingående kontexter.

Dateringsdiskussion

Datering av perioden baseras utifrån stratigrafien samt ¹⁴C-datering från raseringen av föregående hushåll. Ett ¹⁴C-prov togs från ett förkolnat sädeskorn i fyllningen till stolphål K675. Provet uppvisade resultat 1075–1207 AD Kal 2 sigma, vilken indikerar att Hus 1 togs ur bruk under tidigmedeltid (PM341, bilaga 9).

Fynd som kan knytas till perioden kommer från destruktionen av en förvaringsgrop och bestod av en skärva östersjökeramik, som vanligen dateras till 1000–1200-tal (KM99542:89, bilaga 2). Ytterligare ett fynd kan knytas till perioden. I raseringen till Hus 2, påträffades en skärva AIV-keramik som vanligen dateras till vikingatid (KM99542:75, bilaga 2).

Hushåll 3, omgestaltning av gårdsmiljö

Grupp 3.1 Rasering av Hus 1

Kontext: 581, 593, 599, 605, 613, 643, 674, 701b

Raseringen av Hus 1 bestod i att stolparna togs bort, och stolphålen fylldes igen inför en omstrukturering av ytan. Fyllningarna i de ingående stolphålen bestod av jord med likartad sammansättning och färg. Det förekom även inslag av djurben, bränd och obränd lera, småsten samt träkol. Inga fynd påträffades i fyllningarna.

Ett prov insamlades från en stolphålsfyllning (K674, PM341, bilaga 7). Makrofossilanalysen visade spår av förkolnade sädeskorn och oförkolnade frö av glimmar (*Silene*), nävor, fläder samt ett hasselnötsskal. Vidare iaktogs fragment av träkol, brända och obrända djur- och fiskben, tegel och bränd lera, mollusker och flinta. Förekomst av järnslag samt glödska kan indikera att metallhantverk har bedrivits i närområdet kring denna tid. Ett förkolnat sädeskorn ¹⁴C-analyserades och gav en datering till 1075–1207 AD Kal 2 sigma. Dateringen indikerar att Hus 1 togs ur bruk under tidig medeltid (PM341, bilaga 9).

Grupp 3.2 Rasering av Hus 2

Kontext: 580, 595a-b, 608, 620, 636, 694

Stolphålsfyllningarna i Hus 2 bestod av likartad sammansättning och färg, med inslag av enstaka djurbensfragment, bränd lera, småsten, aska samt träkol. I samband med omstruktureringen då Hus 2 revs, fylldes stolphålen igen med jord. En skärva AIV-keramik fanns i en av stolphålsfyllningarna (K580, KM99542:75, bilaga 2).

Grupp 3.3 Avfallsgrop/ destruktion av förvaringsgrop

Kontext: 680

Förvaringsgropen från föregående hushåll återanvändes som avfallsgrop. Gropen fylldes igen med avfall, som bland annat bestod av träkol och djurben (K680). En skärva östersjökeramik påträffades i fyllningen, vilket indikerar att gropen fylldes igen under tidigmedeltid (KM99542:90, bilaga 2).

Grupp 3.4 Hus 3, flätverk/vägg och takbärande stolphål

Kontext: 611, 641, 642, 645, 646, 647, 648, 650, 652, 654, 656, 658, 660, 662, 664, 666, 673, 688, 691, 692, 697, 200099, 200100, 200112

Hus 3 har tolkats bestå av en ränna, stenavtryck och flera stolp- och pinnhål. Rännan löpte i en nordöstlig-sydvästlig orientering, och nedgrävningen var något oregelbunden, grund, med stenavtryck i botten (K641). Ett flertal pinnhål dokumenterades i rännan och mellan stenavtrycken, samt utanför rännans nedgrävning. Därtill dokumenterades ett stolphål norr om rännan. De stora stenavtrycken tolkades ha varit efter syllstenar, och tillsammans med de andra nedgrävningarna utgjorde de en konstruktion till en byggnad (K697, figur 22).

Byggnadens tak bars troligtvis av två högremsor eller takbärande stolpar, medan huskonstruktionens väggar utgjordes av syllstenar, pinnar/flätverk och stolpar. Till en yttre väggbegränsning tillhörde störhål i väster, och de var spår efter nedslagna störar och kan möjligen betraktas vara samtida med flera av de störhål som påträffades vid förundersökningen år 2022. Fyra stolphål belägna söderut hade ingått i huskonstruktionen och tillsammans med syllstensgrunden kan de ha utgjort ett hörn till byggnaden. Huset fortsatte därmed österut. Stolphål K691 och K692 var cirka 0,30 m i diameter, medan K20009 och K200100 omfattade omkring 0,20 m i diameter.

Grupp 3.5 Hägnad

Kontext: 629,631, 630, 668, 670, 671, 678, 683

Gruppen bestod av sex pinnhål och en ränna eller dike (K630). Lämningarna representerade del av en gårds- eller utemiljö, där det bland annat funnits en gränsmarkering mot gatan i söder. I södra delen av undersökningsområdet framkom en avlång nedgrävning med öst-västlig orientering (K630). Nedgrävningen tolkades vara en ränna eller möjligen ett dike, som var omkring 0,55 m bred och 1,25 m lång, med ett djup av 0,25 m. Den var nedgrävd igenom det äldsta marklagret, och hade skarpa nedgrävningsskanter med plan botten.

Period 4. Tidigmedeltida gårdsmiljö, 1050–1250-tal

Perioden representerar en relativt lång brukningstid och utgjordes av en tidigmedeltida gårdsmiljö, vilken kan dateras från 1050- till omkring 1250-talet. De omstruktureringsåtgärder som ägt rum och de efterföljande aktiviteter på platsen indikerar en förändring i det rumsliga utnyttjandet.

I norra delen av undersökningsområdet fanns en gårdsyta för utomhusbruk, medan den centrala och södra delen utnyttjades som en plats för matlagning. Lämningarna speglar dels aktiviteter med en lång brukningstradition, och dels kortvariga aktiviteter. Ingen byggnad fanns inom undersökningsytan under denna period, vilket kan betyda att bebyggelsen under perioden har legat på en annan plats i närområdet (figur 24).

Dateringsdiskussion

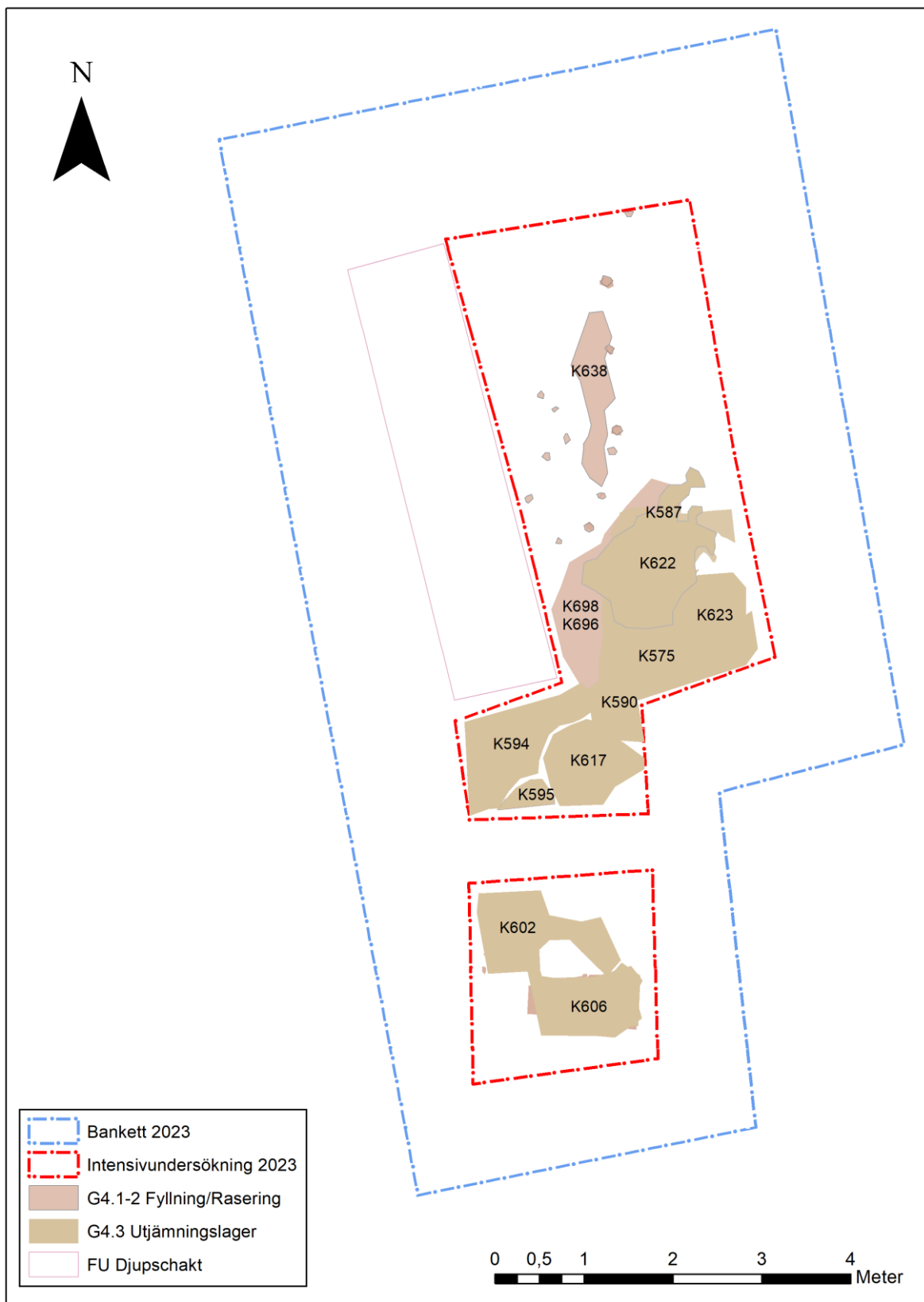
Dateringen baseras på stratigrafiska relationer, ¹⁴C-datering, fyndmaterial från rasering samt ¹⁴C-datering från förundersökningen år 2022.

En tidigmedeltida gårdsmiljö, dokumenterad år 2022, daterades till mellan 997–1156 AD Kal sigma 2, vilket överensstämmer med stratigrafin på platsen (Bakunic Fridén 2022:13).

Ett jordprov togs i ett brukningslager från G4.4 som ¹⁴C-daterades till 1280–1393 AD Kal sigma 2 (K574, PM345, bilaga 9). Lagret tolkades vara en gårdsyta som troligen legat exponerat under en längre tid. Problematiken med dateringar av den här typen av öppna ytor är bland annat att lagern har brukats under en lång period och att då kan sädeskornen eventuellt vara omlagrade. Ytterligare ett prov togs för datering, från brukningslagret i ugn 1 (G4.6), vilken påvisade datering till 1032–1201 AD Kal sigma 2 (PM327, bilaga 9).

Utifrån den stratigrafiska analysen är det mer rimligt att hushåll 4 och 5 kan ha brukats under perioden 1050–1250-tal.

Som dateringsunderlag användes även keramikmaterialet. I fyllning K638 påträffades östersjökeramik vars mynning indikerade att Hus 3 togs ur bruk någon gång under 1100-talet (KM99542:89). I de utjämningslager som påträffades inom hela undersökningsområdet bestod keramiken i huvudsak av östersjökeramik och samtliga skärvor speglar en 1000–1200-tals kontext. I kulturlager i G4.3 påträffades mynningsbitar som ytterligare kan snäva in den typologiska dateringen till 1100-tal (K602, K606 och K623, KM99542:82–83, KM99542:87; bilaga 2). Undantaget i keramikmaterialet är en oglaserad skärva lergods från utjämningslager ingående i G4.3, som indikerar datering från år 1175.

Figur 23. Planritning över Hushåll 4, G4.1–3 med ingående kontexter.

Hushåll 4

Hushåll 4 representerades av lämningar som var placerade i en gårdsmiljö med öppna ytor och påträffades vid ett djup av cirka 1,50 m under markytan.

Den äldre bebyggelsen och tillhörande konstruktioner raserades och bebyggelsen flyttades till en annan plats inom tomtens. Ytan rensades delvis på sten, som sedan omhändertogs för andra konstruktioner, och marken jämnades därefter ut som förberedelse inför ny markanvändning på platsen (G4.1–3, figur 23).

En gårdsyta brukades i norra undersökningsområdet (G4.4), samtidigt som det grävdes för en brunn i nordost (G4.5). I den centrala delen av ytan hade en ugnskonstruktion anlagts (G4.6, figur 24).

Grupp 4.1 Rasering av Hus 3

Kontext: 582, 612, 638, 649, 651, 653, 655, 657, 659, 661, 663, 665, 672, 686, 689, 690, 698, 200099b, 200100b, 200112b

Byggnaden från föregående period och hushåll raserades, stolparna, störrarna, flätverk och stenar togs bort, och igenfylldes. Fyllningarna i pinnhålerna, stolphålerna och i rännan hade likartad sammansättning med inslag av aska, djurbensfragment, småsten, bränd lera, lerfläckar samt träkol. I fyllningen till rännan påträffades en skärva östersjökeramik (KM99542:89; bilaga 2). Skärvan var en mynningsbit av tjockt lergods, med horisontella linjer med en datering till 1100-tal. Skärvan hade också rester efter mat kvar.

Nedgrävning K698 hade en oregelbunden form, som skapades vid uppgrävning av stora syllstenar som utgjorde grunden för Hus 3, för att ta tillvara på dem inför nästa byggnation.

Grupp 4.2 Hägnet revs och rännan fylldes igen

Kontext: 618, 624, 627, 659, 661, 667, 669, 677, 682

Störrarna i hägnet drogs upp och rännan fylldes igen. Fyllningarna i pinnhålerna bestod av likartat material med inslag av träkol. Igenfyllningen av rännan bestod av en kladdig fyllning med inslag av djurben och träkol (K624). I rännans södra del framkom ett område med kalk som låg ovanpå fyllningen, följt av ett lager som innehöll aska och träkol (K627, K618).

Grupp 4.3 Omstruktureringsarbeten

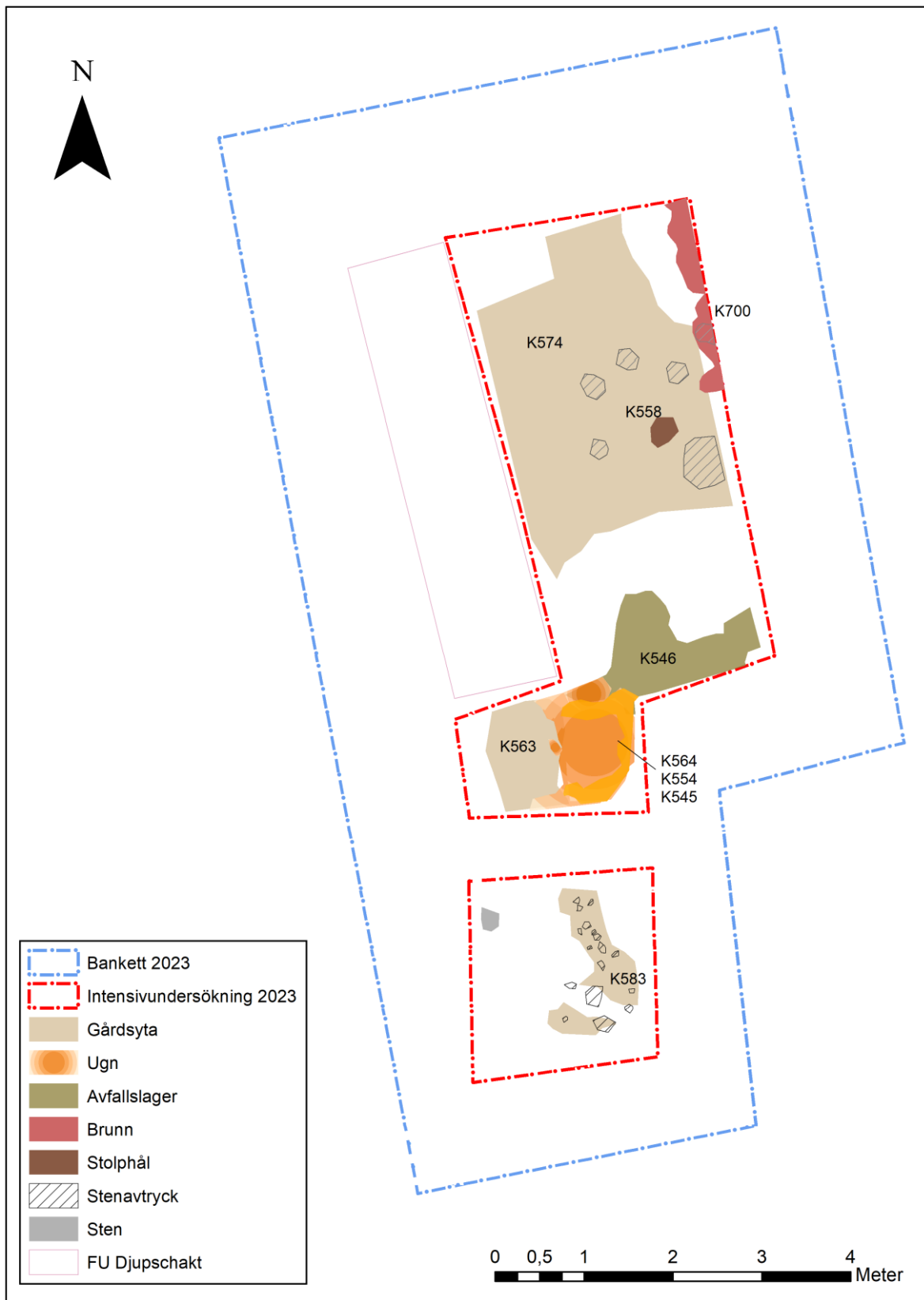
Kontext: 575, 587, 590, 591, 592, 594, 602, 606, 610, 617, 619, 622, 623, 628, 639, 640, 689, 696

Gruppen representerar markarbeten där ett flertal utjämningar har utförts av den tidigare ojämna ytan.

Efter att Hushåll 3 tagits ur bruk, återställdes markytan med flera utjämningslager med rikligt inslag av träkol, djurben och bränd lera. Lagren innehöll även fläckvis gul lera som liknade moränleran. Jorden som använts för utjämning kom förmodligen från närområdet, exempelvis dåvarande markyta och/eller andra markingrepp.

Ett jordprov togs för en mikromorfologisk analys från utjämningslagret och analysresultaten visade att jorden bestod av bland annat gödningsavfall rikt på fiskben (K590, M5, bilaga 8). Innehållet i jordmassorna indikerade att jorden hämtades från en yta där grisar varit närvarande. Vidare noterades att lagret representerade en kort period av lågintensivt nyttjande av marken, med en del inblandning av avfallsmaterial.

I utjämningslagren påträffades välbevarade djurben, som ej insamlades. Den insamlade materialkategori som dominerade var keramik och den påträffades i nästan samtliga kontexter, utspridda inom undersökningsområdet. Övervägande del av fynden var östersjökeramik, men det påträffades även fynd av ett oglaserat lergods, järnbeslag och en järnnit (KM99542:69, KM99542:83, bilaga 2). Metallfynden var lokaliserade främst i det sydöstra delen.

Figur 24. Planritning över Hushåll 4, G4.4–6 med ingående kontexter.

Grupp 4.4 Brukning av gårdsyta

Kontext: 563, 574, 578, 579, 583, 585, 586, 601, 687

En öppen gårdsyta kunde identifieras välbevarad i den norra delen av undersökningsområdet (K574) och delvis fragmenterad i den södra delen (K563, K583). I norra delen bestod lagren av gråbrun, kompakt silt med rikligt inslag av träkol och välbevarade djurben. I södra delen förekom inga djurben i lagret, däremot fanns inslag av gula lerfläckar i jorden som kan indikera att det funnits ett lergolv på denna plats. Denna del av ytan tycks ha varit mer städad än den del som brukats längre norrut.

Figur 25. Översiktsfoto över det norra undersökningsområdet, gårdsyta G5.1. Fotografiet taget från väster.

I den norra delen av undersökningsområdet togs ett makrofossilprov med innehåll av sädeskorn och korn, från odlade växter (K574). Gräs och våtmarksväxter som målla, pilört, skräppor, strandmålla, samt fläder, hassel och kärnor från päron/äpple påträffades också, vilket tyder på förekomst av en fruktträdgård och kanske en köksträdgård (PM345, bilaga 7).

Päron introducerades i Sverige under medeltiden och har påträffats bland annat i kv Sankt Mikael 16 i Lund (Larsson & Lindberg 2021:219). Därtill fanns inslag av träkol, stora bitar kalk, samt obrända och brända fragment av djurben samt inslag av fiskben. En grundämnesanalys av jorden genomfördes, som indikerade höga kalcium- och kalkvärden. Sammantaget visade analyserna på ett material som delvis hade varit odlat, men som även fungerat som en öppen utomhusyta i staden. Ett sädeskorn valdes för ¹⁴C-analys, vilken påvisade en datering till 1280–1393 AD Kal sigma 2 (K574, PM345, bilaga 9).

I södra undersökningsområdet var gårdsytan något fragmenterad. I lager K583 dokumenterades en knadderstensyta bestående av gul lera och stenavtryck (K585, K586). Möjligen var den södra delen av ytan stenlagd, för att hårdgöra en yta.

Grupp 4.5 Brunn 1

Kontext: 556, 558, 559, 568, 569, 570, 700, 704

På den norra delen av gårdsytan fanns en nedgrävning, vars form i plan inte fullt ut kunde urskiljas då den fortsatte utanför undersökningsytan (K700). I sektionen syntes nedgrävningen bättre och visade på att det kunde röra sig om en stor, djup konstruktion troligtvis en brunn (C355, bilaga 1). Nedgrävningen fortsatte längre norr- och österut.

I närheten av brunnen fanns ett flertal stora stenavtryck, tillsammans med ett stolphål (K558). Tillsammans tolkades stenavtrycken och stolphålet ha utgjort en lyftanordning (håvarm) till en brunn.

Grupp 4.6 Ugn 1, äldsta användning

Kontext: 545, 546, 554, 562, 564, 577

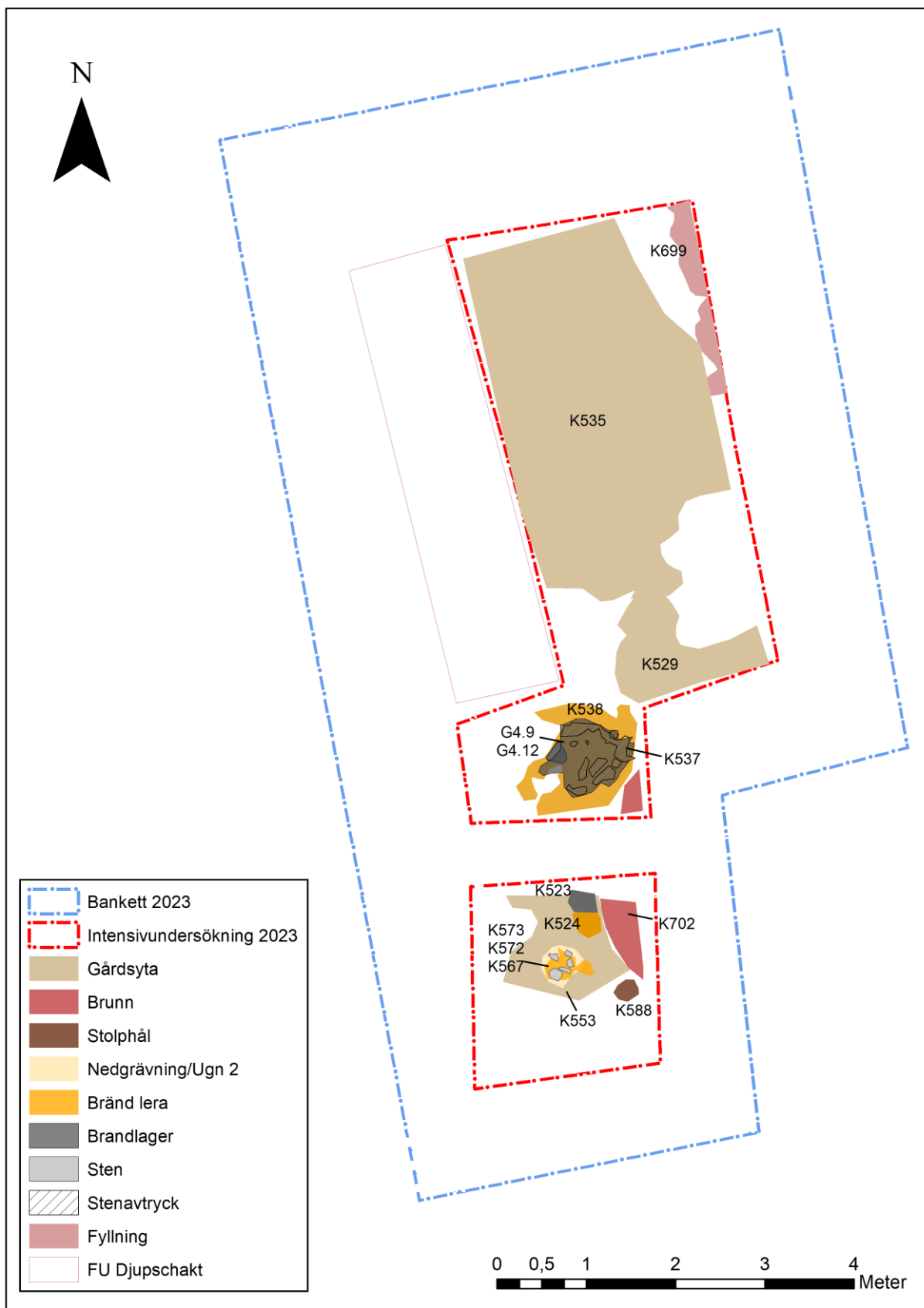
Samtidigt som gårdsytan (G4.4) och brunn 1 (G4.5) var i bruk, nyttjades den centrala ytan inom undersökningsområdet för ett annat ändamål. En ugn, cirka 1,30 m i diameter, anlades och nyttjades under en lång tid. Dess funktion tolkades ha varit för matlagning enligt analyserna.

Ugnen bestod av en nedgrävning med en lervägg packad tätt intill (K564, K554). Lämningarna tolkades ha utgjort den äldsta delen av ugnskonstruktionen, och den var välbevarad. Lerväggen var tydligt avgränsad, men fragmentarisk västerut, vilket kan indikera att det fanns en öppning till ugnen. I ugnen fanns flera brukningshorisonter som bestod bland annat av bränd lera, träkol, sot och aska (K545). Den mikromorfologiska analysen bekräftade att lagret var *in-situ* (M4, bilaga 8). I lagret påträffades östersjökeramik (KM99542:60, bilaga 2).

Öster om ugnen fanns ett lager som bestod av gråbrunt organiskt material, med koncentrationer av djurben, bränd lera, aska och träkol. Innehållet liknade delvis brukningsmaterial från ugnen, men det organiska materialet hade inslag av släckt kalk och gödSELLuktande komponenter. Innehållet indikerade att lagret tillkommit som ett uträkat lager från den intilliggande ugnen, under tiden då den brukats och rensats ur (K546). I lagret påträffades östersjökeramik (KM99542:61, bilaga 2).

Hushåll 5

Hushåll 5 inleddes med att den norra brunnen togs ur bruk (G4.7), samtidigt som det grävdes för en ny brunn i södra delen av undersökningsområdet (G4.8). Ugnen fortsatte att brukas i den centrala delen av ytan (G4.9), medan marken i den södra ytan jämnades ut inför anläggandet av en ny ugnskonstruktion (G4.10). Gårdsytan i norr bibehöll sin funktion (G4.11). Därefter skedde en renovering av ugn 1 (G4.12), och ugn 2 fortsatte att brukas (G4.13).

Figur 26. Planritning över Hushåll 5, med ingående kontexter.

Grupp 4.7 Igenläggning av brunn 1

Kontext: 548, 699

Brunnen med tillhörande hävarmskonstruktion från hushåll 5 togs ur bruk och fylldes igen. Ett jordprov insamlades från brunnens fyllningen och skickades in för en grundämnesanalys, där resultaten var mycket sparsamt. Resultaten från XRF-analysen visade på standardvärden för platsen, där inga avvikelser noterades i jorden (K699, PM100, bilaga 7).

Fyllningen i stolphålet representerade när stolpen till hävarmskonstruktionen togs ur bruk (K548). I fyllningen fanns inslag av djurbensfragment samt rikligt med träkol och östersjökeramik, med en datering till 1000–1200-tal (KM99542:63, bilaga 2).

Grupp 4.8 Brunn 2

Kontext: 588, 603, 702

En ny brunn anlades med en hävarmskonstruktion (K702, K588, K603, sektion C353 och C350, bilaga 1). Endast en mindre del av brunnens nedgrävning blottades under undersökningens gång och anläggningen fortlöpte österut.

Grupp 4.9 Ugn 1 renoveras

Kontext: 537, 538, 539

Medan det skedde vissa mindre förändringar inom gårdsytan, brukades ugn 1 fortfarande med några justeringar. Ett nytt konstruktionslager lades på, som utgjordes av en lerfodring (K538), och det anlades en ugnsplatta med småsten, vilket avspeglas av ett flertal stenavtryck (K539).

Den mikromorfologiska analysen av lerfodringen visade på att leran delvis hade ytbehandlats med ett kalkrikt ytskikt som medförde en slittålig yta (M5, bilaga 8). Ugnen tolkades ha brukats utomhus och använts för matlagning, exempelvis för brödbakning. I lerfodringen togs ett makrofossilprov, som visade spår av emmervete och rödockra (PM327, bilaga 7). Därtill påträffades hushållsrelaterad östersjökeramik i lagret (KM99542:57, bilaga 2). Brandlager i och utanför ugnen innehöll träkol, bränd lera, aska och sot (K525, K537).

Grupp 4.10 Marklager och ny konstruktion, ugn 2

Kontext: 553, 550, 551, 552, 566, 567, 572, 573

En nivellering och utjämning av ytan gjordes inför anläggandet av en ny konstruktion i undersökningsområdets södra del (K553). I lagret förekom, förutom kalk- och träkolsprickar, horisontellt orienterade djurben, slaggfragment samt östersjökeramik, varav en mynningsskärva kunde dateras till 1100-tal (KM99542:66, bilaga 2). Lagret tunnade ut i söder.

En cirkulärformad ugn konstruerades på den omstrukturerade ytan. Ugn 2 omfattade omkring 0,50 m i diameter och dess fundamentering utgjordes av en 0,20 m djup nedgrävning med en lerskoning (K573, K572). Lerskoningen var värmepåverkad och närmast förslaggad. En ugnsplatta bestående av

knytnävsstora stenar låg ovanpå och i leran (K567). Även stenarna var eldpåverkade. I ugnen framkom ett brukningslager med rikligt inslag av träkol och sot (K566).

Grupp 4.11 Brukning av gårdsyta

Kontext: 529, 535

Området fortsatte att användas som en bakgård/gårdsplan som delvis kan ha varit stenlagd (K529, K535). Lagret bestod av gråbrun, fet, finkornig, kompakt, fuktig lera med inslag av djurben, träkol, småsten och fragmentariskt inslag av bränd lera.

Den norra delen i undersökningsområdet ska möjligen tolkas vara ett område som använts för horn- och benhantverk, då djurben liksom bearbetat horn och ben påträffats (K535). Därtill påträffades en malsten, fragment av en bärnsten, bränd lera, slagg, järnspik och en järnsporre (KM99542:54, KM99542:51, bilaga 2). Förutom östersjökeramik insamlades en mynningssskärva av anglo-skandinavisk typ samt en ljushållare (se fyndavsnitt, KM99542:54; bilaga 2). Den anglo-skandinaviska keramiken kännetecknades av fingerintryck på mynningskanten och kan dateras till 900–1100-tal.

Ett jordprov togs i marklagret för makrofossilanalys, vilket visade spår av oförkolnade- och förkolnade fröer som mineraliserats, troligen i samband med att en stor mängd kalk påförts i materialet (K535, PM323, bilaga 7). Odlad spannmål bestod av fröer från korn, råg och brödvete. Råg och brödvete användes för brödbakning, medan användningen av korn ofta associeras med öltillverkning. Råg såddes vanligen under hösten, medan andra sädeslag kunde betraktas vara vårsådda. Förekomsten av samtliga sädeskorn tyder på att det odlades både höst- och vårsådda grödor (Larsson & Lindberg 2021:216). Därtill påträffades starr, malva, gräs, hasselnötsskal samt ogräsfröer av målla, pilörter, skräppor och etternässla.

Pollensammansättningen i jordprovet visade på att det funnits en sparsam trädvegetation i närområdet, som bestod av björk, tall och al. Även hasselnår och ljungpollen noterades i provet. XRF-analysen av jorden stämde med de övriga ovannämnda analyserna, inga avvikelser kunde noteras.

Grupp 4.12 Ugn 1 renoveras

Kontext: 525, 526, 532, 540

En tredje brukningsfas av ugn 1 startade med att ett nytt konstruktionslager lades på, tillsammans med en ny ugnsplatta (K540, K532). Ugnsplattan utgjordes av knytnävsstora, skörbrända stenar (figur 27). Ett brukningslager utgjordes av bränd lera med inslag av aska, träkol, sot och vikingatida AIV-keramik (K526, K525, KM99542:50, bilaga 2).

Figur 27. Stenpackning K532 i ugn 1.

Grupp 4.13 Ugn 2 renoveras

Kontext: 523, 524, 547, 555, 565

Ugnens väggar bestod av en lerfodring som hade lagats med ny lera på sidorna om konstruktionen (K565). Däröver fanns ett brukningslager med svartgrå sand med rikliga mängder träkol, bränd lera och lerklining (K555). Därtill dokumenterades ett tunt brukningslager, som innehöll brungrå silt med inslag av aska och bränd lera (K547). På ytan nordöst om ugn 2 påträffades restmaterial från ugnen, som utgjordes av aska och bränd lera, båda tolkas vara uträkning från ugnen (K523, K524).

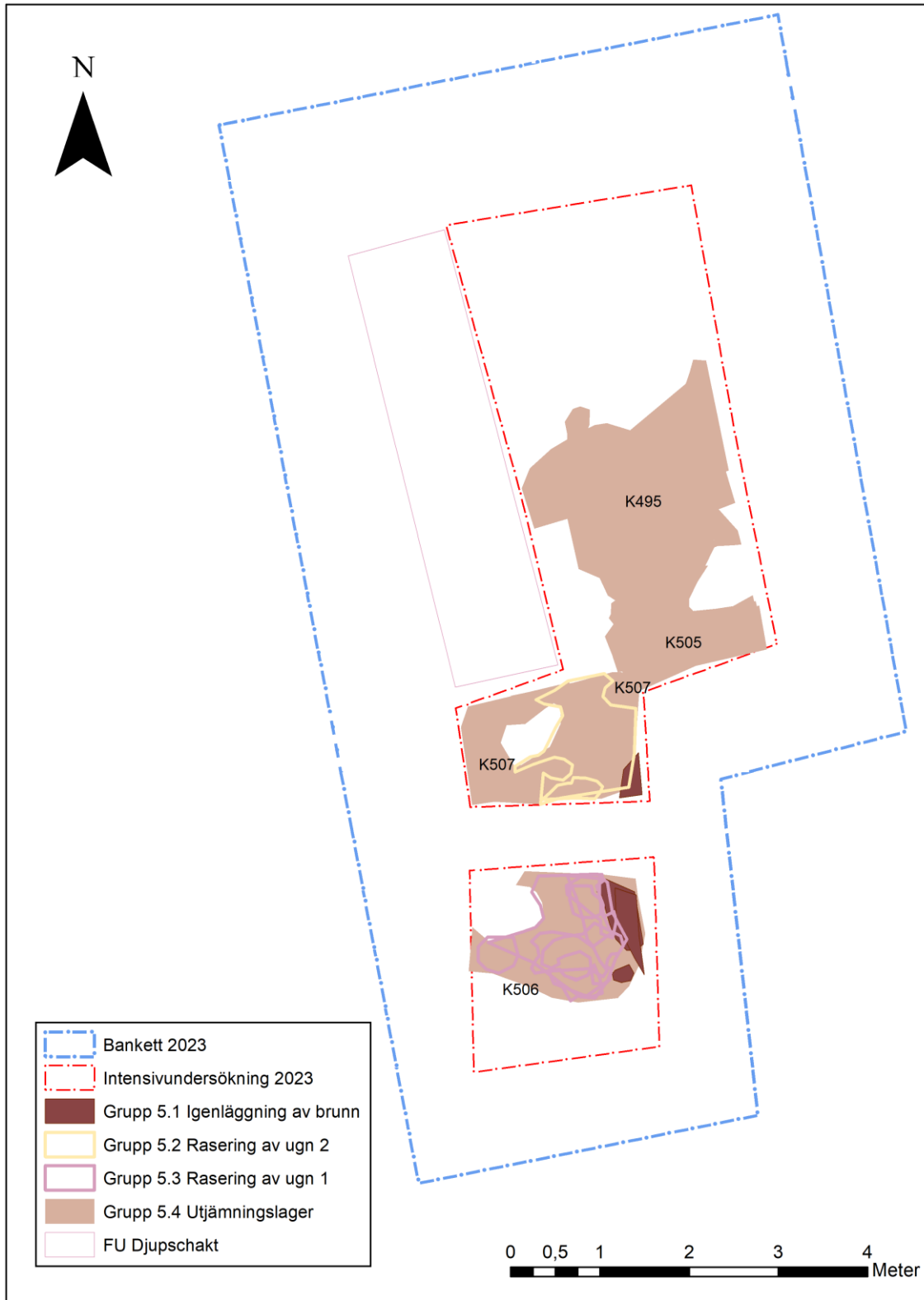
Period 5. Högmedeltida bebyggelse, omkring 1250–1300-tal.

I slutet av 1200-talet till början av 1300-talet genomgick området en förändring. Perioden kännetecknades av att den föregående gårdsytan med köksmiljö togs ur bruk, inför uppförandet av en byggnad på platsen (figur 28). Lämningarna påträffades vid omkring 1,30 m djup.

Dateringsdiskussion

De lämningar som tillhörde perioden kan dateras till 1200-talets andra hälft till början av 1300-tal. Dateringen baseras på stratigrafi, fynd och ¹⁴C-datering.

På ett lergolv påträffades ett silvermynt, en så kallad penning, som präglades i England mellan åren 1250–1272 (bilaga 4). Av lergolvet togs också ett jordprov som gav en datering till 1056–1265 AD Kal sigma 2 (PM313, bilaga 9). ¹⁴C-dateringen och myntet indikerade en likartad datering, till 1200-talets andra hälft.

Figur 28. Planritning över igenläggning av hushåll 5, samt omstruktureringsarbeten, G5.1–4.

Hushåll 6

Hushåll 6 inleddes med att ugnarna och brunnen togs ur bruk (G5.1–3), och därefter skedde ett omstruktureringsarbete, med nivellering av markytan (G5.4). Markberedningen gjordes som en förberedelse inför anläggandet av en ny huskonstruktion (G5.6). Norra delen av undersökningsområdet fortsatte att användas som en gårdsyta (G5.5, G5.7).

Grupp 5.1 Igenläggning av brunn 2

Kontext: 541, 584, 589

I den södra delen av området noterades fläckvis med aska, djurben och fiskben, som tolkades ha hört samman med igenläggningen av brunnen (K541). Det påträffades fynd av skifferbryne, slagg, östersjökeramik och en järnsyl (KM99542:58, bilaga 2).

Igenfyllning av brunnen utgjordes av en sekundär fyllning, då brunnen fylldes igen (K589). I fyllningen fanns djurben, träflis och träkol, samt östersjökeramik och ett bryne (KM99542:78, bilaga 2). Det togs ett jordprov för makrofossil-, pollen- och insektsanalys av fyllningen (PM348, bilaga 7). Makrofossilanalysen visade på ett material av korn och råg. Insektsanalysen visade spår efter mögelbaggar och kortvingar. Förekomsten av dessa kan tyda på en yta med blöt och nedsmutsad miljö. Nedgrävningen brukades inledningsvis som en brunn och vid destruktionsen användes närliggande jord för att fylla igen gropen.

Pollenanalysen visade att trädvegetationen i närområdet var sparsam och bestod av björk, tall och al. Det fanns även pollen av hasselsnår, ljunghed och sädeslag, som indikerar att en ljunghed och ett odlat landskap funnits i närområdet. Då botten av fyllningen inte nåddes, gjordes en provtagning med geospjut som visade att under den ovanbeskrivna fyllningen, fanns en 0,05 tjock, homogen grå lera, följt av en brun, humös fyllning. Varken botten eller moränlera framkom.

Hävarmskonstruktionen intill brunnen togs ur bruk och fylldes med brungrå lera med inslag av stora träkolsbitar ((G4.8, K584). I fyllningen påträffades östersjökeramik (KM99542:77, bilaga 2).

Grupp 5.2 Raseri av ugn 2

Kontext: 514, 515, 531, 542

Ugnen togs ur bruk, vilket utgjordes av ett raseringslager (K542). Raseringsmassorna var omkring 0,10 m tjocka, och de var placerade över ugnen, samt belägna runt konstruktionen. Raseringen av ugnen bestod av gul till grågul lera, och innehöll inga komponenter av kulturjord eller fynd. Det tolkades vara själva ugnskappan och väggen från ugnen som rasat in, och som sedan jämnats ut över ytan. Däröver förekom raseringsmassor med inslag av aska, bränd och obränd lera (K542, K515, K514). I massorna påträffades djurben, samt fynd av en järnspik och östersjökeramik (K515, KM99542:44; bilaga 2). Lagret innehöll även rikligt med träkol och fiskben. En mindre yta med träkol noterades, och tolkades ha varit del av utrakning från ugnen, som uppblandats med raseringsmassor (K531).

Grupp 5.3 Rasering av ugn 1

Kontext: 511, 516

Även den andra ugnen raserades och den bestod av en 0,15 m tjock raserad ugnskappa innehållandes gulorange, kompakt, bränd lera med inslag av träkol och småsten (K511 och K516). Inga fynd påträffades i massorna.

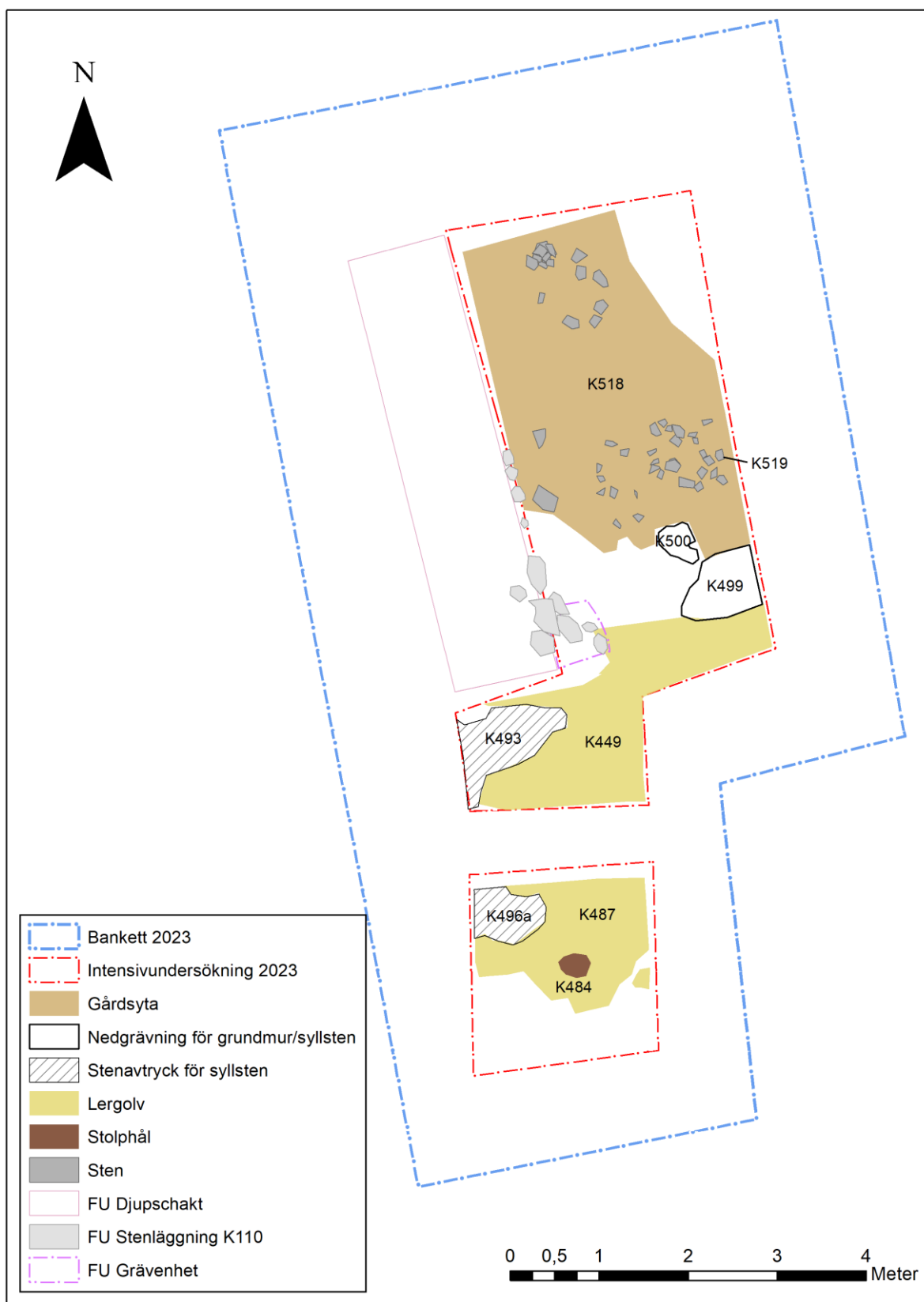
Grupp 5.4 Omstruktureringsarbeten

Kontext: 481, 495, 498, 502, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 512, 513, 517, 527, 528, 530, 534, 549

Gruppen representerar markarbeten där ett flertal utjämningar har gjorts av den tidigare markytan. Utjämnandet av marken skedde inför anläggandet av en ny byggnad.

En kort tid efter att föregående hushåll tagits ur bruk, återställdes markytan med flera utjämningslager, bestående av brun till grå, sandig silt som innehöll träflis, träkol och djurben. De innehöll även fläckvis med gul lera som liknade rester efter de raserade ugnskonstruktionerna. I lagret påträffades rester av hantverksspill i form av bearbetat horn, yngre svartgodskeramik, en skärva AIV-keramik, skifferbryne, järnspik, oidentifierade järnföremål, och östersjökeramik (KM99542:35, KM99542:39, KM99542:41–43 och KM99542:53; bilaga 2). Jorden som använts för utjämningarna kom förmodligen från den äldre markytan och/eller andra markingrepp som skett i närområdet.

Ett jordprov från den centrala delen av ytan togs för mikromorfologisk analys och det visade att lagret ansamlats med blandade jordmassor, avfall samt spår efter brand/sot från tidigare hushåll (K507, M1, bilaga 8). Omstruktureringsarbetena kan även ses i grupperna 5.1–3, då med rasering och igenläggning av ugnar och brunnar.

Figur 29. Planritning över hus 4 och bakgård, under hushåll 6.

Grupp 5.5 Bakgård

Kontext: 480, 518, 519, 522

En öppen gårdsyta fanns i den norra delen av undersökningsområdet, tillsammans med en stenläggning (K518, K519; figur 30).

Stenläggningen bestod av mellanstora stenar, omkring 0,15–0,20 m i diameter, belägna främst i den södra delen av gårdsytan. Stenarna bildade en östvästlig passage, vilket kan vara en markering av husets långsida mot gården. Under förundersökningen påträffades en stenläggning på samma nivå och har tolkats tillhöra konstruktionen K519 (Bakunic Fridén 2022:15). Gårdsytan bestod av brungrå lera med inslag av bränd och obränd lera, träkol och djurben. Det påträffades rikligt med fynd av hantverksspill i form av bearbetade djurben samt en islagg, järnspik och östersjökeramik (KM99542:45, bilaga 2).

Figur 30. Översiktsfoto över gårdsytan med stenläggning (K518, K519). Fotografiet taget från väster.

Grupp 5.6 Hus 4

Kontext: 449, 484, 487, 492, 493, 496b, 499, 500

En byggnad hade funnits i anslutning till gatan i söder, och dess orientering var väst–östlig. Byggnadens nordvästra hörn fanns inom undersökningsområdet, men andra lämningar som tillhörde huset fanns utanför schaktet. De undersökta lämningarna var rester av boningsdelen av huset.

Den norra och västra väggens grundläggning med grundmur och stenvtryck för syllsten, påträffades inom den centrala delen av undersökningsområdet (K493, K496a, K499, K500). Stenvtrycken hade en ojämn botten med två tydliga nedsänkningar i östra delen, efter två stenar (K493). Konstruktionen hade

varit uppburen av stolpar som stod på syllstenar, ett stolphål till en takbärande stolpe påträffades intill den sydvästra väggkonstruktionen (K484). Möjligen hade det funnits en ingång till huset från gatan.

Ett lergolv dokumenterades, och bestod av en omkring 0,10 m tjock, kompakt, gul lera (K449, K487, K496b, figur 31). Konstruktionen påträffades vid omkring 1,30 m djup. Lergolvet var avgränsat i norr samt i väster av en syll för byggnadens ytterväggar. Golvet var plant, med viss sluttning i den sydöstra delen av undersökningsområdet. Sluttningen tolkades vara resultat av sättningsskador från en äldre brunn och förbättringar av golvet hade gjorts. Inom samma yta var golvet omkring 0,20 m tjock.

Ett makrofossilprov togs i lergolvet, med ett sparsamt resultat bestående av två sädeskornfragment, oförkolnat frö av fläder samt nävor (K449, PM313, bilaga 7). Den mikromorfologiska analysen av lergolvet visade på att kalkhaltig, fin lera har använts till konstruktionen, med ett tunt sotlager liggandes ovanpå. Detta kan betyda att lergolvet regelbundet har städats. Inget tydligt avsatt lager från golvet brukningstid påträffades, däremot fanns en tunn lins av brukning som låg ställvis direkt på lergolvet. Brukningslinsen bestod av spår efter smuts och/eller träkol.

Ett mynt påträffades på lergolvet (KM99542:46, bilaga 2). Enligt numismatiker Gitte Ingvardson (LUHM) var myntet präglat i England mellan åren 1250–1272. Lergolvets ^{14}C -datering indikerar år 1056–1265 AD (PM313, Kal sigma 2, bilaga 9). Rimligen bör myntet ha hamnat på platsen någon gång under 1200-talets andra hälft, något som överensstämmer med det yngre intervallet i ^{14}C -dateringen. I övrigt påträffades det sparsamt med fynd i brukningslagret, och endast en skärva östersjökeramik insamlades från södra undersökningsområdet (K487, KM99542:37; bilaga 2).

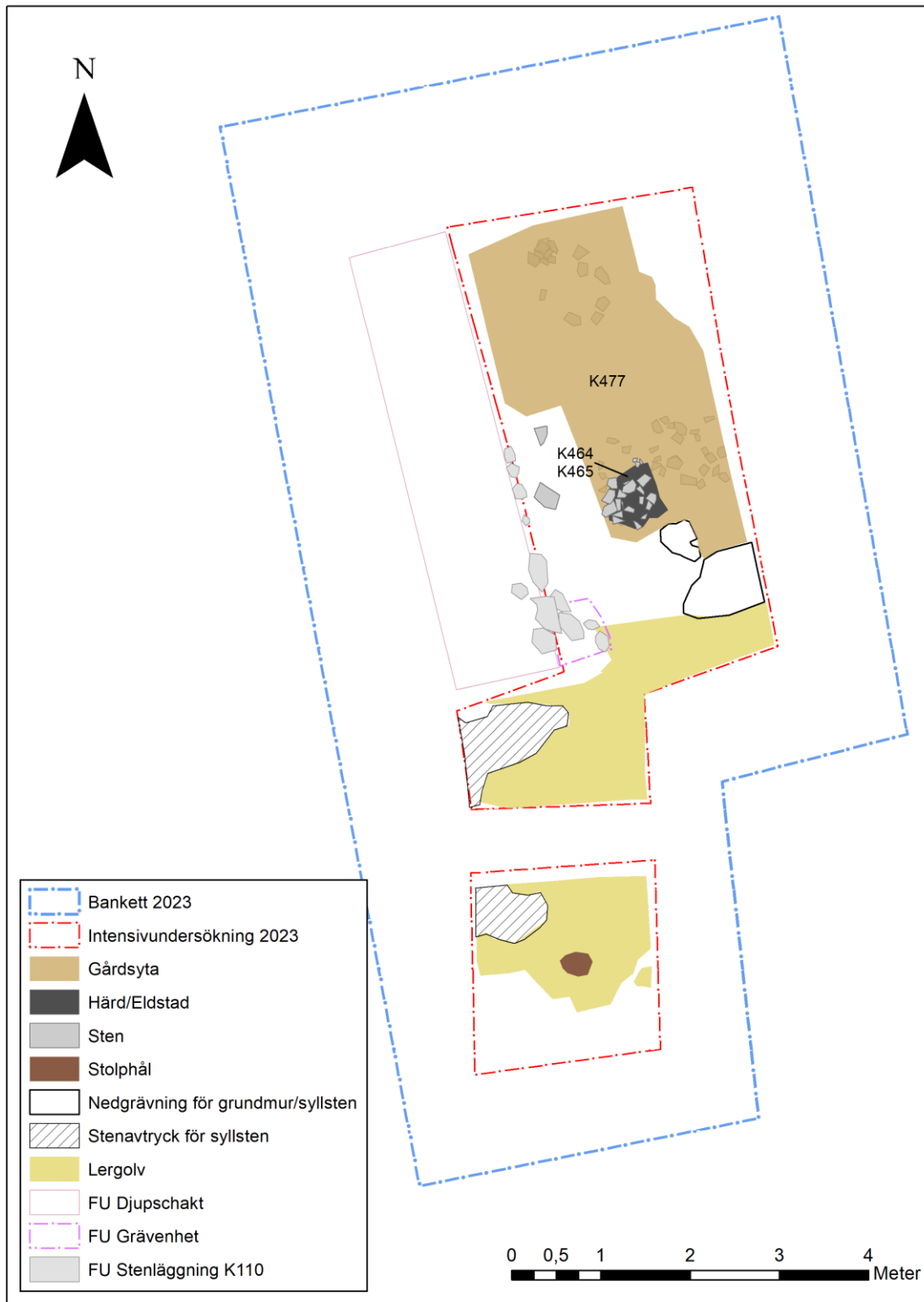

Figur 31. Översiktsfoto av lergolvet i undersökningsområdets södra del, begränsningen av lergolvet är markerad med vita linjer (K449, K487, K496b). Fotografiet taget från väster.

Grupp 5.7 Fortsatt brukning av bakgården

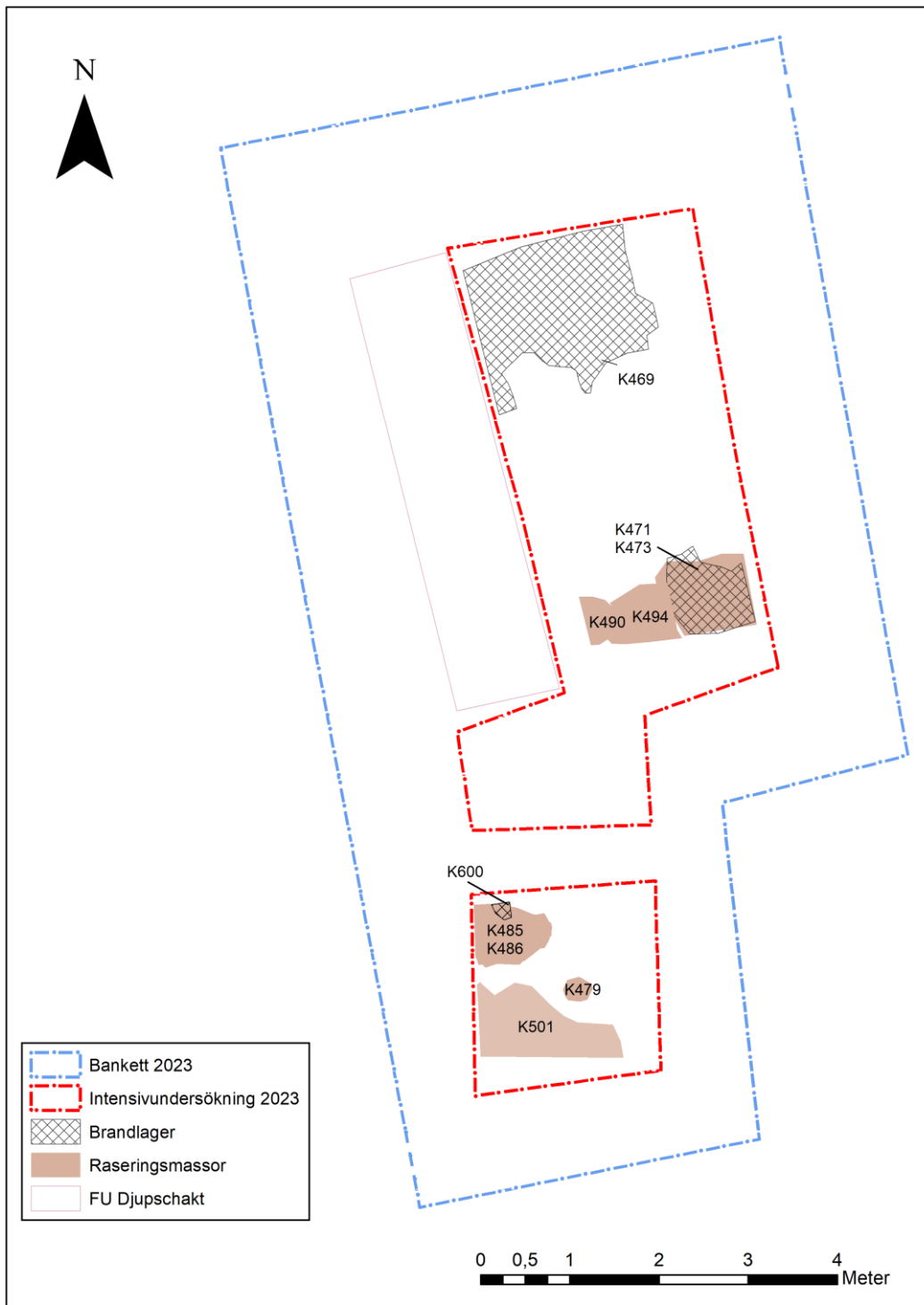
Kontext: 464, 465, 477

Hus 4 fortsatte att användas och mindre förändringar genomfördes på bakgården (G5.6, figur 31). Inom ytan dokumenterades ett brukningslager i form av en markyta, samtidigt som en härd eller en mindre eldstad hade anlagts (K464, K465, K477).

Figur 32. Planritning över kontexterna i G6.7 i norra delen av undersökningsområdet.

Brukningslagret fanns över den tidigare stenläggningen (G5.5) och bestod av gråbrun silt med inslag av träkol, småsten och djurben. Lagret bedömdes som hårt nedtrampat, och djurbenen hade en horisontell orientering. Det insamlades fynd av järnspik och nit, östersjökeramik och en kam tillverkad av djurben (KM99542:33, bilaga 2). Härden, eller eldstaden, utgjordes av en stenpackning med skörbrända stenar, som innehöll ett brukningslager som bestod av rikligt med träkol, sot, aska, med inslag av djurben och lerprickar (K464, K465). Ett oidentifierat järnföremål och östersjökeramik påträffades (KM99542:30; bilaga 2).

Figur 33. Planritning över raseringsmassor av hus 4 och brandlager, G6.1-2.

Period 6. Gårdsmiljö under 1300-talets första hälft

Perioden kännetecknas av att tidigare bebyggelse på platsen togs ur bruk, en ny byggnad konstruerades i den norra delen av undersökningsområdet och den södra delen av ytan kom att användas för djurhållning som en del av en större gårdsmiljö.

Dateringsdiskussion

Datering av perioden baseras utifrån fynd, stratigrafi och raserings av föregående bebyggelse. Fynd som påträffades var bland annat keramik av typen yngre svartgods, oglaserat lergods, östersjökeramik och protostengods. Keramiken indikerar en typologisk datering till 1200–1400-tal.

Hushåll 7

Inledningsvis raserades Hus 4 i den södra delen av undersökningsområdet (G6.1), och i den norra delen skedde en brand (G6.2). Någon tid därefter kom att den norra delen av undersökningsområdet att bebyggas (Hus 5 med en gårdsyta, G6.3–4). Samtidigt som byggnaden uppfördes i norr, anlades i den södra delen en hägnadskonstruktion (G6.5), dels för att avgränsa tomten mot gatan i söder och dels för djurhållning och/eller kålgårdsaktiviteter.

Grupp 6.1 Raserings av Hus 4

Kontext: 471, 473, 479, 485, 486, 489, 490, 491, 494, 501, 600

En byggnad revs, då tomten förmodligen bytt ägare/brukare (G5.6). Stensyllar och stolpar som ingått i huskonstruktionen togs bort och avtrycken/stolphålen fylldes igen i samband med omstruktureringsarbetet. Fyllningarna bestod av brungrå silt, uppblandat med lera och träkol (K485, K489 och K479). I en fyllning påträffades fynd av en bennål samt östersjökeramik (K485, KM99542:36, bilaga 2). I en stolphålsfyllningen påträffades ett oidentifierat järnföremål, spik, östersjökeramik och protostengods (K479, KM99542:34; bilaga 2). Delar av lergolvet som tillhörde byggnaden hade brutits upp i den södra delen av undersökningsområdet, och blandats med igenfyllningen som ett försök att jämna ut den södra ytan (G5.6, K501, K486).

Fyllningar i nedgrävningen för syll i den nordöstra delen bestod av gråsvart träkol med inslag av bränd lera, aska och djurben (K471, K473). Även inom den södra ytan fanns mindre träkolfläckar i fyllningen till stenavtrycken, men träkolslagret var främst beläget på den nordöstra delen av ytan (K600). Ett i fält tolkat brandlager omvärderades då grundämnesanalysen talar för att massorna inte har utsatts för värme (K473). Däremot fanns det spår efter metallanrikning i provet, vilket speglar att det kan ha funnits metallhantverk i närområdet, där jorden för igenfyllningen har hämtats ifrån (PM312, XRF-analys, bilaga 7).

Grupp 6.2 Brand i den norra delen av ytan

Kontext: 469

I norra delen av undersökningsområdet fanns ett utbrett brandlager. Tjockleken på lagret varierade mellan 0,02 till 0,20 m och utgjordes av rikligt med träkol. I lagret påträffades järnspik, en kam samt keramik. Keramiken bestod av yngre svartgods, äldre rödgods samt en skärva av anglo-skandinavisk typ, som pekar mot en datering till 1200–1400-talet (KM99542:31, bilaga 2).

Grupp 6.3 Omgestaltning av gårdsyta, bakgårdsmiljö

Kontext: 423, 424, 436, 438, 441, 446, 445, 474, 536

Efter att Hus 4 tagits ur bruk, och efter att det brunnit i området, användes markytan som en bakgårdsmiljö. Gårdsytan utgjordes av ett lager som speglar en omgestaltning av ytan och som delvis var stenlagd (K445). Lagret hade inslag av djurben, småsten, träkol samt skörbränd sten. Fynd av järnspik, kniv, samt keramik insamlades (KM99542:22; bilaga 2). Keramiken var av typen yngre svartgods och oglaserat lergods.

Grupp 6.4 Hus 5

Kontext: 429, 434, 451, 474, 571

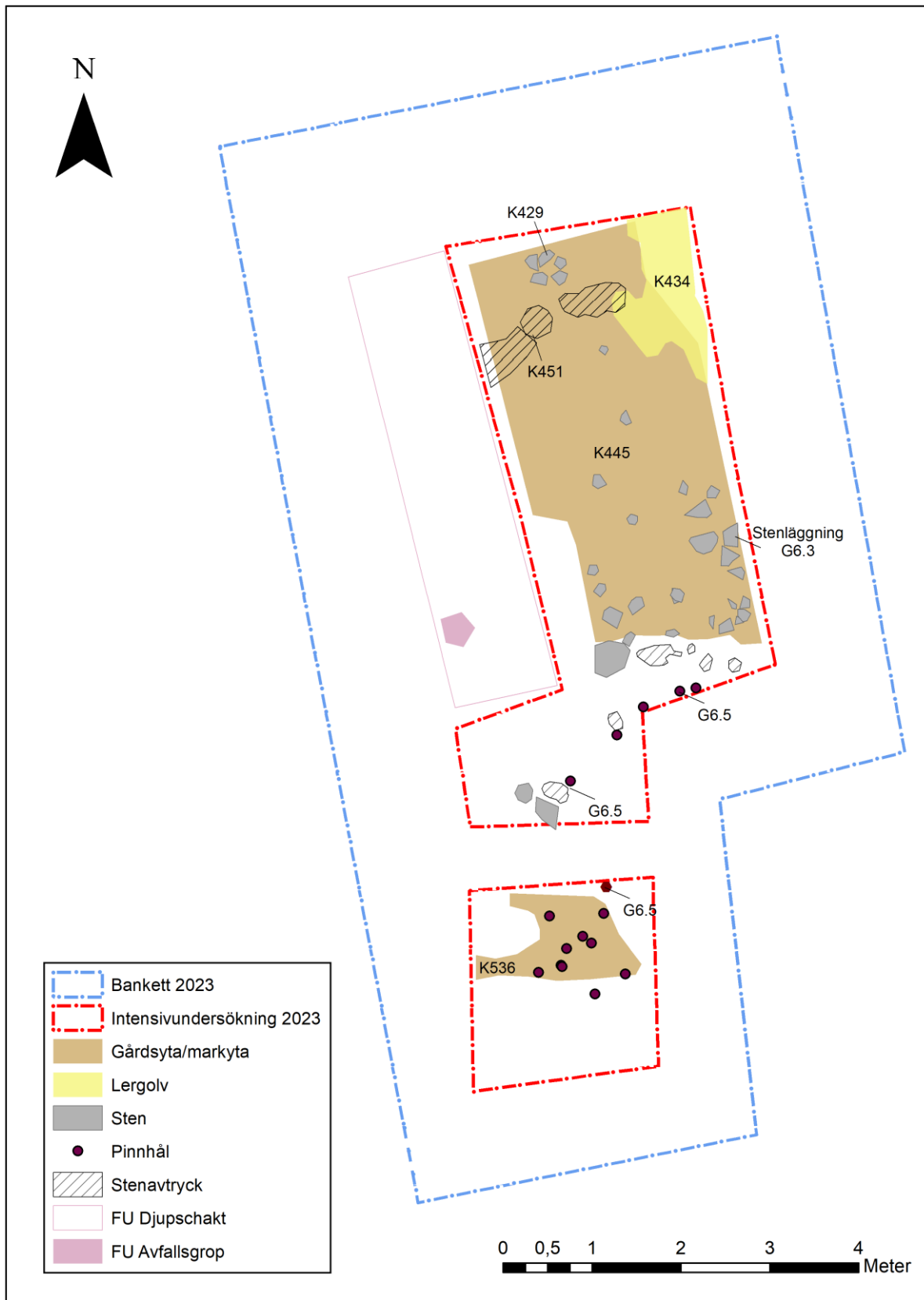
Gruppen representerar lämningar som tillhörde Hus 5, beläget i den norra delen av undersökningsområdet (figur 34). En byggnad uppfördes med en syllstensgrund och med ett tillägg av en stolpe ovan mark, möjligen i stabiliserande syfte (K429, K451).

Strax öster om stensyllen påträffades ett grusigt konstruktionslager i form av ett nivelleringslager, samt ett lergolv som låg ovanpå (K434, K571). Lergolvet var starkt värmepåverkat till följd av yngre aktivitet på platsen, och det bestod av lerklining samt bränd lera, med inslag av träkol och djurben. Möjligen kan Hus 5 vara en liten byggnad, i anslutning till hantverksaktiviteter.

Grupp 6.5 Hägnad

Kontext: 423, 424, 436, 437, 438, 439, 441, 446, 450, 475

Söder om gårdsytan dokumenterades ett flertal pinnhål, stenavtryck och stenar, vilka bildade en halvcirkelformad konstruktion, som fortsatte österut. Eventuellt har de utgjort en yta för en kålgård eller en hägnad för djur.

Figur 34. Planritning över Hus 5, G6.3–5.

Period 7. Högmedeltida gårdsmiljö, cirka 1350–1400-tal

Perioden kännetecknas av en högmedeltida husbebyggelse längs den gatan, med tillhörande bakgård i den norra delen av undersökningsområdet.

Dateringsdiskussion

De lämningar som tillhör perioden kan dateras till omkring 1300-talets andra hälft, baserat på de stratigrafiska relationerna, avgränsat av föregående och efterföljande perioder eller hushåll.

Keramikmaterialet från igenläggningen av föregående hushåll speglar en datering mellan 1200–1400-tal, och bestod av oglaserat lergods, vitgods, äldre rödgods, yngre svartgods samt östersjökeramik (KM99542:15; bilaga 2).

Hushåll 8

En omgestaltning av platsen krävde att Hus 5 samt hägnet togs bort och att en utjämning av ytan genomfördes varpå nya massor påfördes (G7.1–2). Därefter uppfördes en ny byggnad på platsen, Hus 6.

Byggnaden utgjordes av en syllstensgrund och väggkonstruktioner (G7.3). Under tiden som Hus 6 var i bruk gjordes en del förbättringsarbeten på grund av sättningar och en brand (G7.4).

Grupp 7.1 Bakgårdsmiljö

Kontext: 428, 430, 432

Gårdsplanen bestod av gråbrun silt med inslag av djurben, träkol och bränd lera (K428, K432, figur 35). Ett lager var belägen i den nordöstra delen av undersökningsområdet och utgjordes av påförda massor utlagda i nivelleringsyfte (K428). En mindre yta med lera, troligen utlagd som förbättring av en sank yta dokumenterades i den östra delen (K430, figur 35).

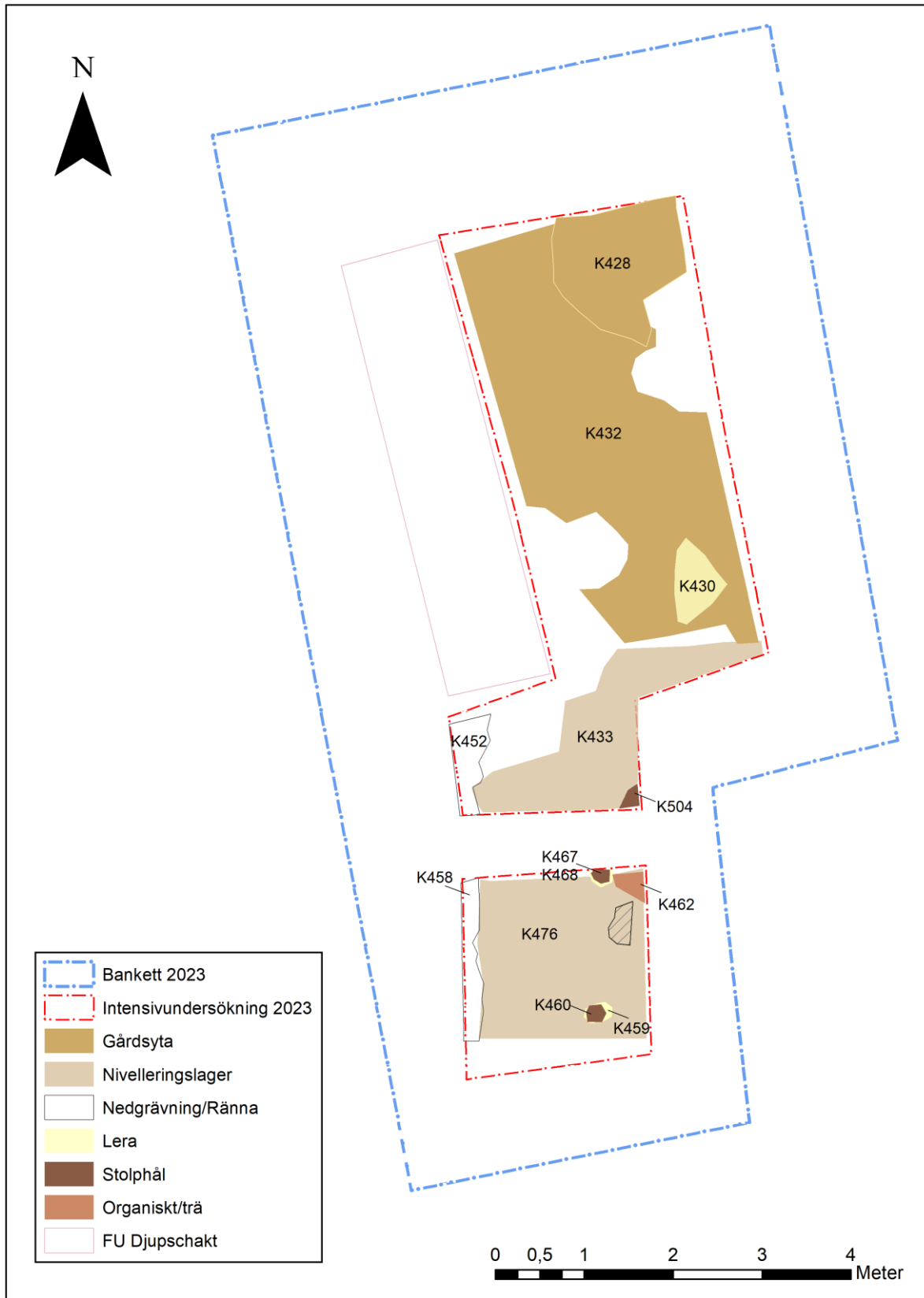
Gårdsytan var delvis ojämn och bedömts ha haft en lång varaktighet. I lagret påträffades fynd av bearbetat horn och ben från hantverk, samt järnspik och keramik av olika typer, vilket kan tyda på att jordmassorna som påförts har hämtats från närliggande områden. Keramikfynden utgjordes av östersjökeramik, oglaserat lergods, vitgods, äldre rödgods och yngre svartgods och de speglar hushållsmaterial med en datering mellan 1200–1400-tal (KM99542:15; bilaga 2).

Grupp 7.2 Omstruktureringsarbeten

Kontext: 433, 476

Gruppen utgjordes av påförda massor med syfte att jämna ut ytan inför uppförande av en ny konstruktion på platsen. Lagrets mäktighet varierade mellan 0,06 till 0,30 m och var beläget inom den södra delen av undersökningsområdet. Variationen i mäktighet tyder på att det gjorts försök att få bukt med de ojämna ytorna som fanns i den södra delen. Lagret bestod av brun silt med inslag av träkol och inga fynd påträffades. Möjligen hade odlingsjord från närområdet förts på ytan med syfte att jämna ut marken.

Ett pollenprov togs i jorden som indikerade att det funnits bland annat odling eller bete i närområdet, och förekommit en sparsam trädvegetation av tall och hassel (PM305, bilaga 7).

Figur 35. Planritning över hushåll 8 och hus 6 med ingående kontexter.

Grupp 7.3 Hus 6

Kontext: 452, 457, 458, 459, 460, 467, 468, 504

Efter att stora delar av ytan jämnats ut, uppfördes en ny byggnad (figur 35). En omkring 3,70×0,30 m lång ränna påträffades som tolkades ha utgjort en väggränna till en byggnad (K452, K458). Rännan avgränsades i norr, men fortsatte utanför schaktets begränsning i söder.

Strax öster om rännkonstruktionen påträffades tre stolphål med lerskoning, som tolkades ha tillhört samma huskonstruktion (K460, K467, K504). Mellan två stolphål fanns ett stenavtryck, möjligen hade det där legat en stor sten i det som varit byggnadens interiör (K457). Den hade troligen burit en stolpe, men kontexten kunde inte knytas till en specifik funktion.

Grupp 7.4 Hus 6, renovering

Kontext: 448, 456, 462, 472

Mindre sättningar hade inträffat i husets östra del, troligen på grund av att det tidigare funnits en brunn på ytan som fyllts igen (figur 35). Markytan inne i huset hade sänkts en aning och i försänkningen kan det ha funnits ett trägolv, som sedan brunnit. Ett lager med organiskt innehåll påträffades strax under ett mindre brandlager (K462, K448). Där påträffades fynd av yngre östersjökeramik med en datering till 1150–1250 (KM99542:23; bilaga 2).

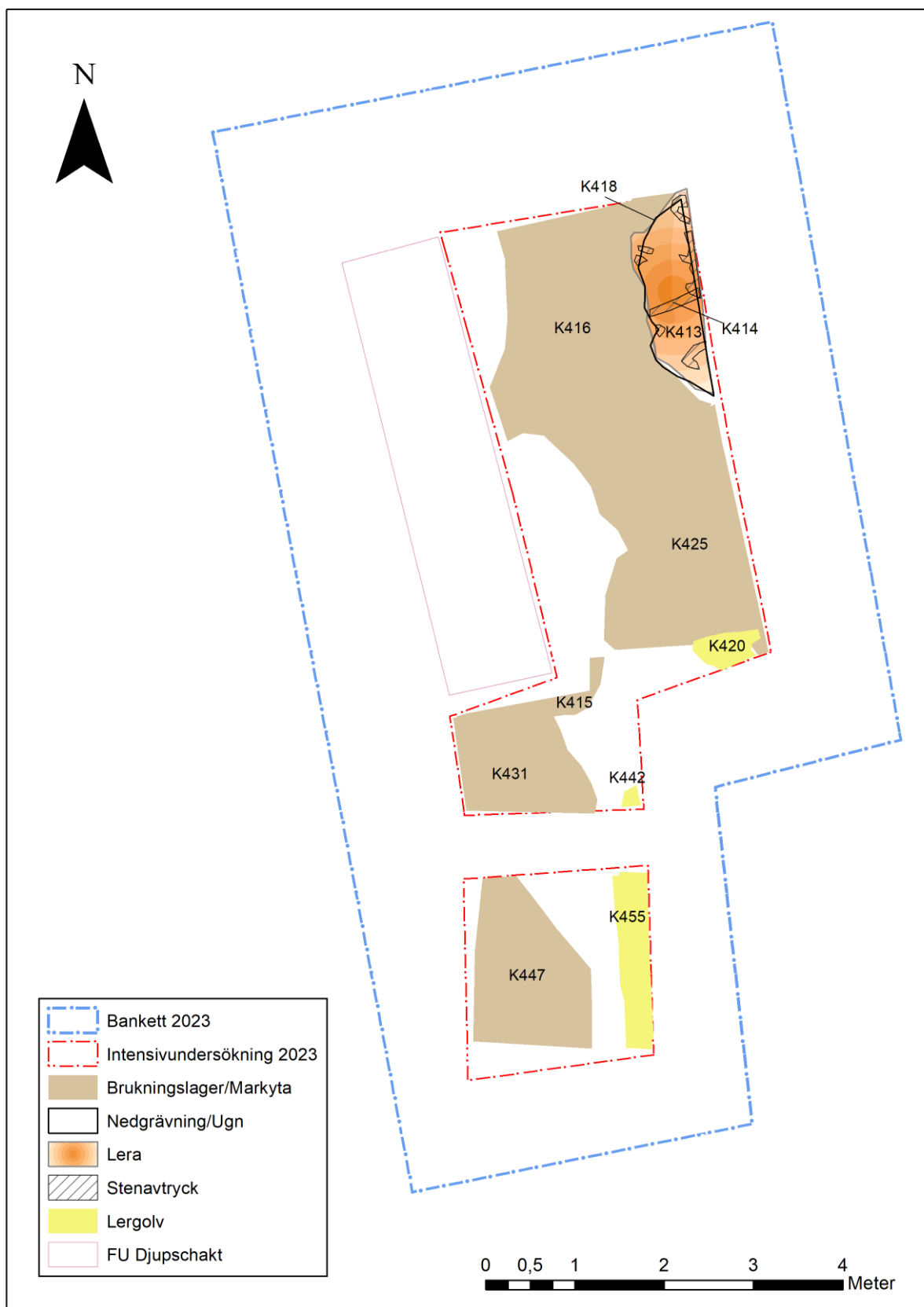
Period 8. Krognosgården, från cirka 1400–1600-tal

Perioden representerar en tid då släkten Krognos ägde gården och satte prägel på platsen. Två tomter norr om Krognosgården, i kvarteret Döbeln, skänktes via donation till domkyrkans och domkapitlets ägor. Under senmedeltiden hade dammen i den nordöstra delen av tomten börjat slamma igen, och marken användes som hage för kreatur och som trädgård i slutet av 1500-talet (Johansson Hervén 2001:9, Andrén 1984:80).

Dateringsdiskussion

De lämningar som tillhör perioden kan dateras till omkring 1400-talet och senare, utifrån fynd, skriftliga källor och stratigrafien på platsen.

Från en gårdsplan insamlades keramik tillhörande en lundakanna eller skånekanna, vilken kan dateras till 1300–1400-tal. Därtill påträffades flamländskt rödgods med grön glasyr samt blad- eller fiskfjällsdekor, som dateras till 1250–1400-tal (KM99542:14, bilaga 2). I ugn 3 påträffades en skärva protostengods som generellt dateras till 1200–1400-tal (KM99542:10, bilaga 2).

Figur 36. Planritning över hushåll 9, hus 7, G8.2-4.

Hushåll 9

Perioden inleddes med raseringen av Hus 6 (raseringslager G8.1), därefter brukades markytan samtidigt som ett lergolv anlades i södra delen (G8.2–3). En ugnskonstruktion uppfördes i den nordöstra delen av området (G8.4).

Grupp 8.1 Rasering av hus 6

Kontext: 426, 427, 435, 440, 453, 454, 461, 466, 478, 503

Hus 6 raserades, efter att släkten Krognos tagit över gården. I samband med raseringen fylldes rännan samt stolp- och pinnhålerna igen med jord från närområdet, för att förbereda en ny markyta.

Raseringsmassorna bestod av grå till brunsvart silt med inslag av träkol, djurben samt bränd- och obränd lera. Det insamlades fynd av kåda, järnspik, östersjökeramik och yngre svartgods (K426, K472, KM99542:32, KM99542:17; bilaga 2). I fyllningen till rännan påträffades djurben, järnspik, ett oidentifierat järnföremål, en kniv, östersjökeramik och yngre svartgods (KM99542:16, KM99542:18, KM99542:28; bilaga 2).

Grupp 8.2 Gårdsplan

Kontext: 415, 416, 419, 422, 425, 431, 447

Ett tunt brukningslager dokumenterades och tolkades ha utgjort en gårdsplan. Lagret bestod av brun till brungrå silt med inslag av lera, träkol och ett fåtal djurben.

Ett fåtal fynd påträffades såsom äldre rödgods, yngre svartgods, östersjökeramik samt bearbetat ben från hantverksavfall (K425, KM99542:14, bilaga 2). Bland fynden påträffades även fragment av en lundakanna eller skånekanna, vilken kan dateras till 1300–1400-tal. Därtill påträffades flamländskt rödgods med grön glasyr samt blad- eller fiskfjällsdekor, som dateras till 1250–1400-tal. Fynden insamlades från en yta centralt belägen mot den östra schaktkanten. Hushållskeramiken visar på både lokal- och importerad proviens. Ett stort fragment av tegel insamlades också. Ytan i övrigt tolkades vara rensat och iordninggjord inför ny aktivitet på platsen.

Grupp 8.3 Hus 7

Kontext: 420, 442, 455

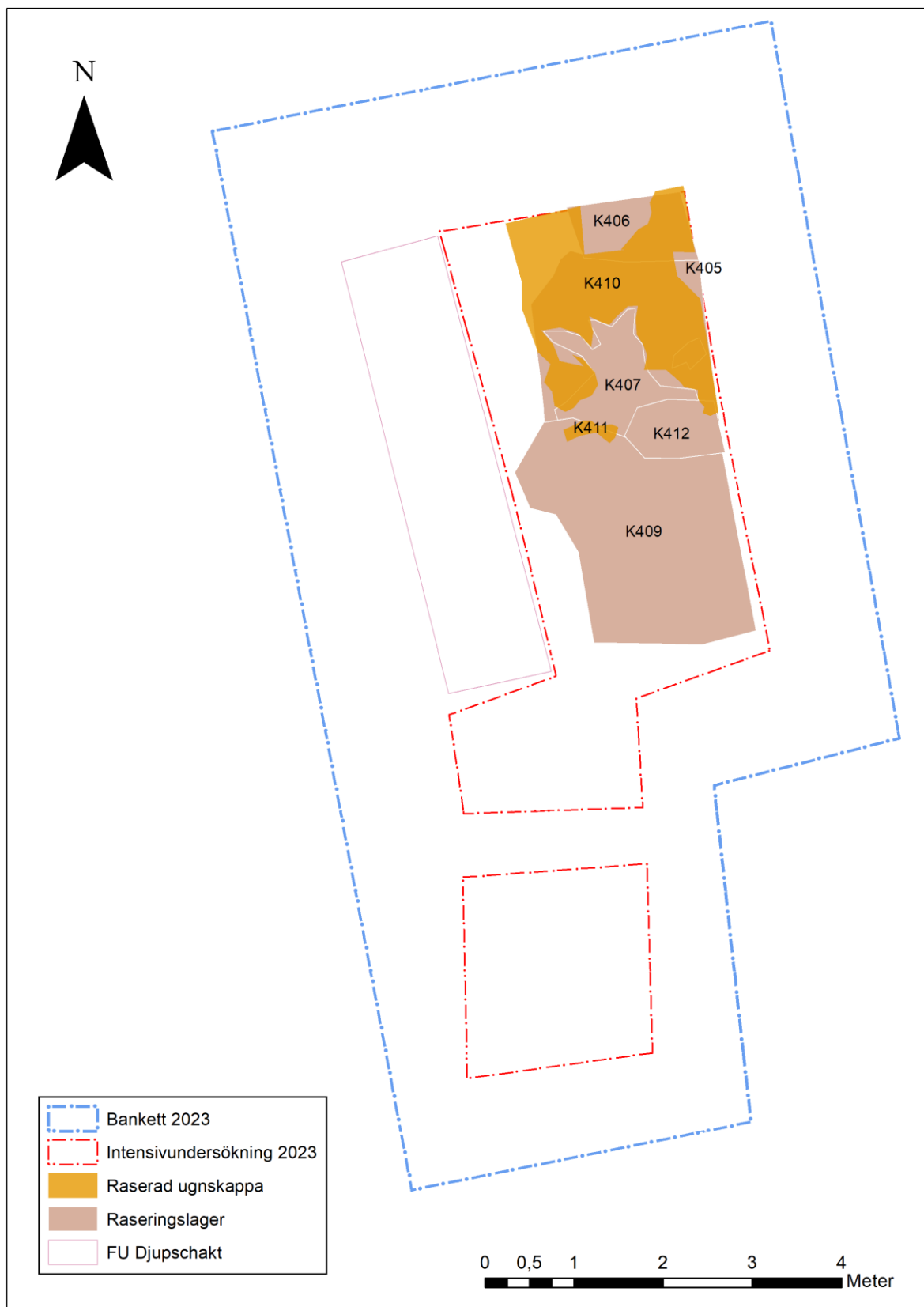
Efter att föregående hushåll och byggnad raserades, uppfördes det ett nytt hus. Ett lergolv anlades som bestod av gul lera med en mäktighet av omkring 0,06–0,10 m. Troligen har Hus 7 legat utmed gatan i söder.

Grupp 8.4 Ugn 3

Kontext: 413, 414, 418

En oval ugn konstruerades norr om Hus 7 och den bestod av en lerklädd nedgrävning samt en lerbotten med avtryck efter stenar (K418, K413, K414). Ugnens funktion har troligen varit för matlagning. Endast

ett fynd av keramik påträffades, en bottenbit av protostengods som generellt dateras till 1200–1400-tal (KM99542:10, bilaga 2).

Figur 37. Planritning över hushåll 10, G9.1.

Period 9. Garvaregården, 1600–1690-tal

Under stora delar av 1600-talet var gården i borgerskapets ägo och benämndes Garvaregården då den sannolikt främst användes för garveriverksamhet (Johansson Hervén 2001:10, 48).

Dateringsdiskussion

Perioden dateras utifrån de stratigrafiska relationerna, resultat från förundersökningen år 2022, skriftliga källor, samt arkiv- och kartmaterial.

I äldre skriftliga källor omnämns tomten år 1619, som *Claus Podebusks gård* och var vid den tiden fortfarande i Krognosläktens ägor (Andrén 1984:80). Gården köptes sannolikt därefter av en borgare, i syfte till att bedriva garveriverksamhet (Johansson Hervén 2001:9). Tomten benämndes även som Garvaregården i 1691 års sjättepenningsslängd (Carlquist 1924:24).

Garveriverksamheten bedrevs främst på tomtens nordvästra del och i undersökningsområdet förekom hushållsnära odling. Under förundersökningen år 2022 påträffades ett odlingslager som daterats till perioden 1600–1700-tal. Ett makrofossilprov togs som visade spår av köksavfall och spisaska, vilket är karaktäristiskt för hushållsnära odlingsjord. I lagret påträffades bland annat skaffragment av kritpipor, som kunnat datera lagret till efterreformatorisk tid.

På en osignerad karta från år 1669 ses Mårtenstorget under denna tid vara bebyggd i de västra samt södra delen (figur 39). Ingen bebyggelse inom undersökningsområdet kan avläsas. Kartan tros vara upprättad inför en reglering av gatunäten i de äldre städerna (André & Högstedt 1990:16).

Hushåll 10

Perioden representeras av raseringsmassor från föregående hushåll 9 och markutjämning inför ny verksamhet på platsen (G9.1, G9.2). Därefter kom området att odlas (G9.3).

Figur 38. Översiktfoto av den äldre odlade jorden (K402). Fotografi från syd © Sigvard Åkerman.

Grupp 9.1 Rasing av ugn 3

Kontext: 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 417

Rasing av ugn 3 utgjordes av flera lager som i huvudsak innehöll lerklining, bränd lera och träkol (G8.4, K410, K411). I den brända leran/ lerkliningen fanns tydliga spår av flätverk, samt puts eller slamning med kalk. Raseringsmassorna bestod av gråbrun silt med inslag av rött tegelkross, djurben, lerklining och bränd lera, samt rikligt med träkol.

Söder om den raserade ugnen, i raseringsmassorna, påträffades järnspik, ett oidentifierat järnföremål, en malsten, ett bryne, granatglimmerskiffer, östersjökeramik, äldre rödgods, protostengods, stengods, oglaserat lergods samt yngre svartgods keramik (K407, K409; KM99542:6, KM99542:7, bilaga 2).

Grupp 9.2 Omstrukturering av ytan

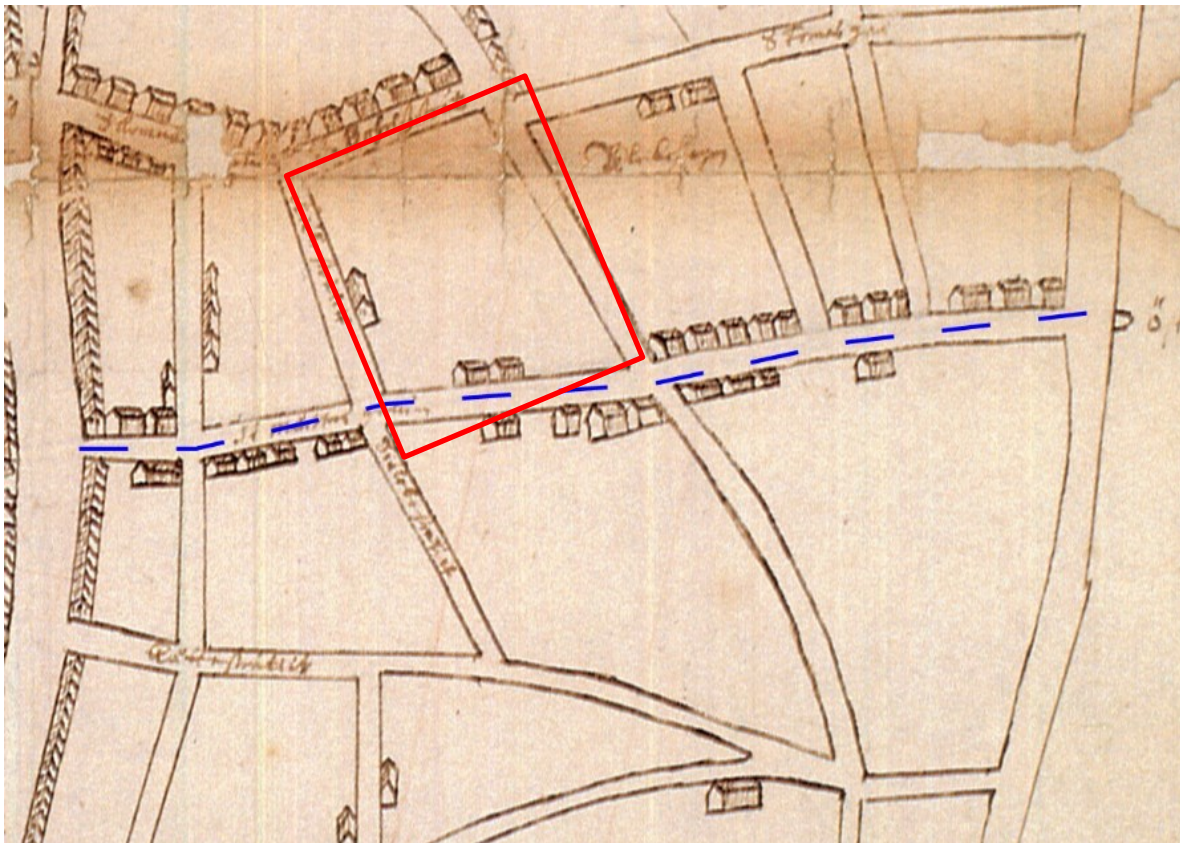
Kontext: 403, 404

Gruppen utgjordes av ett utjämningslager, beläget över hela undersökningsytan. Lagret bestod av brun till gråbrun lera med inslag av tegelkross, djurben, bränd lera och träkol. Det påförda lagret hade lagts ut med syfte att jämna eller plana ut en tidigare ojämn yta. I lagret påträffades ugnskakel, äldre rödgods, protostengods, stengods, yngre svartgods, oglaserat lergods, järnspik (KM99542:3, bilaga 2).

Grupp 9.3 Odlad jord, Garvaregården

Kontext: 402

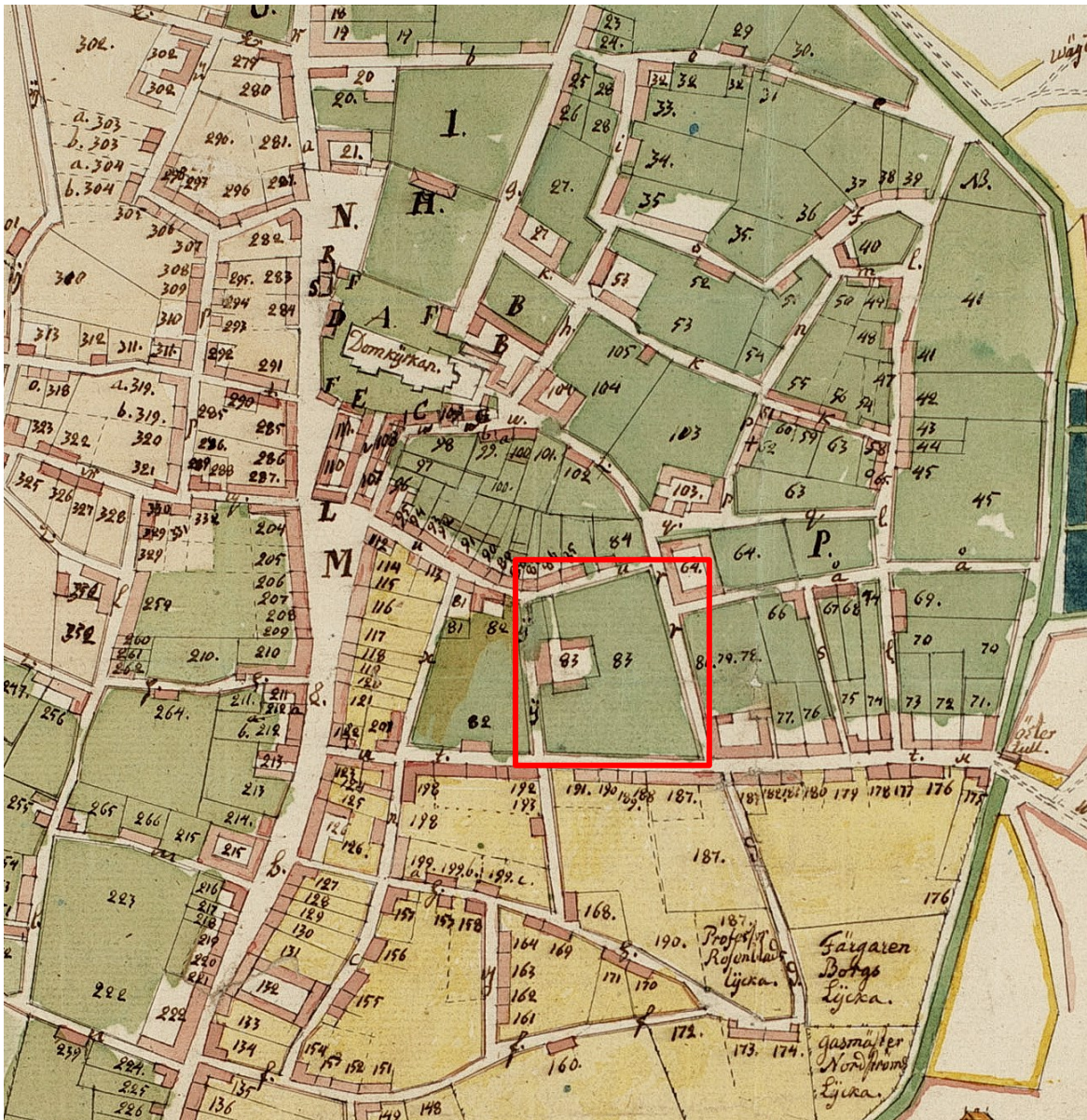
Efter en period av inaktivitet kom jorden att uppodlas under borgarskapets ägor. Ett kompakt kulturlager påträffades vid cirka 0,60 m djup och det utgjordes av brunrå sand med inslag av kalkprickar, tegelkross, småsten och träkol.

Figur 39. Utsnitt av en osignerad karta från omkring år 1669. Dagens Mårtensborg är markerad med röd färg, Östra Mårtensgatan markerat med blå streckad linje. Notera att den västra och den södra delen av kvarteret var bebyggd (André & Högstedt 1990).

Period 10. Stadsgård, cirka 1690–år 1842

År 1691 köptes Garvaregården av professor Erasmus Sackenschöld (Carlquist 1924:24). Vid slutet av 1600-talet ombildades hela området till en stor stadsgård. Tillsammans med den tillhörande gården, kom trädgården att uppta hela den nuvarande torgytan, och den fortsatte norrut en bit in i det som idag är kvarteret Döbeln. Bebyggelsen var koncentrerad till området norr och öster om Krognoshuset, som vid denna tid var inbyggt i en trelängad gård (figur 40, Johansson Hervén 2001:11).

Figur 40. Utsnitt av Caspar Magnus Espmans karta från år 1783. Dagens Mårtenstorg är markerad med röd färg och på tomten fanns en trelängad gård (Brandförsäkringsverkets arkiv, Akt J1-volym 12-M).

Grupp 10.1 Trädgårds- och parklager

Kontext: 401

Den Sachenschöldska trädgården var i bruk under främst 1700-talet och rester av den påträffades i form av ett tjockt kulturlager vid cirka 0,30 m djup under dagens marknivå. Det bestod av mörkt brungrå kulturjord, med inslag av rött tegelkross, tegelfragment, kalkprickar, träkol, djurben och småsten. Kulturjorden var uppblandad med sand, och hade en finfördelad sortering av innehåll, var mörkare i färgen och hade färre träkolsfragment än underliggande kontext, som brukats för odling. En del av en kritpipa påträffades i lagret (K401, KM99542:2, bilaga 2).

Period 11. Oxtorget, år 1842

Mårtensorget har utgjort en central del av Lunds stadsbild. År 1842 anlades Oxtorget på den södra delen av den forna stadsgården.

Grupp 11.1 Oxtorget anlades

Kontext: 400 a-b

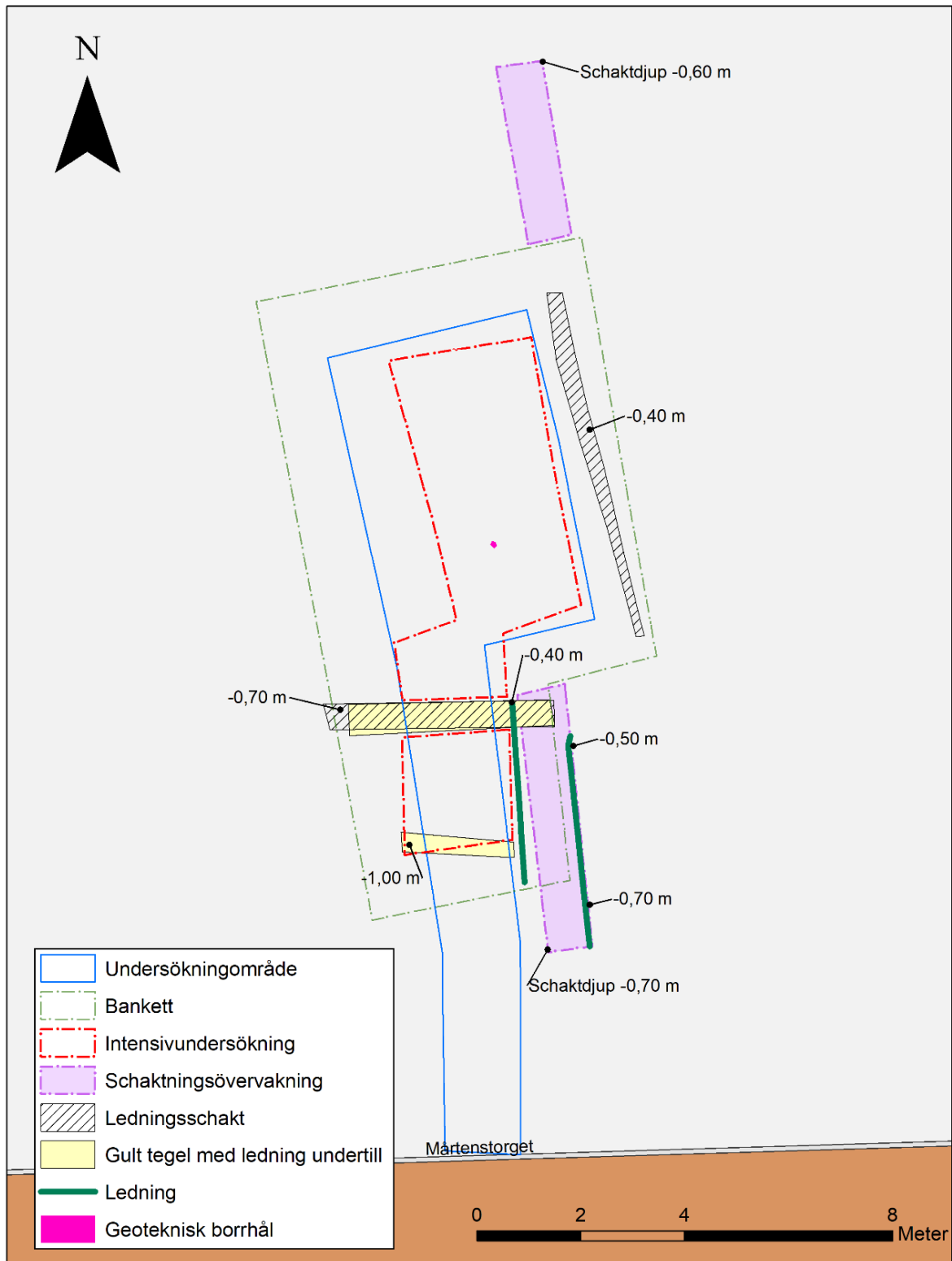
Inför stenläggandet av det nya Oxtorget år 1842 nivellerades ytan och den var i bruk fram till år 1938 (figur 41, Bevaringskommittén 1983:22f). Torgets stenläggning dokumenterades vid cirka 0,20 m djup under dagens marknivå.

Figur 41. En marknadsdag på Mårtensorget år 1905. Kulturens LB-arkiv, L2680.35.

Period 12. Sentida ingrepp

Perioden representerar sentida markingrepp inom undersökningsområdet (figur 42).

Figur 42. Sentida markingrepp inom undersökningsområdet, samt schaktningsövervakad del (lila markerat). Schakten grävdes efter att den arkeologiska undersökningen var avslutad.

Grupp 12.1 Ledningsschakt

Kontext: 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209

Nedgrävningar för rör och ledningar, tillsammans med återfyllnadsmassor är ofta samtida och grupperas därför tillsammans.

Nedgrävningar för ledningar var belägna i undersökningsområdets södra samt östra del (K204, K207). K209 utgjordes av ett borrhål för geoteknisk undersökning. En elledning till gatubelysning påträffades vid 0,40 m djup under markytan (K202). En ledning med gult tegel ovanpå, påträffades vid cirka 1 m djup i södra schaktkanten (K205). Liknande ledning påträffades även strax norr om, som lämnades kvar på plats och utgjorde en bankett under fälttid. Fyllningarna i ledningsschakt utgjordes av gulbrun, lucker torr sand (K203, K206, K208).

Grupp 12.2 Bärlager till nuvarande torg samt stenläggning

Kontext: 201

Gruppen bestod av grå makadam, bärlager till nuvarande markyta/torg.

Schaktningsövervakning 2023

Den arkeologiska schaktningsövervakningen för ledningsdragning till toalettbyggnaden utfördes efter den arkeologiska undersökningen var avslutad, till stora delar inom redan undersökt yta. Schakten omfattade omkring 3,50×1,00 m, med ett schaktdjup av 0,60–0,70 m (figur 42).

I norr utfördes markarbetet i befintliga ledningsschakt, och endast moderna fyllnadsmassor berördes. Schaktningsarbetet i den sydöstra delen av undersökningsområdet berörde samma konstaterade lager som schaktats bort vid den arkeologiska undersökningen (se K400-404, G9.2–G11.1).

Fynd

Vid undersökningen påträffades totalt 909 fynd, exklusive urnegraven, med en total vikt av omkring 18 kg. Fynden indelades i sju grupper utifrån material (tabell 2). I undersökningsplanen avgavs en fyndstrategi, där endast bearbetade djurben (ej avfallsmaterial) och ett urval av lerklining/bränd lera togs in.

Keramiken utgjorde den största fyndkategorin, följt av bränd lera och järnföremål. Föremålen har daterats från 900-tal till och med 1700-tal och majoriteten av föremålen kan föras till perioden tidigmedeltid (tabell 3). Fynden speglar undersökningsmetodiken som har baserats på förfrågningsunderlaget, där kontexter från hög-/senmedeltid och yngre undersöktes med maskin. Ett urval av föremål diskuteras mer utförligt nedan.

Tabell 2. Fynden från den arkeologiska undersökningen fördelade i grupper utifrån material.

Föremål	Antal	Vikt (g)
Keramik	605	7 209
Bränd lera/lerklining	191	6 421
Järn	62	2 241
Bearbetad ben-/hornföremål	19	320
Slagg	7	262
Bergart	6	466
Skiffer	2	130
Ag-legering	1	2
Cu-legering	1	111
Bärnsten	1	1
Kåda	1	3
Kakel/tegel	2	879
Fossil	1	8

Keramik

Bland den äldsta keramiken, utöver urnegraven, återfinns fyra skärvor av AIV-keramik, som påträffades främst i 1000–1300-tals kontexter och bedömdes vara omlagrade (bilaga 2). Troligen har omlagringen skett då jord från närområdet placerats ut i syfte att nivellera marken. En skärva påträffades även i raseringen av Hus 2, i perioden som dateras till 1000-tal. Keramikskärvorna speglar ändå en vikingatida närvaro i området.

Tabell 3. Keramiken från den arkeologiska undersökningen uppdelade på 11 olika godstyper.

Godstyp	Antal	Datering
Bronsålderskärl	1	900–500 f.Kr
Vikingatida AIV-keramik	4	700–1050 e.Kr
Anglo-Skandinavisk	2	1000–1100
Östersjökeramik	363	1000–1200
Vitgods	2	1100–1200
Yngre svartgods	129	1100–1400
Protostengods	16	1200–1400
Lergods (oglaserat)	15	1175-1800
Äldre rödgods	70	1200–1400
Stengods	8	1400–1700
Yngre rödgods	2	1400–1800

Två skärvor av anglo-skandinavisk keramik påträffades i K469 och K535, som tillhörde period 6 respektive period 4 (KM99542:31, KM99542:54, bilaga 2). Anglo-skandinavisk keramik räknas vara av lokal tillverkning, men med stilistiska influenser från de brittiska öarna. Vid flera undersökningar i Lund har det noterats att anglo-skandinavisk- och östersjökeramik har likartad karaktär, vilket stärker teorin om lokal proveniens (Larsson & Lindberg 2021:290). En av skärvorna har hamnat på platsen sekundärt eller omlagrats, då den anglo-skandinaviska keramiken vanligen dateras mellan 900–1100-tal (K469, KM99542:31, bilaga 2). Skärvan från K535 samstämmer med period 4 och det senare intervallet av keramikens datering.

Figur 43. Till vänster: KM99542:54 Östersjökeramik. I mitten: KM99542:59, östersjökeramik med bottenmärke. Till höger: KM99542:56, mynnings-skärvor av östersjökeramik.

Figur 44. Ett urval av den keramik som påträffades vid Mårtenstorget i Lund. Till vänster: KM99542:7, urval av äldre rödgods. I mitten: KM99542:12, äldre rödgods med grön glasyr samt blad- eller fiskfjällsdekor, importerad, flamländsk. Till höger: KM99542:15, keramik gjord på vit och vitgul lera, importerad, okänd proviens.

Keramikmaterialet var varierande och godstyperna som påträffats härrör främst från lokal produktion. Förekomsten av östersjökeramik dominerade och har utgjort majoriteten av det insamlade keramikmaterialet. Östersjökeramiken uppträdde i kontexter från period 3 (1000–1050-tal) till och med period 9 (1600-tal), där majoriteten av skärvorna tillhörde period 4 (från 1000-talets andra hälft till början av 1200-talet). Inom materialet fanns variationer gällande mynningar och bottendelar av skärvorna. De skärvor som utifrån form kan dateras till 1100-talet påträffades främst i kontexter från period 4. De skärvor som hade dominerat under 1000-talet kunde härröra till omstruktureringsarbeten under period 5. En av skärvorna hade ett bottenmärke, som representerar olika keramiker eller keramikverkstäder (figur 41, KM99542:59, bilaga 2).

Det yngre svartgodset utgjorde också en betydande del av fyndmaterialet, bland annat från grytor och krukor. Keramiken påträffades först i period 5 på Mårtenstorget (1250–1300-tal).

Kärl som importerats förekom från bland annat Frankrike, England och Flandern. Protostengodset räknas som en medeltida importvara, som vanligen kan dateras till 1250–1350, men även äldre och yngre dateringar kan förekomma. Vid undersökningen påträffades 16 skärvor av protostengods, främst från raseringsmassor (K409), från period 9, som kan dateras till 1600-tal.

Bland det äldre rödgodset fanns variationer, bland annat har det påträffats en skärva från en Lundakanna/ Skånekanna som sannolikt tillverkats lokalt. Exempel på Lundakannor som visat på lokal proviens finns bland annat från kv Sankt Mikael i Lund (Larsson & Lindberg 2021:296). Bland den importerade keramiken återfanns även äldre rödgods från Flandern och England. Den största mängden äldre rödgods fanns i kontexter som tillhör period 9, vilka dateras till 1600-talet. Endast två skärvor oörnerad vitgods påträffades och dessa härrör från period 7, insamlade ifrån en högmedeltida gårdsyta (K432). Vitgodskeramiken var troligen importerat, men det är i dagsläget svårt att avgöra proveniens.

Stengods förekom på Mårtensstorget under period 9, vilken dateras till 1600-talet. Liksom protostengodset, var stengodset en importvara (Larsson & Lindberg 2021:299). En av skärvorna hade, utifrån typ, tolkats komma från en fransk produktionsort, och denna typ av keramik är vanligen daterad till 1200–1300-tal.

Hushåll, hantverk och handel

Metallfynden utgjordes främst av spik och nitar, vilka avskrevs efter registrering och fotografering. Bland föremålen som konserverades fanns en vridlåsnöckel som påträffades i ett utjämningslager (figur 45, KM99542:3; K404, bilaga 2 & 4). Det kan tänkas att just denna nyckeln kan ha tillhört hushåll 10 och människorna som var verksamma då. Nycklar symboliserar det enskilda hushållet och en liknande typ har tidigare påträffats vid arkeologiska undersökningar i Västra Mårtensgatan och Stora Södergatan (Stora kloakgrävningen år 1890, Kulturens LA-arkiv).

Två andra föremål i järn som konserverades var dels en ringformad dubbelsölja och dels en kniv (KM99542:23, KM99542:28; bilaga 2 & 4). Det påträffades ytterligare en kniv, insamlad som lösfynd och som inte konserverades (KM99542:93, bilaga 2).

Figur 45a-b. Vridlåsnöckel i järn (KM99542:3), fotografi av LUHM före, respektive efter konservering.

Bland djurbensmaterialet återfanns 19 stycken avsågade ben- och hornfragment, vilket är vanligt förekommande hantverksspill i det medeltida Lund (bilaga 2). Bland materialet fanns en islägg samt två nålar (figur 47, KM99542:13, KM99542:36, KM99542:45; bilaga 2).

Den brända leran bestod i huvudsak av fragmenterade delar från en ugnskonstruktion. Den brända leran hade vit beläggning samt avtryck efter flätverk. Bland materialet återfanns även ett fynd av en ljushållare eller en oljelampa (figur 46, KM99542:54, bilaga 2).

Till de mer personliga ägodelarna tillhörde kammar. En kam påträffades i ett brandlager, med datering till period 7, omkring 1300-tal (K469, KM99542:31, figur 48, bilaga 2 & 5). Kammen var en sammansatt dubbelkam med nitar, och med dubbelt bågformad ändskiva samt en enkel skena. Ytterligare en dubbelkam insamlades från ett brukningslager som tillhör period 6, vilken dateras till 1250–1300-tal (figur 49, K477, KM99542:7, bilaga 2). Kammen hade dekor med kryss och vertikala linjer. Den tredje kammen var av typen långtandskam som möjligen har använts även som en vävkam, vilken har insamlats från ett raseringslager tillhörande hushåll 10 (figur 49, KM99542:7, bilaga 2).

Fynd som indikerade handel, utöver den importerade keramiken, bestod av ett silvermynt (figur 50). Det påträffades liggande på ett lergolv som tillhör period 6. Enligt numismatikern Gitte Ingvardson (LUHM) var myntet präglat i England, under kung Henry III mellan åren 1250–1272. Myntet var en så kallad silverpenning, som var präglat av myntmästaren *Gifrei*. På ena sidan av myntet avbildades ett långt kors med prickar i korsarmarna, den andra sidan avbildade kungens ansikte med skägg. Runt korset fanns en inskription på latin. Troligen är det myntmästaren som anges på baksidan, medan kungen anges på framsidan av myntet.

Figur 46–47. Till vänster: KM99542:54, en ljushållare. Till höger: KM99542:36, en nål. Fotografi av Kulturen.

Figur 48. KM99542:31. Dubbelkam med nitar, fotografi av LUHM efter konservering.

Figur 49. Övre kam: Del av en långtandskam som möjligen har använts som en vävkam, eller att sätta fast i håret. KM99542:33. Nedre kam: Enkelkam med cirkelornerad skena och bågformad ändskiva. KM99542:7. Fotografi av Kulturen.

Figur 50a-b. Engelskt silvermynt, KM99542:46, fotografier tagna av LUHM, efter konservering.

Måluppfyllelse och utvärdering av projektets genomförande

Utvärdering av undersökningsplanen

Undersökningsplanen upprättades utifrån de utgångspunkter som angavs i Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. Undersökningen kunde följa planen utifrån de teoretiska och metodiska utgångspunkterna, frågeställningar och prioriteringar.

Under fältarbetets slutskede omfördelades undersökningens kostnader efter avstämning med Länsstyrelsen till att även omfatta analys av urnegravens kärl och innehåll. Flera kostnadsposter uteblev och istället lades till ett makrofossilprov, en ¹⁴C-datering, en strontiumisotopisk analys samt osteologisk analys. Den osteologiska analysen omfattade de brända benen som påträffades i urnegraven, bland annat för att utföra en CT-scanning av kärlets innehåll samt utplock däri, och analys av de brända benen. Ben skickades vidare till strontiumisotopisk analys för att få mer kunskap om den gravlagda individen.

Ytor och undersökning

Undersökningsområde var relativt förskonad från senare tids markingrepp. Torgets stenläggning från 1840-talet fanns bevarad till stor del över ytan, vilket var en tydlig indikator på att detta område i hög grad varit förskonad från ingrepp sedan 1800-talets andra hälft.

De ledningsdragningar som påträffats inom undersökningsområdet var belägna främst söderut mot Mårtensgatan, där de medfört påverkan på de efterreformatoriska kulturlagren ned till 1,00 m djup under markytan. I västra undersökningsområdet, mot Kiliansgatan, fanns markingrepp ned till ett djup av 0,40 m.

Det kan konstateras att fornlämningsbilden utifrån förundersökningens resultaten stämde överens med den faktiska fornlämningsituationen.

Fältarbete

Vid undersökningens start var ytan avspärrad med stängsel, enligt avstämning med beställaren, däremot kvarstod ett cykelställ, liksom en bil och en moped som var parkerade inom undersökningsområdet. Kommunen kontaktades därefter för borttagandet av cykelstället och fordonen.

Utifrån förundersökningens resultaten maskingrävdes ned till mellan 0,70–0,80 m djup under markytan. Som en säkerhetsåtgärd inför grävningen skapades en bankett kring djupschaktet och förundersökningsschaktet tömdes på jord. Ytan för förundersökningsschaktet användes därefter som deponi.

Avvikelser värda att nämna är vädret under perioden mars-april. Under fältarbetets andra dag drog en snöstorm in över Lund och grävningen ställdes in (figur 51). Flera dagar med tjäle i marken påverkade fornlämningen negativt då kulturlager fick "brytas upp" trots användning av värmemattor som uppdragsgivaren tillhandahöll. En annan faktor som påverkade undersökningen negativt, var stora mängder regn och att vatten samlades i undersökningsschaktet (figur 52). Ständigt fick ytan och förundersökningsschaktet pumpas på vattenmassor.

Figur 51. Översiktsfoto av undersökningsområdet och den södra delen av schaktet, under fältdag 2. Fotografi taget från öst.

Figur 52. Översiktsfoto av undersökningsområdet med stora vattenansamlingar. Fotografiet taget från nordväst.

Analyser

Den vetenskapliga inriktningen skulle utgå ifrån Länsstyrelsens handlingsprogram för uppdragsarkeologi och bland annat omfatta ett fokus på ekologiska frågeställningar. Detta har efterlevts genom micromorfologi, insekts-, pollen-, makrofossil-, ^{14}C -analys samt markkemiska analyser av jorden. Inför undersökningen gjordes, i samråd med specialister, en uppskattning av hur många och vilka analyser som var nödvändiga. Uppskattningen gjordes baserat på förundersökningsresultaten och utifrån specialisternas erfarenhet av tidigare stadsarkeologiska undersökningar.

Dessutom har innehållet från en urnegrav undersökts via osteologisk- och strontiumisotopisk analys. Resultaten har kompletterat det arkeologiska materialet och bidragit till den stratigrafiska rapporten samt den kulturhistoriska berättelsen kring platsen och dess plats i staden.

Ett problem vid datering av kulturlager, förutom rådande väderlek, har också varit att många kulturlager kan betraktas som öppna ytor med en lång brukningstid, exempelvis den äldsta markhorisonten. Med det avses att kulturlagren har uppkommit genom en långsam process av nedbrytning och ackumulering. Således behöver inte två påträffade fynd eller sädeskorn med olika datering i samma kontext automatiskt innebära att den äldsta är omlagrad, utan påvisar snarare att kontexten har ackumulerats

under lång tid. Det gäller exempelvis även de sädeskorn som samlats in för ¹⁴C-datering från den äldsta markhorisonten, som visar på just denna problematik.

Rapportarbete

Dokumentationen och den insamlade arkeologiska data som producerades i samband med undersökningen var omfattande. Redan under fältarbetstiden bearbetades relationerna mellan kontexterna med hjälp av dokumentationssystemet Intrasis och ArcMap. Mot bakgrund av upprättandet av kontexternas stratigrafi, kunde sedan analysresultaten och de arkeologiska fynden användas för att förankra händelserna på platsen. Utifrån detta skapades gruppindelningar för att identifiera händelser, hushåll och perioder.

Arkivmaterial, resultat från tidigare undersökningar, äldre skriftliga källor och äldre kartor har också använts i syfte att skapa en kulturhistorisk berättelse om platsen.

Potential för vidare forskning och bearbetning

Resultaten från den arkeologiska undersökningen på Mårtenstorget har god potential för vidare forskning. På undersökningsområdet har vi kunnat påvisa grav- och bebyggelse lämningar från yngre bronsålder/äldre järnålder till 1800-tal.

Platsen kan bland annat bidra till forskning kring Lunds tidiga historia, tomtindelningar under 1000-talets första hälft, men även bidra med hur det förhistoriska landskapet kan ha sett ut innan Lunds etablering.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	11800–2022
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	1988:5459
Kulturens projektnr	A_2022_0072
Trakt/kvarter/fastighet	Mårtenstorget
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Nybyggnation toalett, med tillhörande ledningsdragningar.
Uppdragsgivare	Lunds kommun
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Imelda Bakunic Fridén
Övrig personal	Linnea Lidh, Gertie Ericsson, Kristoffer Brink, Sebastian Boström, praktikant David Frank-Waisman
Fältarbetstid	2023-03-06 – 2023-04-28
Fälttid, arkeolog, tim	528 h
Yta, m2	ca 63 m ²
Kubik, m3	74 m ³
Fyndmaterial	KM99542:1–93. Fynden förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen
Ritning, dokumentation	6 st A3 ritfilm: 8 sektionsritningar skala 1:20, 1 planritning skala 1:100, digitala inmättningsfiler i Kulturens Stads-GIS
Foto	300 digitala fotografier
Analyser	Micromorfologi, makrofossil, pollenanalys, markkemi, insektsanalys, keramikanalys, osteologi, strontiumisotopisk analys, ¹⁴ C-datering.
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Mårtenstorget

Referenser

Källor och Litteratur

- André, Annika & Högstedt, Christina. 1990. Kartornas Lund: 1580-talet till 1950. Gamla Lund, Lund
- Andrén, Anders. 1980. Lund. Rapport Medeltidsstaden 26, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum. Stockholm
- Andrén, Anders. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. I: Medeltidsstaden 56. Riksantikvarieämbetet. Stockholm
- Bakunic Fridén, Imelda. 2022. Mårtensstorget. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2022. Kulturmiljörapport 2022:17. Kulturen, Lund
- Bakunic Fridén, Imelda. 2023. En bronsåldersgrav under Mårtensstorget. Gamla Lund-Nytt, nr. 4 2023. Medlemsbrev för föreningen Gamla Lund, s. 6
- Balic, Ivan. 2012. Kv Saluhallen 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 408. Kulturen, Lund
- Bevaringskommittén. 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Krafts rote. Lund. Bevaringskommittén
- Blomqvist, Ragnar. 1951. Lunds historia I. Medeltiden. Gleerup. Lund
- Brink, Kristoffer & Guldåker, Aja. 2023. Paradis 51. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning år 2022
- Carelli, Peter. 2012. Lunds historia- staden och omlandet. I. Medeltiden. En metropol växer fram (990–1536). Lund
- Carlquist, Gunnar (red.). 1924. Lund på 1690-talet. 1691 års sjättepenningsslängd med upplysande anmärkningar. Krafts och vårfru rotar. Föreningen Det gamla Lund. Lund
- Cinthio, Maria. 2018. Lund från första början. I: Vägar mot Lund: en antologi om stadens uppkomst, tidigaste utveckling och entreprenaderna bakom de stora stenbyggnaderna. Cinthio, Maria & Ödman, Anders (red.) 2018. Lund: Historiska media, s. 11–121
- Ericsson, Gertie; Gardelin, Gunilla; Karlsson, Mattias och Magnell, Ola. 2019. Kv Blekhagen 10, 11, 12. Fornlämning nr 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk slutundersökning 2003–2004. Kulturens rapporter nr 5. Kulturen, Lund

- Gardelin, Gunilla; Goksör, Sebastian; Johansson Hervén, Conny och Larsson, Stefan. 1997. Askallén, Lundagård. Arkeologisk förundersökning 1996. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 19. Kulturen, Lund. Stadshistoriska avdelningen
- Gardelin, Gunilla & Johansson Hervén, Conny. 2003. Stratigrafi och hushåll – teori och resultat från några arkeologiska miljöer i Lund. Stratigrafiens mangfoldigheder. S.41-53
- Gardelin, Gunilla 2007. Kv. Själabodarna 11, Lund. Arkeologisk undersökning 1985. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr. 253. Kulturen, Lund
- Gardelin, Gunilla. 2014. Kv Saluhallen 1. Fornlämning nr 73, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk slutundersökning 2010. Kulturens rapporter nr 6. Lund
- Guldåker, Aja. 2018. Fjärrvärme mm i Lunds kommun, Skåne. Lunds stad, Fornlämning nr 73:1. Östra Torns socken, fornlämning 159:1. Värpinge socken, fornlämning 156. Dalby socken, fornlämning 40. Arkeologiska undersökningar 2012–2013. Kulturmiljörapport 2018:3. Kulturen, Lund
- Guldåker, Aja 2021. Lunds vattenhål genom tider. Arkeologi. Kulturen 2021, Hofvendahl, Johan, Larsson, Stefan & Rundberg, Carina (red.). Lund, Kulturen, s. 10–27
- Hansen, Kenth. 2020. Medeltida stadsaristokrati: världsligt frälse i de skånska landskapens städer. Diss. Lund: Lund studies in historical archaeology 21. Lunds universitet, 2020. Lund
- Hultberg, Adam. & Bakunic Fridén, Imelda. 2021. Mårtensstorget och Östra Mårtensgatan. Fornlämning RAÄ 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun. Arkeologiska schaktningsövervakningar 2020. Kulturmiljörapport 2021:34, Kulturen. Lund
- Johansson Hervén, Conny. 2001. Mårtensstorget i Lund. Arkeologisk undersökning 1997. En kulturhistorisk redogörelse. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 21. Kulturen. Lund
- Johansson Hervén, Conny. 2008. Den tidiga medeltidens Lund- vems var egentligen staden? I: Andersson, H., Hansen, G. & Oye, I. (red.) De f0rste 200 0rener-nytt blikk p0 27 skandinaviske middelalderbyer. UBAS - Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter. Nordisk 5. Bergen
- K0m Tayanin, Krister. 2018. Innerstaden 2:1 - Mårtensstorget, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds kommun, Skåne l0n. Arkeologisk schaktnings0vervakning 2016. Kulturmiljörapport 2018:41. Kulturen. Lund
- Karlsson, Bengt. 2002. Mårtensstorget i v0ra hj0rtan. Lund
- Kockum, Jan. 2019. Innerstaden 2:1, Mårtensstorget. Lunds socken, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne l0n. Arkeologisk f0runders0kning 2018. Kulturmiljörapport 2019:9. Kulturen. Lund
- Lagerås, Per & Str0mberg, Bo (red.) 2005. Brons0ldersbygd 2300–500 f. Kr. 1. [uppl.] UV Syd, Avdelningen f0r arkeologiska unders0kningar, Riksantikvarie0mbetet. Lund

Lagerås, Per. 2021. *Pollenanalys*. I: Larsson, Stefan & Lindberg, Sofia (red.). 2021. Kvarteret Sankt Mikael 16. Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län- Arkeologisk undersökning 2019. Kulturens rapporter nr 10. Kulturen, Lund, s.231-233

Larsson, Stefan & Lindberg, Sofia (red.). 2021. Kvarteret Sankt Mikael 16. Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län- Arkeologisk undersökning 2019. Kulturens rapporter nr 10. Kulturen, Lund

Lundberg, Anders. 2001. Schaktövervakningen på Mårtensstorget. I: Johansson Hervén, Conny. 2001. Mårtensstorget i Lund. Arkeologisk undersökning 1997. En kulturhistorisk redogörelse. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 21. Kulturen. Lund. Sid.88–98

Wallin, Johan. 2016. Innerstaden 1:2. Mårtensstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Kulturmiljörapport 2016:3, Kulturen, Lund

Arkiv

Kulturens LA-arkiv

Kulturens LB-arkiv

Lundakartor

Espman, Caspar Magnus. Karta år 1783, *Charta öfver Staden Lund Inom Wallarne*. Brandförsäkringsverkets arkiv, Akt: J1-volym 12-M

Övrigt

Teckning: Gardelin, Gunilla 2023. Husrekonstruktioner tecknade inför föredrag på EAA 2023. Föreläsningstitel: *The construction of wooden houses within a plot in the medieval town of Lund, from the late 900s until the 1300s.*

Bilagor

1. Sektionsritningar

2. Fyndlista

3. Kontextlista

4. Konservering och numismatik

Maria Jensen, Lunds Universitet

Gitte Ingvardsson, Lunds Universitet

5. Keramikanalys och konserveringsåtgärd

Torbjörn Brorsson, Kontoret för keramiska studier

Dag Mether, Kulturen i Lund

6. Osteologisk- och strontiumisotopisk analys

Stella Macheridis, Sydsvensk arkeologi AB

7. Makrofossil-, pollen-, insekts- och XRF-analys

Sofi Östman, Johan Linderholm, Philip Nuckland, Ivanka Hristova, Michael Monzon, Love Eriksson & Jan-Erik Wallin. Miljöarkeologiska laboratoriet, Umeå Universitet

8. Mikromorfologisk analys

Richard I Macphail, Institute of Archaeology, University College London

9. ¹⁴C-analys

Melanie Mucke, Ångströmlaboratoriet/ Tandemlaboratoriet, Uppsala Universitet

2024

- 2024:1 Kv Domkyrkan 1, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk kontroll år 2022–2023. Gertie Ericsson & Aja Guldåker.
- 2024:2 Håglinge kyrka, Hässleholms kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2023 – 2024. Carita Melchert.
- 2024:3 Innerstaden 2:1, Stortorget, fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Gertie Ericsson med bidrag av Jens Heimdahl.
- 2024:4 Grynmalaren 37, Lund. Fornlämning L1988:5459/RAÄ Lund 73:1. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning och schaktningsövervakning 2023. Linnea Lidh.
- 2024:5 Innerstaden 2:1, Mårtenstorget. Fornlämning L1988:5459/RAÄ Lund 73:1, Innerstaden 2:1, Lunds stad och kommun, Skåne Län. Arkeologisk undersökning & schaktningsövervakning 2023. Imelda Bakunic Fridén.

Tidigare nummer kan rekvideras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com